D. BOLINTINEANU

DE

D. PĂCURARIU

D. PĂCURARIU

D. BOLINTINEANU

EDITURA TINERETULUI

Scanned with OKEN Scanner

I INTRODUCERE

Puțini scriitori din literatura noastră au cunoscut, de-a lungul anilor, aprecieri mai contradictorii ca Dimitrie Bolintineanu. După un debut răsunător cu poezia *O fată tînără pe patul morții* și o activitate scriitoricească bogată de poet și prozator, în prima perioadă, care l-au situat între primii scriitori ai vremii, umbrind la un moment dat reputația lui Alecsandri, i-au urmat, în ultimii ani ai vieții, uitarea, o dată cu sfîrșitul tragic al poetului. Opinii exagerate și contradictorii, lipsite de o dreaptă cumpănire a sensului operei scriitorului, n-au lipsit nici în aprecierile posterității. Aron Densusianu, de pildă, la sfîrșitul veacului trecut, îl situa pe Bolintineanu în fruntea poeților români, caracterizîndu-l, hiperbolic, ca *„cel mai genial dintre toți poeții noștri*[1], superior lui Eminescu, care, într-un paragraf alăturat, era minimalizat; ceva mai tîrziu, N. Iorga demonstra negativist lipsa totală de valoare a operei poetului. *„Aleg fără șovăire* — concludea el — *tragediile lui Beldiman, oftările lui Conachi, versurile mișcate ale lui Văcărescu la stema țării,*

[1] Aron Densusianu, *Istoria limbii și literaturii române*, ed. a II-a, Iași, 1894, p. 297.

înaintea reveriilor neputincioase, turcilor de carnaval și voevozilor în socote, plîngîndu-și păcatele pe piatra goală a drumurilor" [1]. Pe o linie apologetică, în sensul lui Densusianu, deși nu în aceeași măsură de exagerate, se înscriu și opiniile lui N. Petrașcu, într-o încercare monografică tipărită în anul 1932[2].

Atari aprecieri absolute, total denigratoare sau exagerînd disproporționat meritele reale ale scriitorului, aveau în vedere unilateral virtuțile sau neajunsurile unei opere foarte întinse și inegale.

Dincolo de aceste păreri contradictorii, s-a acreditat treptat, în legătură cu Bolintineanu, pe o scară mai largă, imaginea unui poet oficial, autor al cîtorva legende istorico-patriotice și poate a încă ceva, un poet de manual școlar, față de care e necesar să se manifeste un interes îngăduitor. Studii ale unor critici și istorici literari de prestigiu [3], în perioada interbelică, au izbutit, în bună parte, să reabiliteze imaginea scriitorului, analizîndu-i opera, izbitoare prin întinderea și inegalitățile ei și evidențiindu-i, cumpănit și judicios, locul în ansamblul li-

[1] N. Iorga, *Schiță de literatură română*, vol. II, p. 56.

[2] Vezi N. Petrașcu, *Dimitrie Bolintineanu*, București, 1932.

[3] O subtilă analiză a calităților și limitelor estetice ale operei, făcută de G. Călinescu într-o serie de articole, ca și în *Istoria literaturii române*, reluată într-un nou studiu publicat în revista *Steaua* din anul 1958 ; succinta, dar pătrunzătoarea caracterizare a modalității artistice din proza poetului, datorită lui Tudor Vianu, în *Arta prozatorilor români ;* studiul substanțial al lui D. Popovici, apărut ca prefață la o ediție de *Scrieri alese* și în volumul *Cercetări de literatură română* (1944) ; excelenta *Istorie a literaturii române moderne* de Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și Tudor Vianu (1944) ș.a.

Scanned with OKEN Scanner

teraturii românești. Continuînd această tradiție, numeroasele prefețe și studii, unele largi și temeinice, ca și edițiile multe și cuprinzătoare din opera poetului, publicate în ultimele două decenii, au contribuit la deplina clarificare a meritelor scriitorului, unul dintre cei mai importanți reprezentanți (alături de un Alecsandri, Negruzzi, Heliade Rădulescu, Alexandrescu) ai celei dintîi etape a literaturii moderne românești, premergătoare epocii eminesciene.

Scanned with OKEN Scanner

II VIAŢA. PUBLICISTICA MONOGRAFII ISTORICE DE POPULARIZARE

Poetul s-a născut în satul Bolintinul din Vale, din apropierea Bucureştiului. În legătură cu data naşterii, din lipsa unui act doveditor, părerile mai sînt controversate, determinate de mărturisirile contradictorii ale poetului [1]. Despre părinţi avem ştiri

[1] Pînă la 1886, referirile biografice dădeau în mod curent ca an al naşterii poetului anul 1826 (Vezi Vapereau, *Dictionnaire des contemporaines;* Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturii române şi literaţilor ei,* Bucureşti, 1877; George Popescu, *Dimitrie Bolintineanu. Viaţa şi operele sale,* Bucureşti, 1876; Ioan Lăzăriciu, *Istoria literaturii române,* Bucureşti, 1884; Aron Densusianu, *Istoria limbii şi literaturii române,* Bucureşti, 1885). Prefaţa scrisă de Philarète Chasles la volumul *Brises d'Orient,* Paris, 1866, reproduce o scurtă biografie a poetului, redactată de G. Marian, care se îngrijise, la cererea lui Bolintineanu, de editarea volumului şi care deţinea datele, de bună seamă, de la poet. În notiţa biografică a lui Marian e menţionat 1824 ca an al naşterii, dată rezultată şi dintr-o notiţă publicată în ziarul *Dîmboviţa* (21 oct. 1859) în care se preciza că redactorul ziarului (Bolintineanu) e „din satul Bolintinul din Vale, de ani 35", deci născut în anul 1824. Notiţa biografică a lui Marian conţine însă numeroase erori şi contradicţii şi, ca atare, nu se poate pune temei pe ea. De pildă, se spune în notiţă că autorul legendelor istorice a plecat la studii în Franţa în 1847, iar, cîteva rînduri mai jos, în 1846 (de fapt 1845), că a locuit în Turcia pînă în 1859 cînd s-a întors în ţară (poetul

Scanned with OKEN Scanner

vagi. Tatăl se numea Ienache Cosmad și era de origine macedonean, din Ohrida. Venise în Valahia pentru a-și face un rost aici. Un timp a ținut în antrepriză poște, apoi a fost arendaș și în cele din urmă mic proprietar și subprefect cu sediul la Bolintin, unde s-a căsătorit cu o localnică. Ienache Cosmad, după o evocare a poetului, avea firea avară și încruntată, contrastînd cu cea a soției sale, blîndă și deschisă [1]. Poetul era al doilea născut. Mai avea o soră, Caterina, căsătorită mai tîrziu cu un Tănase Bolintineanu (director al poștelor pe timpul lui Cuza),

---

s-a întors la București la începutul anului 1858) ș. a. Rămîne în discuție precizarea din *Dîmbovița* care contrazice însă afirmația poetului dintr-o scrisoare către G. Sion, din 6 iunie 1856 : „Sînt de 31 de ani, trei luni și jumătate...", ceea ce înseamnă că se născuse în 1825, dată acceptată recent de Paul Cornea *(Documente și manuscrise literare,* I, alese, publicate, adnotate și comentate de Paul Cornea și Elena Piru, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, p. 137) și care, la rîndu-i, contrazice o altă precizare a poetului : într-o poezie, ***La ziua aniversală,*** datată 1845 *(Poeziile vechi și nouă,* București, 1855), poetul afirmă că a împlinit 26 de ani („Douăzeci și șase astăzi au bătut / Ani ai vieții mele ce-n darn au trecut..."), ceea ce indică drept an al nașterii 1819. Data, precizată și argumentată prima oară de Anghel Demetriescu în anul 1886 *(Dimitrie Bolintineanu,* în *Analele literare,* I, 1886, nr. 2), a fost acceptată și preluată de aproape toți istoricii literari ulteriori. Pînă la o probă pe deplin convingătoare, ne menținem opinia pentru anul 1819. Data mi se pare a fi mai demnă de luat în seamă, întrucît e făcută într-o împrejurare solemnă a vieții, într-o confesie pe un ton elegiac și grav (în scrisoarea din 1856, în care poetul își solicită prietenul să-i găsească o fată cu care să se însoare, tonul e glumeț și mucalit, și nu-i exclus, cum opina Anghel Demetriescu, să se fi întinerit cu cîțiva ani, avînd în vedere scopul scrisorii).

[1] Cf. P. Chițiu, *Dimitrie Bolintineanu,* Craiova, 1886.

Scanned with OKEN Scanner

și un frate mai mic, mort în fragedă vîrstă. Copilăria și-a petrecut-o la Bolintin. Mediul familiar, cu neînțelegerea dintre părinți, care a dus cu timpul la o despărțire a lor de fapt, a contribuit să formeze la Bolintineanu, încă din perioada îndepărtată a copilăriei, o predispoziție spre izolare și melancolie, care se va accentua mai tîrziu. Copil, poetul stătea deoparte de alți copii, retras și gînditor, manifestînd semnele unei gravități precoce [1]. Prin 1829 e trimis la niște rude în București (familia Pădeanu), unde învață carte românească, cu dascăl în casă. Își continuă învățătura la școala de la Colțea, la care învățase și Heliade, apoi, la Sf. Sava, unde are, se pare, colegi pe Ghica, pe Alexandrescu și pe Bălcescu. Despre această perioadă, ca și despre cea următoare, pînă la 1841, cînd intră în administrație ca funcționar, știrile în genere lipsesc. În 1831 îi moare mama de holeră, puțin mai înainte îi murise tatăl și fratele mai mic. Rămas orfan, în seama rudelor, Bolintineanu a dus o existență grea, de apăsare și derută sufletească, de privațiuni materiale, destinul lui semănînd pînă la un punct cu al lui Alexandrescu. Din această perioadă datează primele sale încercări lirice, unele din ele publicate abia către sfîrșitul vieții [2]. În 1841 e numit copist la Secretariatul statului. În 1843 e secretar la secțiunea a II-a a „pricinilor sudițești", din același departament, cu 1800 lei pe lună. În anul următor e ridicat la rangul de pitar [3]. Mărturii contemporane ni-l înfățișează la acea dată ca pe un tînăr

[1] *Ibidem.*

[2] Vezi D. Bolintineanu, *Poezii din tinerețe nepublicate încă*, București, 1869.

[3] Vezi N. Petrașcu, *op. cit., p. 13.*

Scanned with OKEN Scanner

subțire și înalt de statură. Avea o frunte largă, o înfățișare blîndă și meditativă. În 1842 debutează în *Curierul de ambe sexe* cu poezia *O fată tînără pe patul morții*, semnată T. Bolintineanu. Elegia, inspirată de dragostea pentru o fată, rudă cu el, stinsă în plină tinerețe, a fost însoțită, la publicare, de o prezentare elogioasă a lui Heliade : „*Cîți cunosc frumusețile poeziei, acea legănare și lină cadență, acel repaos al semistihului, acele expresii și asemănări răpitoare, ce întineresc inima ; cîți, pe lîngă acestea, după dreptate, mai cer și o limbă de la poet pot judica versurile d-lui Bolintineanu, acestui june necunoscut încă, ca floricella împresurată în mijlocul unei lese, a-i saluta talentul și a aștepta de la dînsul opere vrednice de un veac mai ferice*“. Versul fluent și muzical, dar mai ales patetica romantică, cu retorica ei sentimentală, care străbate poezia și care erau în gustul epocii, explică nu numai aprecierile exagerat de elogioase ale lui Heliade, ci și ecoul imens pe care l-a avut poezia la apariția ei, salutată ca o revelație. În anii următori, numele poetului e întîlnit des în principalele ziare și reviste ale timpului : *Curierul, Curierul de ambe sexe, Foaia pentru minte, inimă și literatură, Propășirea*. Frămîntările social-politice din Principate, care se intensifică după 1840, îl antrenează treptat în vîrtejul lor. Sub influența luptei de eliberare socială și națională, la care participă, entuziast, ca membru al *Asociației literare* și al *Frăției*, problematica poeziei sale se schimbă. Locul elegiilor intime îl iau treptat elegiile și cîntecele patriotice (*Plîngerile poetului român, Un tînăr român murind în străinătate, Cîntec, Cîntec național* etc.), apoi legendele și baladele istorice (*Ștefan cel Mare și maica*

Scanned with OKEN Scanner

рѫ. [illegible] соарта не детечеа де не хрънъ ши маі грозавъ лентаръ. [illegible]

— Н'авем німік фійор: ноі сънтем ніще сърманї че не цінем нумаі кѫ Домнул.

— Н'аведі мъкар о пістаръ де він?

— Ну фійор, ні він, ні нъдежде. — Прін нъдежде въргъріі анцълегеа ракіа.

— Ші ку че въ хръніці пъріте?

— Ку Домнул. [illegible] В. А.

ПОЕZІЕ

ВЕРГѪРА

[illegible]

[illegible]

МІСЧЕЛЛЕ

[illegible]

М. К.

Pagină din revista *Propășirea*, cu poezia *Vergura*.

sa, Mircea cel Bătrîn și solii, Cea din urmă noapte a lui Mihai cel Mare etc.), care preamăreau demnitatea și eroismul poporului în lupta sa, de-a lungul veacurilor, pentru a-și apăra libertatea. În 1845, cu bursă din partea Asociației literare, pleacă la studii în capitala Franței. Aici devine membru al Societății studenților români, la care cotizează începînd din august 1846 cu 3 franci pe lună [1] ; audiază cursurile lui Michelet și Mickiewicz, ale căror idei democratice îl înrîuresc, își continuă activitatea scriitoricească cu elegii patriotice, în care răzbate nostalgia după meleagurile natale, dorința de a-și vedea țara liberă și prosperă. În 1847 apare la București primul volum de versuri al lui Bolintineanu, intitulat *Colecție din poeziile domnului D. Bolintineanu,* tipărit cu cheltuiala Asociației literare. Volumul cuprinde poeziile scrise și publicate de poet pînă atunci : elegii intime și patriotice, balade istorice, balada *Mihnea și baba.* În prefață, Bolintineanu făcea următoarea precizare, referindu-se la caracterul eterogen al *Colecției...,* conștient că literatura trebuie să deservească marile aspirații ale poporului în lupta sa pentru libertate : *„inspirații tinere și melancolice, dar puțin solide și încă mai puțin (demne* — n.n.) *de a fi privite ca niște opere de care avem trebuință în acest timp, cînd naționalitatea română se deșteaptă ca o aurore după o lungă noapte“*. Precizarea era dovada limpezirii gîndirii scriitorului, ca urmare a precipitării evenimentelor în pragul izbucnirii revoluției și a participării poetului la frămîntările vremii. Faptul nu este singular. În același an, sub impulsul aceleiași ambianțe, alți

[1] *Anul 1848 în Principatele Române,* I, București, 1902, p. 82.

Scanned with OKEN Scanner

doi poeți, Gr. Alexandrescu și Cezar Bolliac, își însoțeau volumele de poezii, atunci tipărite, cu prefețe în care, la fel ca și Bolintineanu, vorbeau despre rolul militant, cetățenesc al poeziei.

În februarie 1848, poetul asistă la revoluția din Paris, în urma căreia, la inițiativa lui Bălcescu, tinerii români aflați la studii în capitala Franței, între care și Bolintineanu, țin o adunare la sediul Societății studenților români și hotărăsc să plece în Principate, unde evenimentele se precipitau [1]. Întors în țară, poetul se pregătește să plece în Bucovina, unde avea întîlnire cu C. Negri, probabil în vederea coordonării acțiunilor pregătitoare ale revoluționarilor moldoveni și munteni. Aga poliției, Ion Manu, căruia poetul îi devenise suspect, refuză însă eliberarea pașaportului, poftindu-l pe poet „să meargă la țară, ca să nu-l trimită la mănăstire" [2]. După victoria revoluției la București, care a dus la detronarea lui Bibescu și instaurarea Guvernului provizoriu, Bolintineanu conduce, ca redactor-șef, de la 19 iunie pînă la 11 septembrie, cu o scurtă întrerupere, ziarul *Poporul suveran* [3], care avea între „fondatori", cum se specifică în subsolul ultimei pagini, pe Ștefan și Atanasie Bolintineanu, ultimul, se pare, cumnatul poetului. Ziarul era organ al revoluției și purta ca

[1] Vezi Ion Ghica, *Documente literare inedite*, E.S.P.L.A., 1959, p. 39.

[2] *Ibidem.*

[3] Între 2 și 19 august, ziarul e condus de un colectiv alcătuit din N. Bălcescu, P. Teulescu, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, A. Zanne, avînd ca redactor șef pe N. Bălcescu. Din 19 august redactor-șef e din nou Bolintineanu. Ziarul se numește la început *Poporul suveran*. De la 3 august i se schimbă titlul în *Popolul suveran*.

Scanned with OKEN Scanner

POPORUL SUVERAN.

GAZETĂ POLITICĂ ȘI LITTERARĂ.

LIBERTATE, EGALITATE, FRATERNITATE.

Sâmbătă 19 Iunie. Anul 1848

Românii!

Pomenii din Ungaria Românească mai multe exemple de întâmplare nu pot. Pomenii ai vostri nime, fie având dorința de mare însemnătate nație până în zilele noastre, ce mândrie ne răsunda ființa vostră, ce emoție ni se aprinde pe obraze; Pomenii ai noștri nu au să ne spună cuvinte de mai mare însemnătate ca cele ce ni le-au lăsat moștenire pentru viitorul nostru.

În 11 Iunie se pășește în Adunarea națională, cuvântul de mare însemnătate pentru viitorul nostru. Ne este cunoscut pe la cunoștința tuturor cetățenilor, ce ne privește pe noi, ce ne privește pe toți. Ne este cunoscut pe la cunoștința tuturor cetățenilor, ce ne privește pe noi, ce ne privește pe toți.

Ne este cunoscut pe la cunoștința tuturor cetățenilor, ce ne privește pe noi, ce ne privește pe toți.

Pagina 1 din primul număr al ziarului *Poporul suveran*.

subtitlu cuvintele : *Libertate, egalitate, fraternitate*, schimbat mai tîrziu cu *Vox populi, vox dei*. În *Poporul suveran*, Bolintineanu semnează doar două poezii *(Cîntec de libertate* și *O noapte pe malul Dunării)*. Unele articole mobilizatoare, între care articolul-program, care preciza că ziarul *„se va ridica cu energie în contra tiraniei"*, că *„va avea drept țintă asemenea unirea provinciilor române și tot ce va putea duce România la fericire și la mărire"*, apărute fără semnătură, par a aparține tot lui Bolintineanu. Uneori, aceste articole, care loveau în boierimea reacționară, i-au adus poetului amenințări categorice din partea celor vizați, amenințări care însă nu l-au intimidat. Concludente în acest sens ni se par cîteva rînduri dintr-o scrisoare adresată lui Dimitrie Ghica, cunoscut mai tîrziu ca om politic, în repetate rînduri ministru și prim-ministru. Scrisoarea e scrisă de fratele acestuia, în limba franceză, și e datată 4 august 1848 : *„Laissez les personnalités de coté et ne vous occupez pas de ce qu'on met dans les journaux. Notre pays a besoin d'hommes aux affaires pour sortir de cette crise. Tous ceux qui vous conseillent de ne pas sortir sont vos ennemis, car si M. Bolintineano s'attaque à vous, avec deux soufflets on le met à la raison ; je lui ai même fait dire indirectement qu'il s'expose à avoir la tête cassée.*[1]" La

[1] *„Lasă personalitățile la o parte și nu te ocupa de ceea ce se scrie în jurnale. Țara noastră are nevoie de oameni de afaceri pentru a ieși din această criză. Toți cei care te sfătuiesc să nu ieși (din casă) sînt dușmanii d-tale, căci, dacă D. Bolintineanu te atacă, cu două palme e pus la respect. I-am și spus indirect că se expune a se vedea cu capul spart."*

Scanned with OKEN Scanner

19 iunie, cînd poporul din București, în frunte cu Ana Ipătescu, merge la palat pentru a elibera pe membrii Guvernului provizoriu arestați în urma complotului pus la cale de colonelul Odobescu, Bolintineanu e printre conducătorii mulțimii. Urmat de popor, el intră în curtea palatului apărat de soldați înarmați [1]. La 1 august e ales în comitetul central electoral, format din 19 membri, care avea menirea de a pregăti alegerile de deputați pentru Adunarea constituantă. Între cei 19 aleși în comitet, poetul ieșise al doilea ca număr de voturi, după Cezar Bolliac și înaintea lui C. A. Rosetti și Alexandru Golescu, semn al marii popularități și simpatii de care se bucura în rîndul alegătorilor.

După înfrîngerea revoluției, o dată cu intrarea armatelor turcești în București, Bolintineanu e arestat împreună cu ceilalți capi ai mișcării, trimiși sub escortă la Giurgiu, îngrămădiți într-o gimie și duși în susul Dunării pînă la Orșova, de unde, scăpați, ei se împrăștie : o parte (Bălcescu, Bolliac ș.a.) în Transilvania, alții, între care și Bolintineanu, spre Franța. Presa timpului, care comentează evenimentele din Valahia, îl consideră pe poet unul din conducătorii mișcării revoluționare. Într-o corespondență din București din 19 septembrie 1848 către ziarul *Bucovina*, de pildă, Bolintineanu e pomenit printre „corifeii revoluției" valahe [2]. El figurează, de asemenea, pe lista celor 34 proscriși (poetul era al XIII-lea pe listă) cărora, printr-un „înalt firman" al Porții Oto-

[1] Ion Ghica, *op. cit.*, p. 41.
[2] *Anul 1848 în Principatele Române*, IV, București, 1903, p. 437.

mane către domnitorul Ştirbei, li se interzice intrarea în ţară [1].

În exil, stă un timp la Paris, participînd alături de ceilalţi exilaţi moldoveni şi munteni la acţiunile menite să susţină cauza revoluţiei. Împreună cu alţi *„membri ai guvernului provizoriu şi delegaţi ai emigraţiei române“* (Bălcescu, Bolliac, Rosetti...), adresează guvernelor Angliei, Austriei, Franţei şi Prusiei o *Protestaţie a românilor din Valahia,* arătînd adevăratele ţinte ale revoluţiei din Muntenia, îndreptate spre emanciparea legitimă, socială şi politică, a poporului român. Poetul colaborează cu poezii patriotice la revistele *România viitoare* (1850), *Junimea română* (1851), *Albumul pelerinilor români,* ultimele două scoase de el. Din cînd în cînd primeşte din ţară, de la cumnatul său, mici sume de bani, care sînt neîndestulătoare pentru a-i asigura o existenţă modestă. În scrisorile către prieteni se plînge deseori de acest lucru. În vara lui 1850 e, o vreme, bolnav din cauza „vieţii sedentare“ şi a mîncării proaste [2]. Altă dată se plînge de necazurile ce le are cu creditorii : „Eu nu ţi-am mai scris din mai multe cauze — i se adresează la 16 iulie 1851 lui Ion Ghica — şi cea mai ăntăi este necazurile ce am cercat cu creditorii mei, acei fii obraznici ai aurului. Acum mai răsuflu, nu că poziţia s-ar fi îmbunătăţit, dar pentru că m-am dedat cu aceşti *englezi,* cum şi cu ideea de a fi sărac !“ [3]. Lucrează intens, proiectează lucrări întinse. În 1850 e serios preocupat să scrie, în colaborare, o istorie a decăderii imperiului otoman şi-i îm-

[1] *Idem,* IV, p. 322.
[2] *Coresp. 80—309, B.A.R.*
[3] *Coresp. 80—315, B.A.R.*

Scanned with OKEN Scanner

părtăşeşte lui Ghica planul şi concepţia lucrării. Cauza declinului imperiului nu rezidă, după părerea sa, în corupţia moravurilor, religiei şi nici în vlăguirea păturii conducătoare, ci în politica lor rău orientată. „*Quant à la conclusion, je vais leur prouver qu'il n'y a qu'une seule politique bonne a suivre, celle de donner aux peuples qui composent cet empire plus de libertés que la Russie pourrait leur promettre, ce qui ne serait pas beaucoup et de prendre l'initiative et se mettre à la tête des nations civilisés de l'orient*“.[1] La sfîrşitul anului 1851 părăseşte Parisul, sperînd să i se îngăduie reîntoarcerea în ţară. Călătoria o face, de la Viena, cu vaporul pe Dunăre. La Mehadia se întîlneşte cu Vasile Alecsandri. La Rusciuc poposeşte mai bine de o lună, aşteptînd veşti de la Bucureşti. Autorităţile muntene nu numai că nu-i permit intrarea în ţară, dar îi interzic chiar de a-şi vedea sora, venită în acest scop la Giurgiu. Îndurerat, Bolintineanu porneşte spre Constantinopol, traversînd, în toiul iernii, împreună cu un doctor neamţ, Bulgaria pînă la Varna, iar de aici cu vaporul, într-o călătorie plină de peripeţii, descrisă în volumul *Călătorii pe Dunăre şi în Bulgaria*, tipărit în 1858. La Constantinopol se întîlneşte cu Ion Ghica, cu care pune la cale scoaterea împreună a unui ziar ; de aci pleacă la Brussa, unde ia contact cu o serie de emigranţi moldoveni şi munteni, aflaţi

[1] *Coresp. 80—309, B.A.R.* „Cît despre concluzie, vreau să le dovedesc că nu există decît o singură politică bună de urmat, aceea de a da popoarelor care compun acest imperiu mai multe libertăţi decît ar putea să le promită Rusia, ceea ce n-ar fi mult, şi de a lua iniţiativa şi a se situa în fruntea naţiunilor civilizate ale Orientului.“

Scanned with OKEN Scanner

acolo. În anul următor întreprinde călătorii în Palestina și Egipt, apoi la românii din Macedonia, notîndu-și sîrguincios impresiile. În 1855 i se propune să fie profesor la Academia Mihăileană din Iași, dar Poarta Otomană nu-i îngăduie intrarea în Moldova. În tot acest timp, Bolintineanu desfășoară o intensă activitate literară. În 1852 i se tipărește la Iași al doilea volum de versuri, intitulat *Cîntece și plîngeri*, îngrijit de G. Sion. Volumul marchează, ca problematică, o schimbare vădită față de cel din 1847. Elegia intimă e părăsită cu totul. În afară de legende istorice *(Visul lui Ștefan cel Mare, Țepeș și solii, Fata de la Cozia* etc.), cu un pronunțat caracter patriotic, cu accente antiboierești *(Țepeș și solii)*, apar în volume poeme de dimensiuni mari : *Sorin sau tăierea boierilor la Tîrgoviște* și *Andrei sau Luarea Nicopolei*, primul, o încercare de poem filozofic cu înrîuriri din *Faust* de Goethe ; de asemenea, cîteva legende în versuri *(Fluturelul, Dochia)* și primele poezii din ciclurile publicate mai tîrziu, al *Macedonelor (Cavalcada)* și al *Florilor Bosforului (Fata popii)*. În același an publică un fragment din romanul *Manoil*, în revista lui Alecsandri, *România literară*, al cărei prim număr tipărit e oprit de cenzură. Revista, ca și romanul lui Bolintineanu, va apare abia peste trei ani. În 1854, anul începerii războiului Crimeii, poetul tipărește la Paris, în limba franceză, o carte de propagandă în favoarea ideilor revoluției : *Les Principautés Roumaines (Principatele Române)*. Cartea cuprinde o sumară prezentare istorico-geografică, urmată de o analiză a situației social-politice și culturale din țările române, menită să atragă atenția străinătății, subliniindu-se necesitatea unui regim

Scanned with OKEN Scanner

de libertate pentru popor, a autonomiei și independenței administrației interne și, în fine, a unirii, cu păstrarea, însă, a suzeranității turcești. Un capitol intitulat *Despre starea socială a țăranilor în Principatele dunărene* descrie condițiile inumane de viață ale țăranilor clăcași, accentuînd asupra necesității împroprietăririi lor. Alte capitole înfățișează în mod critic viața din mănăstiri, sistemul electoral, obștească adunare a țării care nu reprezintă poporul, ci „*o clasă privilegiată*“ ; referiri critice, foarte severe, conține lucrarea la adresa boierimii, care are numai drepturi și nici o datorie, în timp ce poporul are doar datorii și nici un drept. Capitolul *Despre literatura română și despre limbă* este o prezentare succintă a literaturii noastre, începînd cu perioada veche, creațiile populare și terminînd cu scriitorii contemporani poetului : Heliade Rădulescu, Gr. Alexandrescu, C. Negruzzi, Cezar Bolliac, Anton Pann, N. Bălcescu, V. Alecsandri. Concepția lui Bolintineanu, așa cum se vădește în această sumară schiță de istorie a literaturii române, este aceea a unui artist militant, convins că literatura trebuie să fie, înainte de toate, națională, scrisă pentru popor și exprimînd viața și năzuințele acestuia. Bolintineanu se entuziasmează în fața creației populare, citînd fragmente din *Miorița* în scopul relevării marii ei frumuseți, are aprecieri elogioase pentru poeții care vădesc în creația lor legătura strînsă cu poporul și respinge cu vehemență poezia lipsită de aderență cu sufletul națiunii. Concludent, în acest sens, este paragraful referitor la Anton Pann, scris cu puțin înainte de moartea acestuia. Între puținele rînduri dedicate „finului Pe-

Scanned with OKEN Scanner

pelei", în timpul vieţii sale, ale lui Bolintineanu sînt, neîndoios, cele mai calde şi mai drepte : *„Anton Pann est le poète populaire par excellence ; il donne tous les ans une nouvelle édition de ses oeuvres. Cela s'explique facilement : il écrit pour le peuple qu'il fait rire et pleurer, et auquel il parle son langage. Il n'est pas instruit, mais il est original ; il cherche ses inspirations autour de sa maison et non autour du monde, tandis que le poète qui ont un talent élevé n'ont pu parvenir à faire passer que deux ou trois cent exemplaires de leurs oeuvres. La raison en est simple : c'est qu'ils n'écrivent que pour se faire comprendre et apprécier par une minorité d'hommes, qui ne savent ni comprendre, ni apprécier les beautés de la poésie et qui ne lisent jamais de livres roumains ; c'est qu'au lieu d'aller chercher leur inspiration au sein de leur patrie, dans ses souffrances, dans ses ésperances, ils vont s'inspirer sur les bords de la Seine ou de la Tamise ; ainsi leurs poésies respirent-elles le parfum funeste de la littérature du XIX-ème siècle, le sensualisme, le doute et le découragement"* *(p. 52)*[1]. În acelaşi sens el elogiază pe

[1] *„Anton Pann este poetul popular prin excelenţă ; el dă în fiecare an cîte o nouă ediţie din operele sale. Acest lucru se explică uşor : el scrie pentru popor, pe care-l face să rîdă şi să plîngă şi căruia-i vorbeşte pe limba lui. Nu e cultivat, dar e original : îşi caută inspiraţia în jurul casei sale şi nu în jurul lumii, în timp ce poeţii care au un talent educat n-au izbutit să răspîndească decît două sau trei sute de exemplare din operele lor. Explicaţia e simplă : ei nu scriu decît pentru o minoritate de oameni, care nu ştiu nici să înţeleagă, nici să aprecieze frumuseţile poeziei şi care nu citesc niciodată cărţi româneşti ; în loc să-şi caute inspiraţia în sînul patriei lor, în suferinţele, în speranţele*

Scanned with OKEN Scanner

Alecsandri, pentru că a cules baladele populare, *„acest tezaur al poeziei naţionale“*, şi a imprimat prin poezia sa o nouă direcţie în literatura noastră, *„mai naţională, mai română şi de un fel mai original“*. În schimb, are rezerve faţă de un Conachi, Asachi sau Iancu Văcărescu (citat cu *Primăvara amorului),* ale căror poezii, cu preocupare predilectă pentru amor şi pentru mitologia antică, îi repugnă. Elegiile lui Grigore Alexandrescu nu-l satisfac, de asemenea, pentru că, *„deşi majoritatea sînt pline de graţie şi eleganţă, nu sînt decît un palid reflex al* Meditaţiilor poetice *ale lui Lamartine“* (p. 51) ; apreciază însă fabulele, numindu-le *„fabule politice“*. Concepţia politică şi estetică, aşa cum e exprimată la 1854, în *Les Principautés Roumaines,* se menţine la Bolintineanu, în linii mari, aceeaşi, de-a lungul întregii sale vieţi. În acelaşi spirit, el tipăreşte, doi ani mai tîrziu, tot la Paris, o altă carte : *l'Autriche, la Turquie et les Moldovalaques (Austria, Turcia şi moldo-valahii),* îndreptată împotriva Austriei, care se opunea unirii ţărilor române, schiţînd totodată o serie de portrete ale unor oameni politici de la noi : Ion Cîmpineanu, Emanoil Băleanu, Ion Manu, George Ştirbei, Ioan Florescu, Grigore Ghica, Heliade Rădulescu ş.a. Calităţile de polemist, spiritul muşcător se vădesc pregnant în portrete, făcînd lectura lor nu numai interesantă, ci şi agreabilă. Iată-l pe Heliade Rădulescu : *„Héliade est un homme déjà âgé, petit de taille, figure intélligente, malgré sa laideur. Toutefois, il aime*

---

acesteia, ei merg să se inspire pe malurile Senei sau ale Tamisei; astfel, poeziile lor respiră parfumul funest al literaturii secolului al XIX-lea, senzualismul, îndoiala şi descurajarea“.

Scanned with OKEN Scanner

qu'on lui dise qu'il est d'une noble origine et qu'il est beau... Il a la manie des uniformes et cette passion chez lui est tout aussi forte qu'elle l'est chez Soulouque ou Faustin I-er. En 1840, on l'avait vu mettre un pantalon de satin blanc doublé de pourpre. Depuis 1853, qu'il accompagna Omer Pacha à Shumla, il porte l'uniforme de chef de cavas turc" (pp. 92—93) [1]. Lucrarea formulează, în concluzie, cîteva obiective care, după părerea autorului, trebuie să stea la baza organizării ţărilor române : unirea Moldovei şi Munteniei, sub un prinţ ereditar român, păstrîndu-se suzeranitatea Turciei ; egalitatea drepturilor politice pentru toţi cetăţenii, libertatea presei, cameră (adunare obştească) alcătuită din reprezentanţi ai tuturor claselor sociale, îmbunătăţirea soartei ţăranilor, libertatea învăţămîntului public şi gratuitatea lui pe scară largă, înfiinţarea unei armate române puternice, în stare să se apere, independenţa puterii judecătoreşti. Atari idei vor reveni consecvent, cîţiva ani mai tîrziu, în publicistica lui Bolintineanu, bogat inserată în paginile ziarului *Dîmboviţa*.

În 1855 apare la Bucureşti, sub îngrijirea lui G. Sion, o culegere mai întinsă din poeziile lui Bolintineanu, intitulată *Poezii vechi şi nouă*, care adună la un loc poeziile cuprinse în culegerile anterioare,

[1] *„Heliade este deja un om în vîrstă, mic de statură, figură inteligentă, cu toată urîţenia sa. Totuşi, îi place să i se spună că e de viţă nobilă şi că e frumos... Are mania uniformelor, şi această pasiune la el e la fel de puternică precît e la Soulouque sau Faustin I. În 1840 fusese văzut purtînd un pantalon de satin alb căptuşit cu purpură. Din 1853, cînd întovărăşi pe Omer Paşa la Şumla, poartă uniformă de jandarm turc.*"

Scanned with OKEN Scanner

precum și un mare număr de poezii noi. Volumul grupează bucățile pe cicluri : *Elegii, Balade, Florile Bosforului, Epistole, Cîntece, Poeme.* Tematica se îmbogățește cu aspecte noi : apare peisajul exotic oriental, cu cadîne și nopți cu lună pe Bosfor, în ciclul de poezii intitulat *Florile Bosforului,* poezia satirică, reprezentată prin două epistole *(Lui V. Alecsandri* și *La o damă română).* Volumul e însoțit de o prefață scrisă de tînărul scriitor Radu Ionescu, intitulată *Epistolă amicului Sion,* conținînd aprecieri elogioase la adresa poeziilor lui Bolintineanu. În același an, poetul colaborează la *România literară,* publicînd romanul *Manoil* (apărut atunci și în volum), precum și poezii. Perioada următoare anului 1855 se caracterizează printr-o activitate scriitoricească foarte întinsă. Volumele, cuprinzînd impresii de călătorie, apar în serie : *Călătorii în Palestina și Egipt* (1856), *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria* (1858), *Călătorii la românii din Macedonia și Muntele Atos* (1863). În 1858 apare un volum de *Legende sau basne naționale în versuri* și un altul, *Melodii române,* cuprinzînd poezii lirico-patriotice scrise în anii exilului, incluse mai apoi în ciclul *Reverii (La Patrie, Muma tînără, O cugetare, Exilatul, Cîntece din exil, La Dunubiu* etc.).

În toamna anului 1856, pînă în vara anului următor, se stabilește în insula Samos, al cărei guvernator era Ion Ghica și unde se afla și Alexandru Zane, prieten din copilărie al poetului și colaborator în redacția *Poporului suveran,* venit aici ca inginer pentru a construi o șosea. Locuia la Vathy, orașul de reședință al guvernatorului, petrecîndu-și timpul ci-

Scanned with OKEN Scanner

tind și scriind [1]. Din cînd în cînd făcea excursii în insulă sau dincolo, pe țărmul Asiei Mici, vizitînd locuri pitorești, cu vestigii istorice, care-i aminteau, uneori, meleaguri din patrie. „Am făcut o călătorie de mai multe zile", îi scria la 31 martie 1857 lui Christian Tell. „În adevăr sînt lucruri foarte frumoase. Cu atît mi s-au părut mai frumoase că seamănă cu multe locuri din munții noștri. Într-un loc mi s-a părut că mă aflu pe Prahova" [2]. De la o vreme, însă, șederea în Samos i-a devenit monotonă, apăsătoare [3]. Orașul mic, aproape un sat, fără viață intelectuală, izolarea în care se afla — scrisorile, ziarele soseau cu mare greutate — l-au decis, în cele din urmă, să plece, deși, aici, prin grija celor doi prieteni, avea asigurată, de bine de rău, existența. Din țară îi soseau vești rele. „Știrile ce primesc din țară sînt foarte proaste" — îi scria la 10 decembrie 1856 aceluiași Tell. „Se vede că Bucureștii sînt Sodoma și Gomora. Oamenii se vînd pe posturi astfel cum s-a mai făcut pînă aici. Schimb credințele politice după chiverniseala ce li se dă ; nu găsești trei oameni care să facă altfel și tinerii cei mai buni încă au picat sub această ciumă a inimei. [...] Dumnezeu singur va mai putea face ceva și Dumnezeu este revoluția europeană." [4] Aceleași impresii amare, dar încrezătoare în viitorul națiunii, le exprimă două luni mai tîrziu, într-o altă scrisoare : „Toate merg sucite ; oamenii chiar printre noi, ce aveau oarecare greutate se uzez. O să vie timpul oamenilor ce nu

[1] *Coresp. 62 315, B.A.R.*
[2] *Ms. 3957, Biblioteca Centrală de Stat.*
[3] *Ibidem.*
[4] *Coresp. 62 315, B.A.R.*

Scanned with OKEN Scanner

MANOIL

de

D. Kalinderu.

CAPITOLUL I.

Iubite D.

De câteva zile mă aflu în Heiperi, moșia D-lui N. Kalimah. Ah! iubita mea, ce lungi minunate! ce nădejde a trăi în sînul mângâierii, departe de desmierdările omenești! cum aspectul se înnoiește mai aprins de zâmbetul de aprig, în acest ținutul Damascenei! cum toate simțirile se nasc într'o mișcare nemărginită! cum inima se simte tânără mi răsplătește cu prisosință câte a pierdut!.. Depărtarea naturei ne îndumnezeiește mi înalță inima în avânt. Numai între oameni omul se târâie singur; numai între oameni pământeanul pădește aripele a zeului!.. În lumea departe în care am trăit, nu era un singur minut în care să nu mă fi frânt în mii de bucăți cu rușine de mine. Aice, în pădurea aceasta lungă, de câte ori nu mi-am înțeles inima mai înaltă decât înțelegerea omenească; de câte ori stând pe câmpie liniștit, am îmbrățișat cu ființa!..

Dar amintirea de oameni apăsătoare mi se părea între care mă aflu, adâncă depărtarea aceasta mă înfricoșează! De oameni! ce ființă dulce! Ah! zâmbetul ființei mă înnebunește mâna mică mi adeseori tremură în mâine: am trăit mi tristă este lumea!... De ce oare, departe mea? că nu cunoșteam ce deosebire există între ființe și între ființe: una e ca mă mă numească, morțiș a cerșut pe lângă-mă; una ca să mă numească dumnezeu, mai în-mea s'a dus dânsa lângă mă; am trăit mi am apăsat mâna în mâna ființei. Oricât nu am voit mai din mâna.

Astăzi, am rătăcit singur inimă, singur... cum trăiește să mă, nici stai în camera mea. Da N. Kalimah mă îndemnă să ne cunoaștem mai; temelie mă părăsește... Sărmănuța, soția D-lui N. Kalimah, mă știam nevinovată și vă-nupit... de moarte opt cunoștința mai!.. Ape dinăuntru mi vinu de ani, mi este în lut de ființă; până ființă, o ființă pă-tă, dap scăpătat că o ființă că în dimineața ființei sale se înțelăsă mângâietoare!... în sânul său de răsărit o înțelegere sănătoasă; mai de cunoștință, mai mare decât o dată din lumea mi din ființa noastră!... Nu sînt mare cunoștințele în oameni, dap Sărmănuța mi se părea ființa mea că am știut.

D-na N. Kalimah este ființă mare. Nu ape nici înțelept, nici înțelegător; asemine ea n'ap ființă, mi mai mare decât înțelegerea; dap ape când judecată mi inima înțelegerea.

Zoe este nemoală Sărmănuța; o comică de vinu-zeci de ani; cinci mărime-mi, dap înțelegătoare de ființă. Al asemă-ne că în cuvinte de pază ne mare existăpi până în carte în mână; până de înțelept mi de minte...

Mărioara este o amică a Sărmănuței; o este de aceeași mare, de 18—20 de ani; nu este până ființă, dap dăruită în mână mai Mare!... cuprinde că pământ în o mărime mărime; ideile mele mai comune în ființa ei se îndumnezeiesc!

Dadea este în toată ființa: o față de vinu-zeci de ani, pământ nemărginită; în mână până atât mărime înțelept mi nemărginită ei. În toate aceste, ape înimă. Numai până ființă-opă este o înțelegere; acolo unde nu este înțelept, este înimă; acolo unde nu e ființă este înțelept.

Această dadea — dacă nu mi-ați spune D-na N. Kalimah — de ar fi de 16 ani până atunci, n'aș fi înțelept!.. dap mea mărime, i-

Pagină din revista *România literară*, conținând un fragment din romanul *Manoil*.

Poesie.

KLNTTIK DIN EKSIA.

.In Pamnati ewlangi.

I

Tpiknopese se zmapă d'aceă zupe se'nzmzzemie
,Aeaza zede apoeding a mii de ze-a mzeă.
Hecepea vra ipezimpe, zempa, zmăte, pzivemde;
Dap se'mzopse izp ze aeaza zede zeu a mzeă.

Soapeze mipiei zmzipe mcuipe mei ze mai zzemde;
Namai mei ze pedem vaza geapa zape ne-a mzeă.
Hzmgegi, eiizp d'emzză, zmei dapepea se'mzegemde;
Hzmgegi ze zzepimi de zmape mcipea ve mji mcpiză!

Inima mzmipa mzia fa ze a mcipiei zizpe;
Inima mzmipa dap, ipezi, ze ze zmapa de dapepe.
Oaă mzmipi-ză eipeai zempami z'aze ei zmgi mzeeizipi;
Oaă mzmipi ze ze ziiaza ze icpimc deziptaie,
Ilk zipzimaz ze imiza gemize mzmipe zdaie;
Namai mzmpica ze mzzeaza aze mzmipe zupaipi.

II

Daza imi praiai ia miga, mcipie mzmzzeriaie,
Ai ei eozi mai magin apadă ze zvei ve ie izpzeak,
Jmcimapea ziap, ia zmgapi, ap ei eozi mai apzeapaie,
Deazi ia aipzimiaie ezami ze ze ipzeaz!

Yez magin mieam mzam, ze maz vaza odată
Aimaz dazze-a gepei vezc, ze ze zmaiia împepeaz;
Il'a mapipiiap apoiie, mimă'mi pp ei'-mzmiaie,
Ilf'-ap ze n.z.ma z'amea dapepe vei ve ma mz mai mzeeza.

Imez ia m'ai zaze din zima'gi, ma, ia gepiie zipzimc,
Se pzvveaza pe imeiaz az meă zeazei zzipa time,
S'amzpeaza az meă zmaiia, ma ze ipez de eepzmd.
Kzei mz eaap d'aap ziap, de zzmapz, de zmmiz...
Az! aiai zmap! zieepiaie de apoapie zape zazaiz
Na ie zade zpa miei ve.iap zape geapa mi-ză pmai.

III

Yeaz ve-a mazi ia mzeg; epi ve dpez epzicipe
Aemzaeă ze zima dazze zzad a epai a a mpiadez!
Yeaz ve-a mzaă ze maza mai tiepeaz mipa,
Ilzegzad a mi zae.iapz maza ma a mzzegez;

Чела каре îмплетеште о гирландъ де нуфере,
Ш'о депуне пе морміntъл челор пентрь царъ-ера.
Нумаі чела [illegible] къtъ маре [illegible],
Ал кънtречеі [illegible] а simцit inima меа!

Ромъніе, Ромъніе, о! [illegible], даче [illegible],
Тъ-ні [illegible] пе sinъ [illegible] фрунtеа-ці [illegible],
Ка [illegible] каре [illegible] ка [illegible] лор,
Дакъ [illegible] [illegible], ка [illegible] де [illegible],
În [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ла fine,
О! [illegible] [illegible], [illegible] îndатъ ка съ мор!

IV

Че рез [illegible] съ [illegible] Ромъніе [illegible],
Ка съ мерії а та [illegible] în [illegible] де амор,
Ам voit съ [illegible] [illegible], съ [illegible] [illegible], [illegible],
Ші [illegible] де [illegible], пентрь [illegible] съ мор.

Те [illegible], ка [illegible] [illegible], [illegible] а [illegible] [illegible],
Те [illegible] în [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] în [illegible] амор,
Тъ [illegible] [illegible], ка [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] де [illegible] съ [illegible] ал меъ дор.

Те [illegible] [illegible], [illegible] ка [illegible] а [illegible] [illegible]
Ші пе [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] а [illegible] съ [illegible];
Те [illegible] ка [illegible] [illegible] че ну маі sint!
Те [illegible] ка [illegible] [illegible] ші [illegible]
[illegible] [illegible] де [illegible] пе о [illegible] [illegible],
Те [illegible] ка [illegible] че-ам [illegible] а не [illegible]!

V

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
О [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] каре [illegible] [illegible]
Бъ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]!

[illegible] [illegible] [illegible] каре [illegible] [illegible],
Ка [illegible] [illegible] ші [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
Ші în [illegible] [illegible], а [illegible] [illegible] [illegible],
Ка [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!

Ах! кънд ваі [illegible] [illegible] Ромъніа [illegible]
[illegible] де [illegible], inima меа [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], пентрь че на [illegible] [illegible]?
[illegible]! [illegible] о [illegible] [illegible] а меа [illegible] [illegible],
Îmі [illegible] [illegible] [illegible] меа [illegible],
Ка съ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] че ам [illegible]!

VI

Тінері че рънiцi не-аріне орі че реле, орі че біне!
[illegible] ші [illegible], [illegible] [illegible] мі-аці [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ші [illegible],
Ші о [illegible] în каре орі че [illegible] [illegible] [illegible].

Ну [illegible] чер съ [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible],
Ну [illegible] чер [illegible] [illegible] че în [illegible] н'ам [illegible];
Ну о! тінері, [illegible] [illegible] чере [illegible] [illegible] [illegible] пентрь міне;
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] орі че [illegible] [illegible] [illegible].

Чі [illegible] чер о зі [illegible] пентрь [illegible] [illegible]!
Тінере, [illegible] а [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible],
Ші де-акам, [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]!
[illegible] а меа [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ка [illegible] [illegible],
Ші [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]!

1845 Д. Болінтінеану.

[illegible] ші Амурул

([illegible])

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Scanned with OKEN Scanner

și-au schimbat ideile lor ; edificiul lumei politice este putred, fără îndoială... Românii nu au făcut nimic, dar cred că vor face odată". [1]

La sfîrșitul anului 1857, în toiul frămîntărilor pentru unire, Bolintineanu vine în Moldova, unde-și regăsește prietenii : G. Sion, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu ș.a. Bogata sa activitate scriitoricească din ultimii ani îl împinge pe poet în prim plan al vieții literare. Numele său cîștigase notorietate, lăsînd în umbră alți poeți marcanți ai vremii. Acest fapt, la un moment dat, l-a amețit și l-a dus, pe el, de obicei așa de modest, la îngîmfare. Credea despre sine, la întoarcerea din exil, cum ni-l evocă G. Sion, că e *„geniul necomparabil al României"*. [2] La Iași asistă la o dezbatere a Divanului ad-hoc, apoi întreprinde o călătorie prin țară, vizitînd mînăstirile vechi, locurile cu urme istorice, consemnînd în memoriile sale, publicate în anul următor, interesante observații critice privind viața locuitorilor Moldovei și îndeosebi moravurile boierimii capitalei. La începutul anului 1858 se întoarce la București, după aproape zece ani de exil. Lupta pentru unire îl cuprinde în vîrtejul ei. Poetul desfășoară, în această direcție, o activitate febrilă. La 11 octombrie, același an, scoate ziarul *Dîmbovița*, în care duce o susținută campanie de lămurire a opiniei publice în legătură cu importanța actului unirii, cu necesitatea unor largi reforme. Articolul-program, semnat de poet, preciza că *„în tot timpul publicației acestei foi ne*

[1] *Coresp. 62 311, B.A.R.*

[2] D. Bolintineanu, *Poezii*, cu o prefață de G. Sion, vol. I—II, București, 1877, p. VIII.

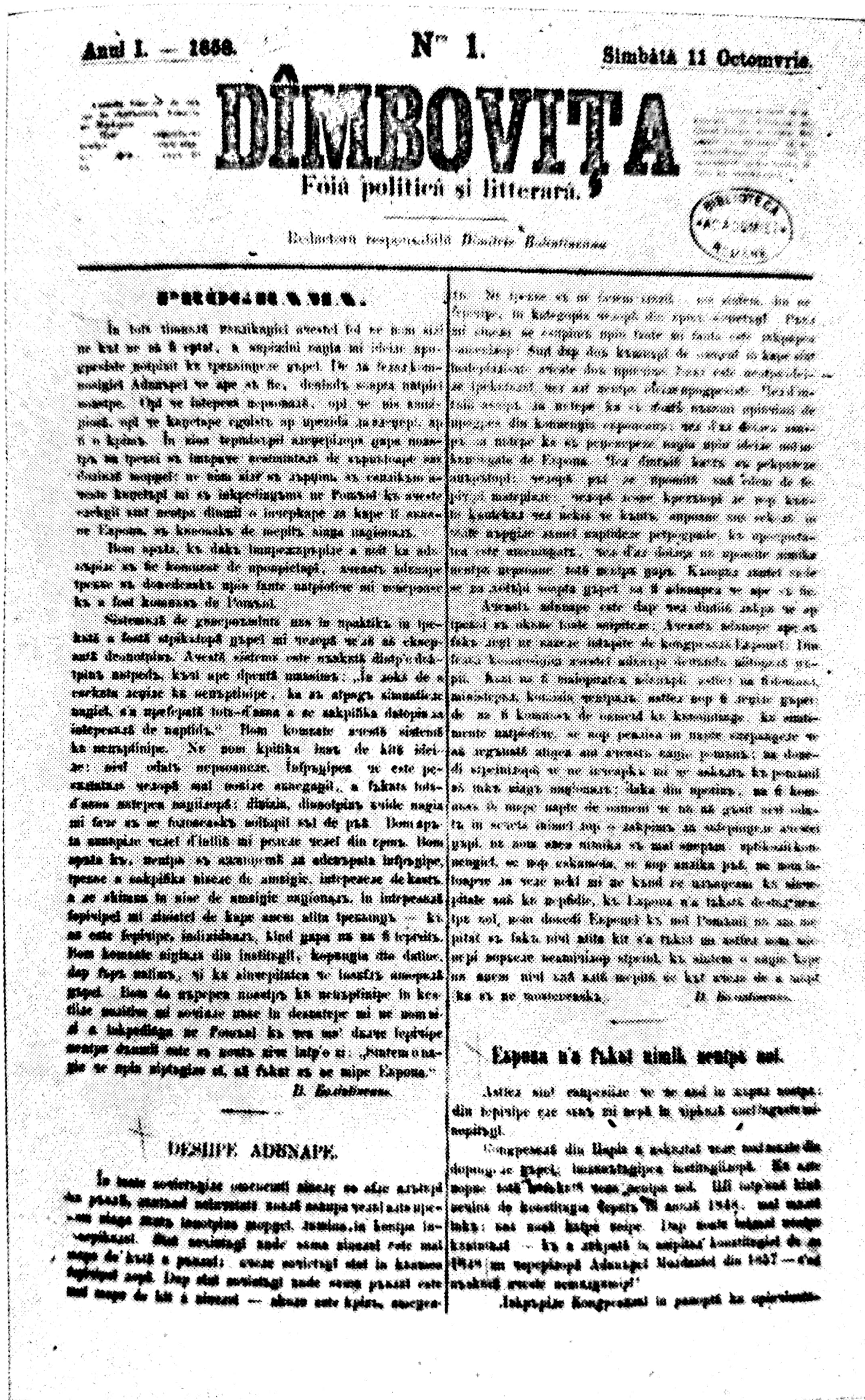
Anul I. — 1858. Nr 1. Sîmbătă 11 Octomvrie.

DÎMBOVIȚA

Foiă politică și litterară.

Redactorŭ responsabilŭ Dimitrie Bolintineanu

D. Bolintineanu.

D. Bolintineanu.

Pagina I din primul număr al ziarului *Dîmbovița*.

vom sili, pe cît ne va fi iertat, a sprijini naţia şi ideile progresiste potrivit cu trebuinţele ţării". Ziarul este scris în mare parte numai de Bolintineanu, care semnează aproape număr de număr cîte trei şi patru articole. Ele combat boierismul şi ciocoismul, cer desfiinţarea privilegiilor de clasă, lărgirea dreptului de vot, împroprietărirea ţăranilor. „*Rangurile devin nişte etichete de butelci ce s-au deşertat de vinul lor*", spune el într-o cronică a evenimentelor publicată în nr. 2 al ziarului din 14 octombrie 1858, vorbind de fumurile nobiliare. Situaţia, perpetuată de secole în ţările române, ca boierii să aibă numai privilegii şi nici o obligaţie, i se pare absurdă şi inadmisibilă. Într-un articol intitulat *Libertatea tiparului*, din 31 decembrie 1858, el sublinia patetic următoarea idee : „*Libertatea cugetării este un drept ce naşte o dată cu omul, ea este pentru spirit ceea ce este libertatea mişcării pentru corp. Naţia şi legile aşezate de oameni regulează cursul şi aşează limitele sale... Noi nu putem a cere niciodată de la guvern libertatea presei. Nu e o graţie, ci un drept, şi dreptul purcede de la naţie prin adunarea ei*". La 17 ianuarie 1859, deci cu o săptămînă înainte de alegerea lui Cuza ca domn şi al Ţării Româneşti, Bolintineanu scria în *Dîmboviţa* rînduri ca acestea : „*Partida naţională şi progresistă ce ar ieşi din luptă învingătoare este după noi aceea ce va sprijini suveranitatea ţărilor înăuntru şi afară şi în condiţiile lor politice cele vechi, aceea ce va primi o lege electorală pentru viitor pe baze mai largi şi mai compatibile cu natura datinilor acestor ţări, aceea ce va primi îmbunătăţirea soartei ţăranilor prin vindecarea adevăratelor cauze ale nefericirii lor. Libertatea conştiinţei şi a presei, venind*

Scanned with OKEN Scanner

de la naţie ca drept, nu de la guvern, ca graţie ; libertatea reuniunilor ; inviolabilitatea lăcaşului ; desfiinţarea bătăii corporale ; desfiinţarea a orice gratificaţii fără ştirea adunării ; scăderea listei civile ; desfiinţarea privilegiilor, monopolurilor şi scutirilor de care se bucurau unele clase ; înmulţirea lefilor funcţionarilor publici ; mai multă îngrijire pentru armia română etc. şi alegerea unui domn dintre persoanele în care se personifică mai mult pricini de libertate şi naţionalitate". La 24 ianuarie, el salută, în rînduri entuziaste, alegerea lui Cuza : „*În adevăr, o zi atît de frumoasă pentru români nu s-a arătat de 260 de ani în istoria ţărilor*". După unire, el continuă, prin articole înflăcărate, să lupte pentru lărgirea libertăţilor democratice, pentru împroprietărirea ţăranilor. În articolul *Subsidiile deputaţilor*, din 15 iunie 1859, Bolintineanu protestează împotriva dării de subsidii deputaţilor care au avere (majoritatea erau moşieri), conchizînd : „*Noi ne consolăm cu viitorul. Credem că vom avea într-o zi o lege electorală ce va chema la adunare pe tot românul, fără să i se pună condiţiunea aristocratică de a poseda cutare avere, şi atunci vom sprijini cu dreptate a ceda subsidie deputaţilor, considerînd aceasta ca o necesitate*". Există şi unele idei care se cer amendate şi care de fapt sînt ale epocii. „*Suveranitatea ţărilor* (române — n.n.), *înăuntru şi afară, în condiţiile lor politice cele vechi*", însemna menţinerea suzeranităţii puterii otomane. Rezistenţa manifestată de Turcia faţă de actul unirii, brutalitatea cu care „puterea suzerană" a înăbuşit mişcarea revoluţionară de la 1848 în Muntenia, reîntronînd vechea stare de lucruri şi vechile privilegii ale unei clase oligarhice, împotriva cărora luptaseră

Scanned with OKEN Scanner

revoluționarii, n-au izbutit să-l convingă pe Bolintineanu că emanciparea deplină a țărilor române nu poate avea loc în condițiile aservirii puterii turcești. În ce privește împroprietărirea țăranilor, problemă pe care poetul a subliniat-o insistent în articolele sale, el era de părere să se facă prin despăgubire, și nu prin confiscarea moșiilor boierești, idee împărtășită de altfel și de Bălcescu, pe care Bolintineanu îl citează. În *Dîmboviţa,* alături de numele poetului, care, pe lîngă articole, mai publică poezii, precum și fragmente din *Călătorii în Bulgaria,* apar numele unor scriitori tineri, unii dintre ei debutanți : Pantazi Ghica (semnatar al cronicii teatrale), C. D. Aricescu, N. T. Orășanu, I. C. Fundescu, M. Zamfirescu, Gr. H. Grandea, G. G. Meitani etc. (toți cu poezii). Ziarul trece, începînd cu numărul 55 din 7 mai 1860, sub redacția lui Radu Ionescu, iar la 19 octombrie, același an, își încetează apariția. El reapare, pentru scurtă durată, abia în mai 1864, sub conducerea lui Grandea, care debutase, însoțit de o prezentare elogioasă a lui Bolintineanu, în *Dîmboviţa* din 1859.

Pe linia activității publicistice din această perioadă, merită menționat și *Calendarul istoric și literar* pe anul 1859 și 1860, devenit în 1861 *Calendar geografic, istoric și literar,* scos de Bolintineanu, în primul an în colaborare cu A. Zanne și Pantazi Ghica, în anii următori numai cu A. Zanne. *Calendarul,* un fel de almanah, era destinat unui public foarte larg. În el se dădeau indicații practice privind zilele expedierii poștei din Capitală în principalele orașe ale țării, numele și zilele cînd au loc tîrgurile în timpul anului, apoi calendarul propriu-zis și zodiacul. Partea cea mai întinsă a *Calendarului* cuprindea scrieri cu

Scanned with OKEN Scanner

caracter literar sau istoric, aparținînd în primul rînd lui Bolintineanu, care publică aici satire *(Scrisoarea vornicului Giorgiță de Topor către Spătarul Flenderiță la Viena)*, legende în versuri și balade *(Ilina Migdulina, Lăutarul)*, impresii de călătorie (în Moldova, în Tenedos și Canaria), biografii și povestiri istorice *(Moartea lui Const. Vodă Brîncoveanu, Ștefan Cantacuzino, Ștefan cel tînăr Vodă* etc.) și unele poezii lirice. În genere, conținutul *Calendarului* avea un caracter popularizator. În același scop, poetul scrie și tipărește, în anii următori, o serie de biografii : *Viața lui Mihai Viteazul făcută pentru înțelegerea poporului de un anonim* (1863), *Viața lui Ștefan cel Mare* (1863), *Traian August, Cleopatra, regina Egiptului* (1870). Poziția patriotică a autorului, demofilă și antiaristocratică, se vădește permanent. În prefața la *Viața lui Ștefan cel Mare*, dedicată Elenei Cuza, el afirmă că : *„Aristocrația, afară de cîteva onorate excepții, este fără trecut, fără tendințe, fără sprijin înăuntrul țării, fără viață națională și fără viitor ; poporul* — se subliniază în continuare — *deși așerbit prin clăcășie, prin lipsă de învățămînt[...], singur poate încă să răspunză la chemări generoase“*. Atari idei, formulate în toiul luptei pentru împroprietărirea țăranilor, cu un an înainte de reforma agrară a lui Cuza, Bolintineanu le-a împărtășit și afirmat cu consecvență pînă la sfîrșitul vieții.

Lucrările, unele din ele retipărite în mai multe ediții, au caracter popularizator (autorul însuși precizează uneori acest lucru, în subtitlu : „pentru poporul român“, „pentru înțelegerea poporului“) și educativ în sens patriotic și cetățenesc, oscilînd între biografia-eseu, cu pretenția informației riguroase

Scanned with OKEN Scanner

(luată din cronicari români, precum și din istorici străini, citați în subsol ca în monografiile științifice) și biografia romanțată, în care fantezia e pusă abundent la contribuție. Mai importantă este cea dedicată lui Cuza — subintitulată *memoriu istoric* — unde poetul, coleg de generație și, cîțiva ani, colaborator apropiat al domnitorului, relatează episoade din viața acestuia, face ample referiri la viața socială și politică din epoca Unirii, de un interes indiscutabil pentru istoriografie în general. Personalitatea lui Cuza se conturează într-un portret nuanțat, reliefînd marile calități ale omului politic animat de năzuințe generoase, și trăsăturile, uneori derutante și poate prea sever schițate — alcătuite din lumini și umbre — ale omului pur și simplu. Digresiunile teoretice, mult prea dezvoltate, în care autorul comentează, aprobînd sau sancționînd situații, evenimente, în spiritul publicisticii sale, stilul adesea necontrolat, cu neglijențe stridente, îngreuiază lectura cărții și-i diminuiază interesul. Celelalte biografii, întemeiate pe informații livrești, uneori bogate (*Viața lui Ștefan cel Mare, Viața și faptele lui Mihai Viteazul*), alteori sumare, luate din izvoare de a doua mînă și care au putut interesa la vremea lor un public larg — ce nu avea la îndemînă lucrări adecvate pentru a se informa comod în legătură cu mari personalități ale istoriei naționale și universale — sînt azi depășite și greu lizibile. Ca și în cazul lucrării despre Cuza, relatarea faptelor istorice e însoțită de lungi comentarii teoretice, în care sînt expuse amănunțit ideile autorului cu privire la problemele actuale ale vieții politice și sociale, amintind adeseori tonul literaturii militante prepașoptiste. Vremurile eroice ale voievozilor sînt

Scanned with OKEN Scanner

contrapuse în chip biciuitor prezentului „mișelit". „O români ! frumoase timpuri erau acelea !" — exclamă poetul după relatarea înfrîngerii de către Ștefan, la Codru Cosminului, a armatei străine invadatoare — „căutați a face ca strănepunii voștri, sau încetați de a afla mărețe cele ce ei au făcut ! Cînd scriu ceea ce au fost cei vechi, și îmi aduc aminte ce sîntem noi, roșiața mi se urcă în față ! Nu era destul nefericirea României, și trebuia oare să sufere pe lîngă relele ce o apasă și rușinea ! Dar oare roșesc toți românii de a fi obiectul batjocurii națiunilor ?... Ar fi încă un bine căci a roși este un semn că ne cunoaștem umilința noastră și voim a ne îndrepta. Trebuie jertfa libertății, măririi, naționalității [1]." Preocupat mereu de ideea Unirii, poetul își exprimă amărăciunea ori de cîte ori e nevoit să vorbească despre lupte fratricide în decursul istoriei, între români despărțiți prin granițe vremelnice. Relatarea seacă, cu caracter pur informativ în unele cazuri *(Viața lui Traian August, Mircea Vodă cel Bătrîn)* e îmbinată alteori cu episoade fanteziste, colorate romantic *(Viața lui Vlad Țepeș-Vodă,* parțial *Viața lui Mihai Viteazul).* În povestirea despre Țepeș, poetul e atras cu precădere de scene de cruzime, deformînd în bună parte imaginea eroului prezentat ca un monstru. Anacronismele abundă. Personaje istorice aparținînd evului mediu românesc (Mircea cel Mare, Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare) vorbesc în limbajul patrioților din secolul al XIX-lea. Scriitorul însuși, ispitit mereu de divagații filozofico-politice, folosește, nu o dată, un limbaj prețios. Iată o caracteri-

[1] *Op. cit.*, p. 111—112.

Scanned with OKEN Scanner

zare a marelui voievod moldovean : „Ștefan era un geniu mare. Dar Ștefan ce ar fi putut face fără o nație demnă ? Orice domnitor este reverberația națiunii sale. Meritul era al națiunii. Ștefan era o atomă din nație ; dar vie, dar sănătoasă, ca nația, demnă de dînsa“ [1].

Perioada domniei lui Cuza marchează și apogeul carierii politice a lui Bolintineanu. La 21 aprilie 1860, poetul e numit efor al spitalelor, peste o lună membru în Comisia Europeană a Dunării. În septembrie, același an, îl însoțește pe Cuza în vizita oficială pe care acesta o face la Constantinopol, iar în anul următor, la 12 mai, e numit ministru de externe, în care calitate rămîne doar două luni. Era sărac și numirea aceasta sosise pe neașteptate. În seara formării ministerului, veni îmbrăcat într-un frac strîmt, pe care, cum îi mărturisi domnitorului, îl împrumutase, pentru ocazie, de la publicistul Valentineanu [2]. În toamna aceluiași an e din nou la Constantinopol, unde avea loc conferința puterilor pentru a se discuta problema Principatelor și unde, alături de C. Negri, apără drepturile țării de a înfăptui Unirea deplină, ținîndu-l la curent pe Cuza cu mersul dezbaterilor, precum și cu opiniile care circulau în cercurile diplomatice europene referitor la situația internă a Principatelor, la atitudinea domnitorului. În tot acest timp, deși poetul nu mai făcea parte din guvern, el este un sfetnic și colaborator apropiat al lui Cuza, sfătuindu-l să ia singur inițiativa realizării Unirii depline, să limiteze, prin măsuri energice și severe, activitatea diver-

[1] Ibidem, p. 34.
[2] Cf. N. Petrașcu, *op. cit.*, p. 117.

Scanned with OKEN Scanner

selor grupări politice, a presei conservatoare, care dăunau intereselor țării și să-și formeze un cerc larg de colaboratori devotați, o partidă politică chiar, pe care să se poată sprijini în înfăptuirea obiectivelor politice pe care le preconizează și care să continue, după moartea domnitorului, opera acestuia. „Un punct care ne desconsideră mult afară din țară — îi scria lui Cuza, din Constantinopol, la 29 octombrie 1861 — și care face cutezanța turcilor să devie mai nesuferită decît altădată, un punct funest pe care se reazimă *Sir Henri* ce sprijină toate veleitățile turcilor contra drepturilor noastre totdeauna împotriva instrucțiilor cabinetului său, este cearta dintre partide în țară, în adunare și în presă și de multe ori făcută cunoscut prin scrisori particulare ale conservatorilor către turci și către nemți chiar astăzi. Acestea trebuiesc puse în hotarele legale ; în ziua Unirii, legea presei din Moldova se poate aplica și în Valahia, fără nici o altă formă. Cît pentru adunare, se poate pune pe cale prin stăruitoarea voință a M.V. Cît pentru trădători sînt legi și închisori care ar trebui să înceapă să vorbească". [1]În aceeași scrisoare, îi comunica domnitorului un fragment dintr-o scrisoare primită de la Paris, în care corespondentul, al cărui nume e trecut sub tăcere, dar desigur cunoscut lui Cuza, îl informa că a îndeplinit însărcinările ce-i fuseseră date de Bolintineanu, anume de a lua legătură cu Leon Plée, scriitor și publicist francez, redactor la influentul ziar parizian *Le Siècle*, filoromân cunoscut și prieten al poetului, pentru a-i solicita sprijinul ziarului în favoarea

[1] *Documente și manuscrise literare*, vol. I, Editura Academiei, 1967, p. 96—97.

Scanned with OKEN Scanner

cauzei Principatelor. „Îndată ce am ajuns în Paris — scria prietenul — m-am dus să văz pe d. Leon Plée pentru a împlini comisiile cu care m-ai însărcinat către dînsul. Îţi voi spune că toate cele ce doreşti se fac. Niciodată *Secolul* n-a susţinut cu mai multă ardoare cauza română şi pe domnitorul ei. Toate jurnalele celelalte, care de cîtva timp erau în contra ţării, au tăcut în urma unui articol al d-lui Plée cum şi inauguraţii unei noi politici, favorabilă nouă şi ieşită din amicie cu regele Prusii a guvernului. Dl. Plée pregăteşte o broşură despre ţara românilor. Săptămîna trecută a fost la Turin de s-a înţeles cu Ricazoli cu o misie secretă în privinţa românilor. Mîine se va tipări în *Secolul* o scrisoare a lui Mălinescu, ce se zice a fi bine scrisă, şi răspuns la atacurile *Constituţionalului* din Paris.“ [1] Ca şi în anii de după revoluţie, poetul desfăşura, în străinătate, o intensă propagandă în favoarea marilor deziderate ale ţării sale, folosind pentru aceasta toate bunele sale relaţii. În acelaşi sens, al preţuirii şi încrederii pe care i-a arătat-o tot timpul, în această perioadă, Cuza, al sprijinului inimos pe care poetul l-a dat acestuia, trebuie reţinută şi ideea înfiinţării unui colegiu românesc la Paris, în scopul pregătirii de cadre calificate necesare administraţiei, idee exprimată printr-o scrisoare a domnitorului Cuza, din 20 august 1862, către N. Creţulescu, preşedintele Consiliului de Miniştri, publicată în *Monitor*. Scrisoarea, cum dovedeşte o ciornă descoperită recent printre manuscrisele poetului, a fost redactată de acesta pentru domnitor şi însuşită în întregime. [2]

[1] *Ibidem*, p. 98.
[2] *Ibidem*, p. 123—126.

Scanned with OKEN Scanner

La 12 octombrie 1863 intră în guvernul Kogălniceanu, ca ministru al Instrucţiunii Publice şi al Cultelor, funcţionînd pînă la 19 iunie 1864, cînd îşi dă demisia, neînţelegînd sensul loviturii de stat de la 2 mai, interpretată de el ca un atentat al lui Cuza la libertăţile democratice [1]. Ca demnitar de stat, Bolintineanu a dat dovadă nu numai de iscusinţă şi putere de muncă, ci, mai ales, de patriotism, o mare modestie, onestitate şi fermitate de caracter. De numele lui, ca ministru al Instrucţiunii Publice, sînt legate cîteva însemnate înfăptuiri : înfiinţarea unui mare număr de şcoli primare şi gimnazii, a Facultăţii de litere şi filozofie din Bucureşti, reglementarea salariilor profesorilor şi învăţătorilor. Secularizarea averilor mănăstireşti, efectuată sub ministeriatul său, a fost urmărită de Bolintineanu cu o energie şi perseverenţă exemplare, respingînd încercările unor influente feţe bisericeşti de a-l mitui. [2]

Retras din guvern, în iulie 1864, Bolintineanu se izolează treptat. În special după detronarea lui Cuza şi venirea lui Carol, el dezlănţuie un atac necruţător împotriva regimului prin satirele sale (*Eumenidele sau satire politice*, 1866, *Menadele*, 1870, un alt volum, *Nemesis*, apăruse în 1860—1861), unele scrieri cu caracter social-politic (*Viaţa lui Cuza-Vodă*, 1869, ed. a II-a, *Cartea poporului român*, 1869 ; *România roabă la austro-maghiari ?* 1869), articole publicate în presă etc.

---

[1] Vezi *Viaţa lui Cuza-Vodă*, a treia ediţie, Bucureşti, 1869, p. 107 şi urm.

[2] Vezi *Viaţa lui Cuza-Vodă*, a treia ediţie, Bucureşti, 1869, p. 112 şi urm.

Scanned with OKEN Scanner

Semnificativă pentru înțelegerea gîndirii politice a scriitorului în această perioadă este *Cartea poporului român*. Influența cărții lui Lamennais, *Le livre du peuple (Cartea poporului)* este evidentă. Problemele luate în discuție sînt, în genere, aceleași la ambii scriitori. Explicația noțiunilor se face, la Bolintineanu, de pe poziții apropiate, uneori identice, cu ale scriitorului francez, deși diferit ca modalitate. Poetul român își dezvoltă ideile sistematic, didactic, cu referiri la situația din Principate ; Lamennais, în maniera-i caracteristică, de disertație lirică, mesianică, de eseu-pamflet. Ideile sînt, de fapt, un bun comun în Europa premergătoare revoluției de la 1848 și Bolintineanu exprimă aici revendicările epocii tinereții sale, care rămăseseră în picioare și la 1869 și cărora poetul le-a rămas consecvent credincios pînă la sfîrșitul vieții. Cartea debutează cu o profesie de credință în spirit lamennaisian. Chezășia existenței unei națiii, a înaintării sale pe calea democrației și progresului, este credința în Dumnezeu, întruchiparea ideii de bine și de justiție. Decăderea ce se observă peste tot în viața națiunii i se pare poetului a fi determinată de slăbirea credinței. Idei interesante, observații judicioase exprimă autorul discutînd celelalte probleme. Bunăoară, în legătură cu sensul și datoriile unei națiuni. *„Cel mai prețios drept al unei națiuni* — spune el — *este dreptul de a se guverna precum ea voiește ; al doilea drept al unei națiuni este dreptul de a respinge prin putere orice agresiune nedreaptă de afară ; al treilea drept este acela al dezvoltării libere și întregi a tuturor facultăților sale, pe cît aplicările lui nu vor fi stricătoare intereselor celorlalte națiuni. Cea dintîi datorie a națiunilor, a uneia pentru alta,*

Scanned with OKEN Scanner

aceea care le-ar înțelege pe toate, este datoria care le prescrie de a se iubi și de a se ajuta unele pe altele. Revoluțiunea franceză a zis, prin declarațiunea drepturilor omenești pe care a primit-o românii : «oamenii din toate țările sînt frați, diferite popoare cată a se ajuta după puterea lor, ca cetățenii aceluiași stat», o națiune trebuie să facă sacrificii pentru interesele generale, să iubească limba, literatura, istoria sa, gloria sa, neatîrnarea sa, să onoare trecutul, să lucreze pentru viitor". [1] De-a lungul istoriei însă, cu rari excepții, națiile au fost conduse de *„ființe conrupte si imorale"*, de *„tirani"* care „au grijă să nu se dezvelească relele societății, să le încunune cu mincinoase raze de fericiri". [2] Suveranitatea într-un stat nu trebuie să aparțină unei familii, unui om, unei clase, ci colectivității largi, națiunii, care *„deleagă"* puterea unui om pe care-l alege cap al statului. Despotismul este *„contrar naturii omului în societate"* [3], frînă în dezvoltarea societății și, de aceea, el trebuie condamnat. Cît privește guvernul, „chiar astăzi este privit de mulți ca proprietar al națiunii. Cetățenii ca serbi, si drepturile lor, averile lor, onoarea lor, libertatea lor ca născînd din gratia guvernului : iar din drepturile naturale ale omului, ale societății singură suverană ce deleagă puterea la guvern, fără care guvernul nu ar avea nici o misiune, nici o durată". [4] Ca delegați ai națiunii, ministrii sînt răspunzători în fața acesteia de activitatea lor. Cetățenii trebuie să se bucure de deplină libertate, indiferent de clasă ; toți

---

[1] *Vol. cit.*, p. 11.
[2] *Idem*, p. 12.
[3] *Idem*, p. 24.
[4] *Idem*, p. 29.

Scanned with OKEN Scanner

sînt egali în fața legilor, au dreptul de a alege și de a fi aleși. „Oamenii nasc și se fac liberi și deopotrivă în drept“ — subliniază autorul — „deosebirile sociale nu se pot fonda decît pe folosul public. După acest princip toți românii sînt egali înaintea legilor, fiecare poate să se bucure de aceleași drepturi“.[1] Și autorul elogiază patetic revoluția franceză, ca și revoluția de la 1848 din țările române, care au proclamat libertatea și drepturile omului. Dreptul la „rezistență legală“ este pe larg comentat și aprobat. Sprijinindu-se pe autorități ale gîndirii filozofice ca Montesquieu, Rousseau, Hobbes, poetul afirmă că poporul e dator a se supune la legi cînd acestea sînt bune, reflectînd voința națiunii, dar are dreptul la rezistență cînd guvernul calcă legile sau cînd legile sînt rele. „Din rezistență violentă naște revoluțiunea“[2], care „este cea mai sfîntă dintre datorii“.[3] În țările constituționale „unde prin schimbarea ministerului se face o schimbare cît s-ar face printr-o revoluțiune, o rezistență violentă nu este trebuincioasă ; tot ce are mai bun o constituțiune este că se poate surpa un guvern, fără revoluție, pe cale legală, prin cameră“.[4] Poetul pare a înclina spre această formă, de rezistență legală, cealaltă — revoluția — considerînd-o ca o soluție extremă, cînd alte căi nu există. Legitimarea revoluției o întîlnim, cu larg ecou în epocă, la Lamennais și argumentarea ideii în cartea lui Bolintineanu este apropiată de a scriitorului francez.

[1] *Idem*, p. 65.
[2] *Idem*, p. 56.
[3] *Idem*, p. 55.
[4] *Idem*, p. 56.

Scanned with OKEN Scanner

Poporul român, deşi are o constituţie (e vorba de constituţia din 1866), nu e liber, deoarece constituţia e „*literă moartă*“, nerespectată de cei care guvernează. „*Lipsa libertăţii muncii, o împărţire nedreaptă a proprietăţii pot întîrzia progresul unei ţări, să o ţie în sărăcie; robia a fost de multe ori cauza pierderii unui stat.*“ [1] Justiţia e rău organizată, partidele politice nu luptă pentru principii, ci pentru interese. Un capitol final, intitulat *Starea de astăzi,* analizează, cu vigoare polemică, corupţia generală, în societate şi aparatul de stat. Idei similare găsim şi în celelalte lucrări, tipărite în acelaşi an : *Domnii regulamentari... România roabă la austro-maghiari? Viaţa lui Cuza-Vodă.*

Privit cu ostilitate sau ignorat pur şi simplu, printr-un consens unanim, de către cei care reprezentau forţa politică şi economică în stat, pe care-i atacase şi continua să-i atace cu neostenită vehemenţă, Bolintineanu este lipsit treptat de orice mijloace de subsistenţă, ajunge în mizerie. Singura sursă de întreţinere îi rămîne scrisul. Faptul acesta îl determină, în ultimii ani ai vieţii, să scrie în grabă, mult şi de toate, fără să mai aibă răgazul unei elaborări temeinice. „*Scriu amarnic* — mărturiseşte el într-o scrisoare — *pentru a-mi plăti datoriile.*“ Volumele, ieşite de la tipar, se succed rapid, cîte mai multe în fiecare an. Unele din scrierile sale au caracter improvizat, fiind lipsite cu totul de valoare. De pildă, seria de drame istorice, în proză şi în versuri : *Mihai Viteazul condamnat la moarte,* dramă în trei acte (1867), *Ştefan-vodă cel berbant,* dramă în patru acte (1868), *Alexan-*

[1] *Idem,* p. 90.

dru Lăpuşneanu, dramă în trei acte (1868), *Ştefan Gheorghe-vodă sau Voi face doamnei tale ce-ai făcut tu jupînesei mele*, dramă istorică în cinci acte (1868) etc.

În acest timp însă, îi apar şi unele scrieri valoroase, precum *Conrad* (1867), amplu poem de tip byronian. În 1867 se gîndeşte să tipărească la Paris o ediţie bilingvă a poeziilor sale. Întreprinderea e însă deosebit de costisitoare, deşi poetul primise, la cerere, din partea Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, un împrumut de 1 400 lei, pe care solicitantul urma s-o restituie sub formă de cărţi care să fie distribuite şcolarilor ca premii. Bolintineanu se adresează lui G. Marian, student român la Paris (ulterior avocat şi scriitor), rugîndu-l a se ocupa de tot ce privea tipărirea ediţiei franceze. Din motive lesne de înţeles, el renunţă a tipări la Paris şi textul românesc, preferînd să scoată concomitent în ţară, unde cheltuielile imprimării erau mai mici, o ediţie cuprinzătoare, în româneşte, a operei sale poetice. Poetul scoate în 1865 o culegere masivă, intitulată *Poesii de D. Bolintineanu, atît cunoscute cît şi inedite*, în două volume şi în ediţie de lux, într-o nouă împărţire pe cicluri : vol. I : *Florile Bosforului, Legende istorice, Basme ;* vol. II : *Macedonele, Reverii, Diverse*. Cu oarecare întîrziere, datorită operaţiei de traducere şi versificare a traducerii, precum şi a prefeţei care urma să fie scrisă de o personalitate a vieţii literare franceze, apare, în 1866, la o editură pariziană, volumul *Brises d'Orient*, mai selectiv decît ediţia de *Poezii* scoasă în ţară cu un an înainte, dar avînd acelaşi profil. Traducerile erau făcute de Ulysse de Marsillac, profesor de franceză în Principate şi publicist, dar ele au trebuit

Scanned with OKEN Scanner

să fie serios revăzute și stilizate înainte de a intra la tipar, de poetul Henri Cantel. O prefață elogioasă semna Philarète Chasles, profesor la Collège de France, critic comparatist cunoscut, nume de prestigiu în lumea literară a Parisului, căruia, recent, un distins erudit, profesor la Universitatea din Basel, Claude Pichois, i-a dedicat o întinsă monografie, din care, pînă în prezent, au apărut doar două volume. Pentru scrierea prefeței, poetul se gîndise inițial tot la un universitar, sorbonardul Saint-Marc de Girardin, iar Marian îl tatonase chiar pe Lamartine. La indicația autorului, cartea e trimisă la toate ambasadele din Paris, la scriitori (Hugo, Lamartine, Saint-Marc de Girardin, Jules Janin ș.a.), ziariști, miniștri, împărătesei Franței. În presa franceză apar note și recenzii corecte despre carte, iar la București ziarele reproduc prefața lui Chasles și consemnează elogios evenimentul. Philarète Chasles ține la Collège de France, în fața unui public numeros, între care mulți studenți români, o prelegere despre poetul român, cu larg ecou în Principate. În același timp, comparatistul francez se arată dispus a ține un curs întreg despre literatura română, idee primită cu entuziasm de cercurile intelectuale din țară, dar nerealizată, cu toate insistențele lui Bolintineanu, datorită schimbărilor survenite în conducerea și bugetul statului român în urma complotului de la 11 februarie. În legătură cu acest lucru, poetul îi scria lui Marian, la 20 septembrie 1866 : „Dacă vezi pe d-l Chasles, nu înceta a mă rechema în suvenirea sa și a-i repeta toate mulțumirile și recunoștința mea pentru cele ce a făcut în privința poeziilor mele, cum și părerea de rău ce am că mi s-a stricat planul cu cele întîmplate la

Scanned with OKEN Scanner

11 februarie. Acum trebuie să treacă timp ca guvernul să poată gîndi a face o catedră de literatură română la Paris, căci nu are parale, reduce bugetul pretutindeni, întinde în dreapta, în stînga și degeaba, gaura rămîne, ba încă crește". [1]

În 1869, sub impulsul nevoilor materiale, Bolintineanu își tipărește poeziile din tinerețe *(Poezii din tinerețe, nepublicate încă)*, majoritatea improvizații juvenile. În afară de aceste scrieri, unele datînd din perioade mai vechi ale activității poetului, el a scris și tipărit în acești ani scrieri cu caracter politic-social, amintite mai sus. Mai trebuie menționată colaborarea sa la presa timpului, cu poezii și articole politice, în primul rînd (perioada 1868—1870) la ziarul *Albina Pindului*, condus de Gr. H. Grandea. Aci Bolintineanu tipărește un fragment, *Mînia cocoanei Elenca*, din romanul său *Doritorii nebuni*, publicat în 1864 în *Dîmbovița*, numeroase poezii lirice, balade și legende istorice, fragmente din epopeea *Traianida*, unele recenzii de cărți etc. De reținut îndeosebi seria de articole intitulate *Poezia română în trecut* (1868), succintă trecere în revistă a evoluției poeziei noastre, de la Văcărești pînă către 1850, cu aprecieri interesante despre Heliade, în legătură cu care se fac unele precizări biografice utile, Alecsandri, Cîrlova, Alexandrescu, Andrei Mureșanu, Bălcescu. În același an, la sfîrșitul broșurii, care cuprindea drama *Ștefan Gheorghe sau Voi face doamnei tale ce-ai făcut tu jupînesei mele*, Bolintineanu se adresa publicului cititor, într-un adaos intitulat *Publicație*, solicitînd abonarea la *Traianida* și la încă „șase drame", care, parte, apăruseră,

[1] *Ibidem*, p. 113.

parte urmau să apară în cursul anului. Abonamentul costa 3 galbeni și, plătit anticipat, trebuia să acopere cheltuielile de tipărire a scrierilor menționate. Se dădea lista celor deja abonați, între care figurau oameni politici și de cultură cunoscuți, prieteni ai poetului : Mihail Kogălniceanu, generalul Magheru, Marin Serghiescu (Naționalu), P. Poenaru ș.a. Majoritatea abonamentelor, cum se menționa, erau însă neplătite. În continuare, poetul făcea unele amare considerații referitoare la *„lipsa de interes a cititorilor pentru literatură"*, care, după părerea sa, era un *„semn de decadență națională"*. [1] Explicația acestei căderi în dizgrație a literaturii nu putea fi în nici un caz, cum afirmau unii, caracterul preponderent politic al problematicii operelor literare. *„Politica n-a putut ucide literatura"* — sublinia Bolintineanu. *„Politica a născut din literatură, trăiește încă într-însa."* Sublinierea unei atari idei avea un caracter polemic și-l viza pe Maiorescu. În anul precedent apăruse în *Convorbiri literare* și separat în broșură articolul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, în care se

[1] Într-o scrisoare către V. Alecsandri, din 30 mai 1867, poetul exprimă aceeași nemulțumire : „Cîntecele poporane au să iasă întregi în socoteala azilului Elena, în aceste zile. Volumul I l-am văzut, s-a tipărit mai demult. Spiritul românesc de literatură a căzut de tot. Un art(icol) murdar și stupid de politică face mișcare în toată țara ; un cap d'operă de literatură trece fără să știe neminea ; puțini mai citesc poezii sau proză dacă nu ar fi cu politică și ce politică ? Dacă nu ar vorbi rău de Rosetti și Brătianu ! Dacă toți poeții Greciei și Romii cei mai mari ar veni astăzi în țara noastră, ei ar trece necitiți și necunoscuți, și noi care ne mai ținem sîntem datori numai trecutului nostru literar dinainte și după 1848". *(Coresp 19 968, B.A.R.* Vezi și *Documente și manuscrise literare*, I, p. 116).

precizau ideile esențiale ale concepției maioresciene cu privire la *gratuitatea artei*, la desprinderea ei de realitate. Tendințele sociale și politice erau prohibite ca un balast ucigător pentru creația literară. *„Ne pare important* — afirma Maiorescu — *a insista asupra acestor adevăruri fundamentale ale literaturii: căci tocmai ele sînt astăzi pierdute din conștiința tinerei noastre generații, și de aceea astăzi sîntem în pericol de a nu mai avea unul din puternicele mijloace de cultură ale societății române. Este probabil că politica ne-a surpat mica temelie artistică ce o puseseră în țara noastră poeții adevărați, Alecsandri, Bolintineanu, Gr. Alexandrescu. Atît cel puțin este sigur că cele mai rele aberațiuni, cele mai decăzute producteri între poeziile noastre de la un timp încoace sînt cele ce au primit în coprinsul lor elemente politice.“* În legătură cu Bolintineanu se menționa într-o notă în subsol că se are în vedere doar opera sa de pînă la 1852. Sînt ignorate, firește, scrierile de după această dată, îndeosebi satirele. *(„Înțelegem pe Bolintineanu de mai'nainte, pînă la 1852, cînd se făcu publicarea primelor sale poezii“* — se preciza; *„căci peste ultimele lucrări ale sale (Eumenidele* etc.) *trebuie să aruncăm un văl.“)* Combătînd în fapt pe Maiorescu,[1] Bolintineanu subliniază în *Publicație* ideea legăturii strînse dintre creația literară și societate, rolul activ al literaturii în dezvoltarea societății, exagerînd, însă, în focul peroraței sale, acest rol, ca și

[1] În aceeași scrisoare către poetul moldovean, Bolintineanu, vizibil lezat, făcea aluzii tăioase, cu aprecieri nedrepte la adresa revistei junimiste: „Unele foi literare au apărut, dar ele sînt palide, stupide; nu clădesc și tind a dărîma și ce este făcut din trecut“ *(ibidem).*

Scanned with OKEN Scanner

Bolliac în articolul *Poezia* (publicat cu mai bine de două decenii înainte), a cărui înrîurire asupra concepţiei lui Bolintineanu este, în cazul de faţă, evidentă. „*Lucrările spiritului omenesc* — scrie Bolintineanu — *au înrîurit asupra actelor geniului omenesc, asupra politicii statelor. Literatorii sînt la o naţiune, ceea ce zicea Lucreţiu, alergătorii care treceau din mînă în mînă făclia vieţii omeneşti. Acolo unde nimeni nu trece făclia vieţii nu este viaţă.*

Revoluţiunea cea mare a Francii, care a dat lumii libertatea, este născută din scrierile autorilor celor dinainte.

Literatura, în vechime... era geamătul poporului apăsat, era cîntecul de rezbel şi triumful ce serba fala naţiunii şi heroilor, cîntecul profetic ce spunea poporului drepturile şi datoriile sale, ursitele lui şi ale omului ce insufla curajul, speranţa, entuziasmul ; ea a transformat datinile barbare, ea a luminat popoarele, a consiliat despoţii pe calea adevărului şi a dreptăţii ; a creat caracterele... ea s-a despărţit mai tîrziu de toate înrîuririle care căzuseră asupră-i. De *trei secoli în Europa, datine, legi, guverne, ştiinţe, interese, literatura le-a tot schimbat. Ea a arătat omului ţinta umanităţii şi l-a dezrobit de prejudecăţile lui ; ea a redus guvernele la credinţa că naţiunile nu sînt proprietatea lor. Civilizaţia modernă este fiica literaturii, toate acestea le-a făcut literatura în Europa... La noi nu a făcut încă nimic, căci nu i-au întins încă mîna...*“ (p. 124—125).

În 1867, poetul e numit, alături de Heliade Rădulescu, M. Kogălniceanu, Al. I. Odobescu, C. A. Rosetti ş.a., membru în Comisia teatrală, înfiinţată pe

Scanned with OKEN Scanner

lîngă Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, de unde demisionează în anul următor [1].

În 1870, poetul editează din nou *Dîmboviţa*, de astă dată numai ca revistă literară, izbutind însă să scoată doar un singur număr, scris aproape în întregime de el (poezii, un fragment din romanul *Manoil* şi o serie de poezii populare). În articolul-program se arăta că în numerele următoare, care însă n-au mai apărut, se va publica romanul *Doritorii nebuni*, satire, precum şi „critici literare" asupra cărţilor ce apar.

Toată această muncă epuizantă, marele număr de volume tipărite nu i-au putut asigura condiţii de viaţă cît de cît satisfăcătoare. Prietenii şi admiratorii săi încearcă să-l ajute. Într-un articol apărut în *Albina Pindului* din 16—30 iunie 1869, Gr. H. Grandea recomanda cititorilor să sprijine, prin contribuţii băneşti, tipărirea operei lui Bolintineanu. În continuare, se publica un umilitor apel către public al poetului însuşi, ajuns, cum o mărturisea, în „decadinţă" şi sărăcie : *„Abonaţilor pe anul al doilea la* Traianida *li s-a dat şase drame istorice şi întîia parte din epopeea* Traianida. *Pentru a vedea starea de decadinţă în care am ajuns, unde naţia şi guvernul nu mai au simţimîntul literilor României, vom zice, c-am avut patruzeci de abonaţi la această poemă, dintre care numai douăzeci au făcut onoare subscrierii lor"*. O evocare contemporană ni-l prezintă pe poet slăbit, părăsit, într-o cumplită sărăcie, în anii dramatici din preajma sfîrşitului : *„trăia dintr-o pensioară pe care se băteau creditorii şi alte guri.*

[1] *Documente şi manuscrise literare*, I, p. 117—118.

Scanned with OKEN Scanner

Parcă-l văd. Capul său fără barbă, cu părul lăsat pe ceafă și caracteristic de armîn — așa de nuanțat prin acel oarecare amestec de trăsături polietnice ale tipului român sud-balcanic — sta rezemat de spatele unui jeț adînc. Se înțelegea că-i tare obosit după fața lui palidă și ochii stinși. Fruntea lui înaltă se încrețea de îndurerate gînduri ca luciul unui lac albastru, pierdut într-un luminiș de codru și din care zglobiile zîne se evaporase de mult...

Poetul era îmbrăcat cu un gheroc lung, negru și vechi. M-a poftit să șed dinaintea lui și, după cîteva măgulitoare complimente pe care nu le meritam, a început să-mi dea sfaturi părintești pentru viitor. Să învăț carte multă, să citesc cu luareaminte numai scriitori mari, pe cît s-ar putea în original, și să mă feresc de molima imitației... «La ce să vă tocmiți kizlar *în haremurile altora!»... De politică să fug și să-mi păstrez cinstea obrazului: «Cu toate că — adăugă el cutremurîndu-se ca de un fior — cu toate că cinstea, iaca unde te pot aduce...» Și cu mîna stîngă, sucindu-și mîneca dreaptă, îmi arătă cotul gherocului tocit pînă la căptușeală."* [1]

Sub apăsarea mizeriei și a muncii istovitoare, poetul se îmbolnăvește. Ca să se strîngă bani cu care să poată fi îngrijit se organizează o loterie, popularizată și prin presă, la care sînt scoase mobila și biblioteca poetului. S-a întîmplat ca biletul cîștigător să fie al lui Vasile Alecsandri, care a restituit nefericitului poet obiectele cîștigate. Banii strînși prin loterie sînt însă neîndestulători pentru a asigura

[1] V. D. Păun, *Bolintineanu*, în *Literatură și artă română*, nr. 11 și 12, 1900—1901, p. 783—786.

Scanned with OKEN Scanner

bolnavului îngrijirea de care avea nevoie. Prieteni și admiratori ai poetului dau semnale de alarmă. „*Bolintineanu* — scria la 5 aprilie 1871 Hasdeu în *Columna lui Traian* — *poetul cel mai simpatic, exministrul cel mai național, inima cea mai nobilă, mai pură și mai românească, zace într-o stare oribilă pe patul unei lungi agonii. Fi-va vreun adevărat român care să nu vină în ajutorul acestei ilustre suferințe?*“ O lună mai tîrziu, scriitorul Gr. H. Grandea, care-l vizitase pe poet și fusese zguduit de înfățișarea sa, scria și el rînduri mișcătoare în revista *Familia*: „*Am intrat în camera unde atîți ani, pana, în ora cea mai tîrzie a nopții, a cugetat și a scris mereu... Nainte de-a intra în camera unde zăcea, am stat cîteva momente: ca să-mi prepar sufletul pentru spectacolul înfiorătoriu la care mă așteptam.*

Am intrat.

L-am văzut stins, vestejit, abătut, tremurînd și abia ținîndu-se p-o canapea. O femeie-i prepara medicamentele pentru brațul care și-l scrîntise într-o zi cînd a voit să se scoale singur din pat.

Cum mă văzu, zîmbi cu acea delicateță care a fermecat pe cîți l-au cunoscut. Mi-a întins mîna descărnată. Era rece. Am șezut p-un scaun în fața lui, dar uitîndu-mă în jos. Nu aveam curajul să mă mai uit în ochii lui. Pare că remușcarea ce România va simți într-o zi se concentrase în sînul meu. Eram umilit de umilirea societății.

Mă întreba noutățile zilei. I spusei lucruri cari să nu-l tulbure.

Îmi vorbi despre scrierile mele, despre novela Fulga, *ca cum ar fi citit-o în ajun, și mă îndemna să*

Scanned with OKEN Scanner

bolnavului îngrijirea de care avea nevoie. Prieteni și admiratori ai poetului dau semnale de alarmă. „*Bolintineanu* — scria la 5 aprilie 1871 Hasdeu în *Columna lui Traian* — *poetul cel mai simpatic, exministrul cel mai național, inima cea mai nobilă, mai pură și mai românească, zace într-o stare oribilă pe patul unei lungi agonii. Fi-va vreun adevărat român care să nu vină în ajutorul acestei ilustre suferințe ?*“ O lună mai tîrziu, scriitorul Gr. H. Grandea, care-l vizitase pe poet și fusese zguduit de înfățișarea sa, scria și el rînduri mișcătoare în revista *Familia* : „*Am intrat în camera unde atîți ani, pana, în ora cea mai tîrzie a nopții, a cugetat și a scris mereu... Nainte de-a intra în camera unde zăcea, am stat cîteva momente : ca să-mi prepar sufletul pentru spectacolul înfiorătoriu la care mă așteptam.*

Am intrat.

L-am văzut stins, vestejit, abătut, tremurînd și abia ținîndu-se p-o canapea. O femeie-i prepara medicamentele pentru brațul care și-l scrîntise într-o zi cînd a voit să se scoale singur din pat.

Cum mă văzu, zîmbi cu acea delicateță care a fermecat pe cîți l-au cunoscut. Mi-a întins mîna descărnată. Era rece. Am șezut p-un scaun în fața lui, dar uitîndu-mă în jos. Nu aveam curajul să mă mai uit în ochii lui. Pare că remușcarea ce România va simți într-o zi se concentrase în sînul meu. Eram umilit de umilirea societății.

Mă întreba noutățile zilei. I spusei lucruri cari să nu-l tulbure.

Îmi vorbi despre scrierile mele, despre novela Fulga, *ca cum ar fi citit-o în ajun, și mă îndemna să*

Scanned with OKEN Scanner

nu mă descurajez de nepăsarea lumei pentru literatură.

«Se rădică o generaţiune — zise el — care va şti să ne preţuiască.»“ [1]

În acelaşi an (1871), la 25 iunie, Cezar Bolliac protesta în parlament contra indiferenţei oficiale faţă de marele poet naţional, care se stingea în suferinţă şi mizerie, la care un deputat, G. Brătianu, a clătinat din umeri răspunzînd cu ingenuitate : „*Ce să-i facem ?*“ Grav bolnav, poetul e internat la spitalul Pantelimon. În condica de înregistrare a bolnavilor se făcea, la internare, următoarea însemnare : „*Dimitrie Bolintineanu, fost ministru, intrat fără haine*“. Aici, la 20 august 1872, poetul se stinge, de aceeaşi boală care, peste 11 ani, va întuneca mintea marelui său admirator : Mihai Eminescu.

---

[1] Gr. H. Grandea, *O vizită la Bolintineanu*, în *Familia*, nr. 19, 9/21 mai 1871.

Scanned with OKEN Scanner

III OPERA LITERARĂ

Opera lui Bolintineanu este deosebit de întinsă și variată. Scriitorul a publicat, în cei aproape 30 de ani de activitate, peste 50 de volume, cultivînd larg aproape toate genurile și speciile literare. Debutul său stă sub semnul romantismului. Tonul melancolic și elegiac străbate primele sale poezii lirice publicate și el își află explicația în biografia poetului. Copilăria și adolescența lui Bolintineanu au fost întunecate de mari nenorociri familiale, al căror ecou, cum însuși o mărturisește în poezia *Elegie*, nu s-a stins multă vreme din conștiința sa. În asemenea împrejurări de căutare a unui echilibru moral și, ca poet începător, a unei formule artistice proprii, el e atras, ca și alți poeți ai timpului, de poezia lui Lamartine, ale cărei grave melancolii convin dispozițiilor sale sufletești și-l influențează. Curînd însă, pe măsură ce talentul și experiența de viață i se maturizează, o dată cu participarea sa, mereu mai activă, alături de alți scriitori pașoptiști, la viața socială și politică, poetul se eliberează în bună parte de influența romantismului lamartinian, și poezia sa, tot romantică, se orientează preponderent într-o

Scanned with OKEN Scanner

direcţie patriotică, subsumată marilor năzuinţi ale poporului spre libertate naţională şi socială. Bolintineanu cultivă o vreme, predilect, cîntecul şi elegia patriotică, legenda şi balada istorică, apoi, în anii exilului, poemul epico-liric de dimensiuni mari *(Sorin* şi *Andrei,* urmat mai tîrziu de *Conrad),* în care, alături de exaltarea dragostei de ţară, de sentimente demofile, îşi fac loc reflecţii amărui, accente depresive, în spiritul romantismului pesimist. Direcţia romantică se menţine prin legendele istorice, care continuă a fi scrise pînă către sfîrşitul vieţii, prin preferinţa pentru exotic, în *Florile Bosforului,* prin romane şi proza de călătorii, colorate romantic.

Preponderent romantic, Bolintineanu a fost înrîurit însă şi de clasicism. În tinereţe, alături de romantici, poetul citea pasionat pe Anacreon şi pe neoanacreontici, scriind el însuşi versuri sub influenţa lor. Aceste poezii de început, publicate abia la sfîrşitul vieţii *(Poezii din tinereţe nepublicate încă,* 1869), sînt precumpănitor erotice, idilice, în maniera poeziei galante a secolului al XVIII-lea. Ele nu mai erau, în momentul debutului literar al lui Bolintineanu, de mult în gustul vremii şi poate de aceea autorul nici nu le-a publicat decît în ultimii ani, atunci cînd, constrîns de nevoi materiale, şi-a dat la tipar tot ce avea prin sertare. Urmele educaţiei clasice din tinereţe se vor resimţi şi în creaţia sa de mai tîrziu. Ciclul *Macedonele,* cu atmosfera tipică poeziei pastorale, ori încercarea de a crea o epopee *(Traianida),* specie eminamente clasică, sînt în acest sens concludente.

Scanned with OKEN Scanner

Poezia de debut *O fată tînără pe patul morții*, inclusă mai tîrziu în ciclul *Reverii*, este străbătută de suflu romantic. Ea e, în bună parte, tributară unor modele străine, cum amănunțit au arătat cercetători docți ca Apostolescu [1], Charles Drouhet [2] ș.a. Tema tînărului stins în floarea vîrstei, popularizată în special de Lamartine, prin poezia *Le poète mourrant (Poetul murind)*, era frecventă la romantici ; ea s-a bucurat însă de circulație și înainte. Chénier, la sfîrșitul veacului al XVIII-lea (poezia *Tînăra captivă*), și Millevoye *(Căderea frunzelor)*, la începutul veacului următor, o cultivă. O întîlnim și la noi, înaintea lui Bolintineanu, la Conachi *(Moartea lui Vasilică Balș)*, la Heliade, în elegia scrisă cu prilejul morții lui V. Cîrlova. Poezia lui Bolintineanu pornește de la un motiv emoțional real : moartea fetei iubite, de care poetul amintește în alte elegii. Încă nematurizat pe deplin artisticește, autorul recurge la clișee străine pentru a exprima sentimente proprii. În tînguirea fetei el împrumută unele idei din poezia lui Chénier, poate și din a lui Millevoye, întreaga claviatură sentimentală fiind însă colorată romantic. Tonul este retoric, cu gesturi mari, căutat și exagerat patetice. Fata, pe patul de moarte, cîntă *„ca robul în robie“*, *„ca rîul ce geme de grea vijelie“*. Ca

[1] Vezi N. Apostolescu, *L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, Paris, 1909, XVII + 418 p.

[2] Ch. Drouhet, *Izvoarele de inspirație din poezia „O fată tînără pe patul morții“ a lui Bolintineanu*, București, 1913, 8 p.

și eroina lui Chénier, deosebit însă de eroul lui Lamartine, pesimist, apăsat de viața concepută ca un loc al durerii, de care numai moartea, așteptată cu înfrigurată dorință, îl eliberează, eroina lui Bolintineanu are o mare sete de viață, se crispează în fața morții, cere, cu gesturi disperate, să trăiască. Patetica ei tînguire înalță adevărate imnuri vieții și frumuseților ei, din care moartea e pe cale de a o smulge cu brutalitate :

„Amară e moartea cînd omul e june,
Și ziua-i frumoasă, și traiul e lin,
Cînd pasărea cîntă, cînd florile spune
Că viața e dulce și n-are suspin !“

Versurile au cadență și muzicalitate, dar, în ansamblu, cum s-a mai arătat, poezia e fără relief, încît aprecierile elogioase ale lui Heliade, ca și ecoul stîrnit în epocă la apariția ei, ni se par mult exagerate. Sentimentul de răzvrătire al muribundei — ilustrativ pentru înțelegerea concepției optimiste a poetului, care afirmă indirect în poezie ideea tonică a dragostei de viață — e exprimat cu o încruntare afectat dramatică, declamatorie, conferind poeziei un caracter convențional.

Aceeași concepție optimistă, afirmată în poezia de debut, străbate și alte elegii de tinerețe, incluse de asemenea în ciclul *Reverii*. În *Cîntece și sărutări,* cu o temă asemănătoare, eroul, un poet aflat pe moarte, e reînsufletit de sărutările unei „copilițe“. În *Plopul,* atmosfera de melancolie din începutul poeziei e convertită într-un final idilic. Caracteristic multor elegii ale lui Bolintineanu este faptul că mo-

Scanned with OKEN Scanner

tive tipice recuzitei romantice nu duc, ca la unii romantici, la concluzii descurajante, ci la rezolvări adesea senine și reconfortante. Concludentă, în această privință, ni se pare poezia *La un schelet*. Ce prilej de reflecții sumbre în legătură cu caracterul efemer al vieții, al zădărniciei oricărui efort al omului spre fericire l-au constituit pentru preromantici și romanticii pesimiști mormintele și scheletele ! Lui Bolintineanu, însă, vederea scheletului îi sugerează ideea că viața e scurtă și că trebuie trăită din plin. Poezia se încheie cu un îndemn, în sensul anticului *carpe diem*, la trăirea fiecărei clipe :

„Vai ! Amar celui care
Zi ferice n-a avut !

. . . . . .

Tu, schelet, ne-aduci aminte,
Că e scurt al vieții pas...

. . . . . .

Poate că ai fost ferice,
Tristă urmă ! Noi nu știm !
Gura ta parcă ne-ar zice :
«Timpul trece, să iubim !»“

Multe din elegiile de tinerețe ale lui Bolintineanu dezvăluie, contrar aparențelor, dincolo de atmosfera de melancolie care le învăluie, un fond optimist. Notele întunecate care se resimt în unele poezii ca *Elegia* sau *La ziua aniversală* își au, ca și în cazul primelor elegii ale lui Alexandrescu, justificarea în nenorocirile familiale care au zguduit sufletul sensibil al poetului : moartea părinților, a fratelui, a fetei pe care o iubea. Bolintineanu, încă adolescent sau abia ieșit din adolescență, se vede

Scanned with OKEN Scanner

orfan, descumpănit în valurile lumii. Durerea nu-l duce însă la negarea valorilor vieţii, la concluzia pesimistă la care ajunsese şi Alexandrescu, anume că *„viaţa e de chinuri nedeşertat izvor"*. Tristeţea sa are o nuanţă mai potolită, e explicabilă şi firească. Temeiurile suferinţei sale şi le explică singur, într-o confesie lirică, stîngace pe alocuri, cantată jeluitor şi monoton, ca o melopee :

„Aveam un frate tînăr, a căruia junie
Ca rîuşor de lapte luase cursul lin,
Ce în a sa ferice, plăcere, bucurie,
Zicea cu vorbă dulce : «Eu nu voi să suspin !»

Aveam şi-un tată încă, amic cum şi părinte,
A cărui gene albe în plins au fost albit,
Dar vai ! ei dorm acuma în tristele morminte,
Copilul lîngă tată, precum au vieţuit.

Iubeam o copiliţă, o tînără suflare,
O floare matinală ce creşte surîzînd,
Ce fără să adune în viaţă-o sărutare,
In dimineaţa vieţii a încetat cîntînd.

Tot ce-am iubit în lume a încetat din viaţă,
Şi iarba primăverii sub paşii-mi s-a uscat ;
Al vieţii mele soare s-a stins colo în ceaţă
Şi anii mei de tineri în dor s-au întristat."

(Elegie)

Scanned with OKEN Scanner

Elegiile patriotice (*Proscrisul*, *Un tînăr român murind în străinătate*, *O noapte pe malul Dunării*, *Plîngerile poetului român*, *Cîntec din exil* etc.), scrise în anii studiilor la Paris și incluse în volumul din 1874, marchează trecerea de la atitudinea de tristeţe și însingurare romantică, din unele elegii de debut, spre tonul avîntat, cu largi rezonanţe patriotice, al legendelor. Nostalgia după ţara rămasă departe, durerea de a o ști supusă unei stăpîniri despotice, dorul de libertate capătă accente tînguitoare, grave și solemne, exprimate în versuri desfășurate amplu, în cadenţă de orgă, proprii meditaţiei lamartiniene. Acest ton, de obicei suspinător, dă poeziei un caracter ușor melodramatic și efeminat. Uneori, însă, în *Cîntec din exil* de pildă, patriotismul e exprimat în versuri energice, finalul poeziei amintind ceva din *Anul 1840* al lui Alexandrescu :

„Nu-ţi cer eu fericire, nici zile dulci și line,
Nimic din cîte-n viaţă eu încă n-am gustat.
Nu voi, nu pot a-ţi cere nimica pentru mine :
Îţi las cu trista-mi viaţă tot ce tu nu mi-ai dat ;
Dar cer o zi frumoasă, o zi de bucurie,
De glorie, de viaţă, acestui drag pămînt.
O, timp, dă-i libertatea, dă-i vechea vitejie !
Și d-astăzi sufle vîntul pe tristul meu mormînt !“

Legendele istorice, cele mai cunoscute scrieri ale lui Bolintineanu, consacră balada istorică și o dată cu ea numele lui Bolintineanu în literatura noastră. Succesul lor în epocă a fost imens, iar după moartea poetului, pînă astăzi, Bolintineanu a fost cunoscut ca autor în primul rînd al legendelor, dintre care unele,

Scanned with OKEN Scanner

tipărite des prin manuale, sînt larg cunoscute și, însoțite de melodie *(Muma lui Ștefan cel Mare, Ultima noapte a lui Mihai cel Mare)*, au devenit niște cîntece aproape populare. Ele au, în genere, caracterul unor balade inspirate din istoria națională, preamărind lupta poporului de-a lungul veacurilor pentru apărarea libertății. Multe din legendele scrise în prima perioadă a activității poetului au ca punct de plecare *O samă de cuvinte* ale lui Neculce. Mai tîrziu, în culegerile *Bătăliile românilor* (1859) și *Legende noi* (1862), autorul recurge nu numai la cronici (Ureche, Costin, Neculce), ci și la izvoare mai noi (Șincai, Kogălniceanu, Laurian etc.), reproducînd integral, la sfîrșitul culegerii, textele care l-au inspirat. În centrul legendelor sînt figuri de eroi, de obicei voievozi, intrați adînc în conștiința poporului ca luptători împotriva cotropitorilor otomani. Cele mai multe se referă la Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrîn. Atenția poetului e îndreptată nu atît spre descrierea luptelor, ci spre consemnarea la eroi, în versuri patetice, a unor gesturi și atitudini exemplare prin semnificația lor patriotică, de natură să trezească la contemporani sentimentul demnității naționale, ideea luptei pentru libertate, într-o vreme cînd țările române erau aservite puterii turcești și cînd ideea emancipării sociale, strîns legată de cea națională, agita puternic spiritele, ca o năzuință scumpă, vitală, a întregului popor. Mircea cel Bătrîn *(Mircea cel Mare și solii)* și Vlad Țepeș *(Țepeș și solii)*, de pildă, răspund cu demnitate trimișilor Porții otomane care vor să îngenunche libertatea țării ; în altă parte, mama lui Ștefan cel Mare refuză să-și primească în cetate fiul întors din bătălie învins. Daniil Sihastru îi vor-

Scanned with OKEN Scanner

beşte voievodului despre libertate : (*„Viaţa şi sclavia nu pot sta-mpreună“*) ; Matei Basarab *(Ogogenii)* respinge somaţia umilitoare a sultanului de a abdica, luptînd apoi şi învingîndu-l în bătălie ; şi exemplele se pot înmulţi. Eroii legendelor lui Bolintineanu sînt toţi patrioţi şi-şi exprimă patriotismul în cuvîntări pline de sentinţe şi maxime mobilizatoare, cu aluzii la contemporaneitatea scriitorului. De fapt, fiecare poezie conţine o atare maximă, o idee memorabilă, care concentrează întregul sens şi constituie nucleul poeziei :

„Cela ce se bate pentru a lui ţară
Sufletu-i e focul soarelui de vară.“

*

„Căci mai bine este supus lăudat
Decît cu ruşine domn şi atîrnat !“

*

„Cel ce pentru lege, pentru ţară moare
Îşi priveşte moartea ca o sărbătoare !“

*

„Viaţa şi robia nu pot sta-mpreună,
Nu e totodată pace şi furtună.“

*

„Viitor de aur ţara noastră are
Şi prevăd prin secoli a ei înălţare.“

Cuvîntările iau aspectul unor lungi tirade, acoperind spaţiul întregii poezii, reducînd la minimum

Scanned with OKEN Scanner

substanța propriu-zis epică. În *Muma lui Ștefan cel Mare* totul se reduce, în ultimă instanță, la discursul pe care mama îl ține voievodului. Relatarea luptei cu turcii se face în final, în patru versuri. Același lucru în *Daniil Sihastru*. În *Mircea la bătaie* sau *Mircea cel Mare și solii*, cele cîteva versuri introductive par a servi doar ca pretext pentru a da prilej eroului să-și desfășoare cuvîntarea. Poezia *Domnul Mavrogheni* este toată un discurs al domnitorului, țintuind lipsa de patriotism a boierimii, care refuză să lupte pentru apărarea țării. Desfășurarea luptei e consemnată lapidar, în două versuri :

„Ei plecară-ndată să se războiască ;
La Tismana bate armia nemțească.

În *Radu de la Afumați*, discursurile doamnei, ale căpitanilor oștirii și ale voievodului sînt urmate, drept încheiere, de relatarea, în același mod lapidar, a bătăliei :

„Astfel zice și pe gînduri
Pleacă ; pe vrăjmași distrug
Bate turcii-n două rînduri
Scapă țara sa de jug.“

Un atare procedeu tehnic caracterizează în genere legendele, conferindu-le un pronunțat caracter liric. El e determinat de scopul agitatoric pe care autorul îl urmărea în mod conștient în scrierile sale, într-o epocă — perioada premergătoare anului 1848, ca și cea a Unirii — de mare entuziasm pentru emancipare națională și socială. Aluziile la contemporanei-

Scanned with OKEN Scanner

tate sînt numeroase. Înșiși eroii, în discursurile lor, par mai curînd niște patrioți militanți din generația lui Bolintineanu. Ideea de „neatîrnare", care revine frecvent, e concepută într-o accepție modernă, așa cum în realitate era înțeleasă în veacul trecut. O serie de eroi ai unor legende scrise în epoca Unirii *(Mama lui Mihai, Fiaștrii)* se referă la unirea țărilor române, la opoziția „fiaștrilor", care *„merg s-aducă-n țară oștile străine"*, în termeni specifici epocii lui Cuza. În dialogul mamei lui Mihai Viteazul cu ostașul care-i aduce știrea morții fiului ei, aluziile la epoca luptei pentru Unire, în veacul trecut, sînt prea evidente. Ele îmbracă sensul unei mustrări pentru adversarii Unirii :

„— Adevăr tu spui... el este
Fiul meu cel prea iubit...
Dar poți tu a-mi face veste
Pe români de i-au unit ?
— N-a putut el să-i unească
Singuri nefiind uniți ;
Toți voiesc ca să domnească,
Și-așteptînd, toți sînt robiți !
— Știrea ta e tristă foarte,
Nu că fiu-meu a murit ;
Dar că chiar prin a lui moarte
Pe români n-a dezrobit."

Atari anacronisme, care abundă în legendele lui Bolintineanu, nu apăreau de loc șocante în epocă.

Predilecția pentru discursuri, devenită clișeu, se asociază de obicei, în legendele istorice, cu aceea

Scanned with OKEN Scanner

pentru cadrul măreț, fastuos, cu deosebire nocturn, care dă o rezonanță aparte peroraţiei patriotice a eroilor. Mihai Viteazul își ține cuvîntarea, în cea de pe urmă noapte a sa, pe vîrful unui munte. Bătăliile se desfășoară adesea în peisaj lunar (vezi *Preda Buzescu, Grozea Vornicul, Mihai revenind de la Dunăre, Dragomir sau Cetatea lui Radu Negru, Popa Stoica, Raţu).* Sensibilitatea pentru peisaj, pentru natură, se datorește, evident, romantismului, dar nu e mai puţin adevărat că natura, așa cum apare în legende, de obicei nocturnă, în aspectele ei senine și încîntătoare, accentuează caracterul idilic al luptelor, în genere sumar descrise și cam convenţionale. Iar tendinţa spre idilic, manifestată larg în scrisul lui Bolintineanu se datorește formaţiei sale iniţiale clasice și unei predispoziţii a structurii sale. Legendele istorice rămîn tributare în bună parte acestei înclinaţii a poetului, atras, ca luptător pașoptist, de istoria naţională și de semnificaţia ei exemplară pentru contemporani, dar înclinat a o evoca cu mijloace care aparţin mai curînd clasicismului. Faptul că poetul e preocupat, nu atît de individualizarea eroilor săi, ci de sublinierea, prin ei, a unor virtuţi, comune în esenţă tuturor și oarecum universale (sentimentul datoriei faţă de ţară, bărbăţia în luptă, demnitate, generozitate și cavalerism), sînt în acest sens concludente. În ansamblu, un ton elevat, dar egal, și, am spune, echilibrat, de odă clasică. Apoi, tendinţa, remarcată mai demult, spre idila galantă, spre descrierea la femei, în sensul eroticei neoclasice, a nurilor, cum ar spune Conachi. Bunăoară, portretul Mariei Putoianca :

Scanned with OKEN Scanner

„E pură și frumoasă sub ostășești veșminte !
Frumoasele-amazoane, ea mîndru ne aminte.
E naltă și subțire, ca bradul copilaș ;
Pe albu-i sîn, păr negru se varsă drăgălaș“ [...]

O anume preferință pentru banchete și orgii, înfățișate după modelul orgiilor romane, indică, de asemenea, formația clasică. La Baia, de pildă, conducătorii armatei maghiare sînt surprinși de oștenii lui Ștefan petrecînd, în adevărate orgii, cu bacante slujitoare a zeului Bachus :

„Junele bachante, bete, despletite,
Mai cătînd cu gura sărutări dorite,
Cu amanții tineri spectacol amar !
Într-un rîu de flăcări, repede dispar.“

Însuși Ștefan, altădată *(Cassandra)* e surprins la un festin asemănător. Tabloul amintește bahicele anacreontice :

„La o masă strălucită
El se desmerda
Cu frumoasa lui iubită
Și suita sa.
«— Nu mai voi, o, drăguliță,
Vinul de Cotnar ;
Ci mă-mbată din guriță
Cu ceresc nectar !»
Fața ei se rumenește
Ca o rosă-n flori ;
Și cu mîna învălește
Aste vii culori.

Scanned with OKEN Scanner

Pe cosița-i văluroasă
Negri fluturași
Cu-aripioară neguroasă
Tremur drăgălași
Sînul ei îl învăleşte
Valuri dulci de crin
Cînd suspinul înfloreşte
Rotungioru-i sîn.
Două flăcări luminate
Ochii-i poleesc ;
Astfel negre diamante
La soare lucesc.
Cine-o vede se răpeşte
De mîndreţea sa,
Din suflarea ei doreşte
A se îmbăta.
Dănţueşte răpitoare
Graţiile-o-nsoţesc
Cum p-o rază din drag soare
Fluturii ocolesc.
Şi în lanţul ce-o îmbată
Saltă graţios
Ca o stea lin legănată
Pe un rîu fugos.“

Amintirea lecturilor clasice e atît de vie, încît termenii de comparaţie, luaţi din istoria sau din mitologia greco-latină, revin firesc, sub condeiul poetului. În legenda *Apa Bîrsei* furia pustiitoare a armatei învingătoare în luptă e comparată cu imaginea bacantei dezlănţuită orgiei. După bătălia de la Bîrlad, Ştefan Vodă sărbătoreşte victoria dînd un ospăţ la care

Scanned with OKEN Scanner

participă capii oștirii și unde „tinere fecioare", în cîntec de harfe, pun cununi de flori pe capul învingătorilor. Procedeul, ca și instrumentele muzicale, aparțin antichității greco-latine *(Bîrlad)*.

Numeroase legende cuprind scene menite să exalte demnitatea, spiritul cetățenesc și patriotic, eroismul în luptă al femeii. Fata de la Cozia ucide în bătălie pe însuși pașa și refuză, cînd domnitorul îi oferă, orice recompensă :

„Doamne, nu voi aur, nici onori deșarte.
N-am venit în luptă să-mi trag așa parte ;
Plîngerile țării brațul mi-au armat ;
Pentru-a ei scăpare astăzi m-am luptat."

(Fata de la Cozia)

În legenda cu același titlu, Maria Putoianca, luată prizonieră în luptă, răspunde sultanului cu o dîrzenie care uimește. Altă dată *(Han-Tătar)* o domniță se luptă ea însăși cu hanul tătarilor, pentru a apăra demnitatea ei și a țării. Doamna Ieremiei conduce cu pricepere și curaj oștirea împotriva uzurpatorului Ștefan *(Doamna Ieremiei la bătaie)*, iar cînd e învinsă de turci, ea îi apostrofează cu vehemență pe boierii trădători ai țării *(Doamna lui Ieremia Movilă)*. Soția lui Neagoe Basarab cere să se renunțe la impozitele suplimentare, preconizate de sfetnicii domnului, pentru terminarea celebrei biserici de la Argeș, oferindu-și pentru aceasta bijuteriile *(Doamna lui Neagoe)*. Mama lui Mihai Viteazul, primind știrea morții marelui voievod în cîmpia Turzii, se interesează dacă moartea i-a fost cu demnitate *(Muma lui Mihai)*. În

Scanned with OKEN Scanner

concepţia poetului, care, la 1848, în fruntea mulţimii, alături de Ana Ipătescu, lua cu asalt palatul domnesc pentru a elibera guvernul revoluţionar, femeia era purtătoare a virtuţilor cetăţeneşti şi de luptător, deopotrivă cu bărbatul.

Concomitent cu exaltarea patriotismului şi bărbăţiei în lupta pentru libertatea şi independenţa ţării, apar, în unele legende, tendinţe satirice antiboiereşti. Boierii nu o dată se dovedesc laşi şi trădători, străini de marile aspiraţii ale poporului spre libertate. Adesea ei pactizează cu duşmanii, pun stavilă luptei drepte duse de popor sub conducerea unor voievozi luminaţi. Atari referiri critice se întîlnesc de obicei în legendele scrise după 1848 (*Ţepeş şi solii, Ştefăniţă Domnul, Mihnea şi boierii, Fiaştrii, Mavrogheni-vodă, Întoarcerea lui Mihai, Mînia lui Ştefan* etc.), şi faptul nu e întîmplător. Ele se integrează unei direcţii satirice mai largi a scrisului lui Bolintineanu, afirmată răspicat începînd cu *La o damă română, Către boierii români antinaţionali, Către muierile lor* şi continuată de un lung şir de satire, de romane şi de întreaga sa publicistică, direcţie care, după revoluţia de la 1848, devine precumpănitoare în opera scriitorului.

Există în legendele lui Bolintineanu, în ce priveşte compoziţia, o vădită tendinţă spre uniformitate şi schematism, relevată de mai toţi cercetătorii şi comentatorii poetului, de obicei în scopul discreditării lui. Formele diminutivale, epitetele edulcorate revin obsesiv, la intervale mici. În legenda *Tudora*, de pildă, epitetul dulce e folosit nu mai puţin de 12 ori. Toate astea constituie, evident, şabloane, şi de la o vreme obosesc. Impresia puternică, însă, pe care legendele

Scanned with OKEN Scanner

istorice au produs-o asupra contemporanilor, vine din puterea sentimentului iubirii de țară. Valoarea simbolică a eroilor evocați, sentințele și maximele patriotice exprimate în versuri lapidare au avut un puternic ecou în inima cititorilor. Limbajul imagistic e în genere sărac, dar versul are multă muzicalitate și dinamism, care l-au și impus în literatura noastră. Chiar dacă ritmicitatea versurilor sale e de obicei mecanică, Bolintineanu este, cum observă G. Călinescu[1], cel dintîi poet român cu intuiția valorii muzicale a cuvîntului. Unele versuri sînt cu adevărat memorabile prin cadență și sonoritate, prin tonalitatea lor energică :

„Ca un glob de aur luna strălucea
Și pe-o vale verde oștile dormea"...

*

„Trîmbița răsună sus pe coasta verde ;
Armia lui Țepeș printre brazi se pierde."

*

„Într-o sală-ntinsă, printre căpitani,
Stă pe tronu-i Mircea încărcat de ani."

*

„Mihai pierduse lupta. El umblă rătăcit,
Și omul, și natura acum l-au părăsit ;
E noapte, vijelie ... vestmintele sînt ude,
«— Bine-ai venit, streine !...», o voce se aude..."

[1] G. Călinescu, *Scriitori progresiști între anii 1848—1859 ; D. Bolintineanu*, în *Steaua*, IX (1958) nr. 11—12, X (1959), nr. 3.

Scanned with OKEN Scanner

*

„Un orologiu sună, noaptea jumătate,
La castel în poartă oare cine bate ?"

Cu poemele *Sorin* și *Andrei sau luarea Nicopolei de români*, scrise în primii ani după revoluția de la 1848, Bolintineanu abordează o specie nouă : poemul de dimensiuni mari, epico-liric. Precizarea momentului istoric, vag în *Sorin* (probabil domnia lui Mircea Ciobanul), exact în *Andrei* (domnia lui Mihai Viteazul), apropie poemele, în special *Andrei...*, ca problematică generală, de legendele istorice. Intriga însă, precumpănitor erotică, ia o direcție sentimentală, imprimînd poemelor un caracter melodramatic. Mai interesant este *Sorin*, care inaugurează în creația lirică a scriitorului poemul de reflecție filozofică și creează tipologia eroului romantic. Sorin seamănă bine cu Manoil, eroul romanului plăsmuit cam în același timp. E orfan, fire sensibilă și bănuitoare, pozînd în neînțeles, suflet damnat :

„Dar, vai ! aici în lume amara ursitoare
Scrisese dinainte : al morții logodit !"

Dragostea pentru Fiorița, care însă iubește pe un altul, și-o exprimă în fraze de o sumbră grandilocvență, cu aluzii teribile la moartea-i iminentă :

„Eu voi pleca pe-o cale... pe-o cale depărtată,
De unde nu mai vine acel ce a plecat...
Sînt de prisos aice, sînt chiar o greutate
Ce tulbură în lume ai tăi dulci anișori...

Scanned with OKEN Scanner

Lipsirea mea va șterge genele tale-udate,
Și pe frumoasa-ți față va semăna ea flori.“

Un alt personaj, Herman, tip de erou goethean, meditează în spiritul lui Faust [1] asupra inutilității studiului și științei, care nu i-au revelat încă, după 50 de ani de trudă, sensul adînc al existenței, conchizînd pesimist, de astă dată în sens volneyan, asupra zădărniciei vieții. Și totuși Herman, esențial, nu e pesimist. Ca și bătrînul savant din *Faust*, el ar da totul în schimbul unei vieți de fericire simplă și plină („de dulce fericire, speranță și amor“), are momente de exaltare, cuprins de o adevărată sete de a trăi plenar, aspirînd să zboare „în spațiu“, să se „îmbete de viață în aria senină, d-amor și de plăcere“, la „flacăra suavei, eternei tinerețe, răpit de fericire“. Lui Sorin îi înfățișează, ca principală îndatorire, iubirea de țară, ca și lupta pentru emanciparea acesteia și a întregii omeniri :

„Iubește a ta țară ce geme în robie !
Orice iubire alta, aici, la muritori,
Afară de iubirea a toatei omeniri,
Pe lîngă cea a țării se află mai pe jos.

. . . . . .

Nu ai lăcrămioare în inima-ți rănită
Să verși pentru dreptate și pentru cei trudiți ?
Ce ? o femeie numai îți este mai iubită
Decît o țară mare și-atîți nefericiți !“

[1] Cadrul e inspirat din capodopera poetului german, poate dintr-o imagine a lui Delacroix, unul din marii ilustratori ai lui Goethe : „...Pe o masă cărți risipite și o hîrcă de mort. E noapte. O candelă luminează cînd și cînd“.

Scanned with OKEN Scanner

În tradiție romantică, eroii au tendința de a divaga filozofico-sentimental, în monolog. Predilecția pentru contrastul violent se manifestă tot timpul. Ghinea vistierul, personaj monstruos, contrapus lui Sorin și lui Filip, are chiar o teorie a necesității contrastelor în natură:

...„Încît fără de răle binele-ar fi nimic ?
Dar ce zic ? Spre a ține a lumei armonie
A trebuit ca forma să mi-o batjocoriți !
O, lume ! Ești ferice, și mulțămește mie,
Că prin a mea sluțire, tu miști și viețuiești !“

Un anume gust pentru spectacolul sumbru și macabru vine, fără îndoială, tot din romantismul german, iar scena monologării lui Herman în fața hîrcăi de mort pare inspirată din Hamlet. Măcelărirea boierilor de către Mircea Ciobanul e un fapt istoric, atestat de cronici, dar mobilul și desfășurarea sa sînt relatate, în poezia lui Bolintineanu, din imaginație, asociate unor episoade melodramatice, de asemenea fictive.

În *Andrei sau luarea Nicopolei de români*, dincolo de peripețiile convenționale ale intrigii erotice, există excelente tablouri ca, de pildă, descrierea nopții în tabăra oștirii comandate de Andrei, în preajma atacării cetății turcești a Nicopolei :

„E mijlocul nopții. În aeru-umbros
Tăcutele stele clipesc mai voios,
Așa cît s-ar crede că-și dau o mișcare
Ca să se-ncălzească în frigul cel mare

Scanned with OKEN Scanner

Ostaşii la focuri spăl armele lor ;
Iar unii modulă un cîntec de dor ;
Un altul adoarme şi lauri visează
Un altul vorbeşte c-un cal ce nechează,
Un altul, din fluer, sunînd lîngă foc,
Priveşte alături alţi zece ce joc".

Sau relatarea desfăşurării asediului Nicopolei şi a bătăliei ostaşilor români cu turcii ; versul e degajat, rareori stîngaci, izbutind să sugereze plastic, uneori cu vigoare epică, apriga încleştare a bătăliei :

„Viteazul răspunde, iar mîndrul osman
S-abate sub braţul spătarului Dan.
Cadîna îl vede, şi de la ferestre
Ocheşte !... Spătarul căzu făr' de veste,
Românii văd glonţul de unde-a venit,
Turbaţi, la femeie mai mulţi s-au suit :
Ca leii-n mînie o sfîşie-ndată ;
Iar casa-ntr-o clipă căzu sfărîmată..."

Descriind entuziast eroismul în luptă al ostaşilor români, poetul condamnă totuşi, ca şi Grigore Alexandrescu, războiul, calificîndu-l drept „barbarie", „nebunie", exprimîndu-şi speranţa că el va dispare cîndva din viaţa omenirii :

„Războiul îmi place să cred că odată
O să înceteze ; dar cînd ? cu ce plată ?"

Conrad, scriere de dimensiuni mari, publicată către sfîrşitul vieţii, dar scrisă cel puţin parţial în anii exilului, este un poem byronian. Problematica, tipul

Scanned with OKEN Scanner

eroului, construcția (patru cînturi mari, la Byron patru capitole), pînă și procedeul notelor explicative, adăugate la urmă, apropie poemul lui Bolintineanu de cunoscutul poem *Childe Harold* al lui Byron. Numele Conrad dat de poet eroului nu pare a fi întîmplător. Bălcescu semnase în primul număr din revista lui Alecsandri, *România literară,* tipărit la începutul anului 1852, dar oprit de cenzură a fi difuzat [1], articolul *Răzvan-vodă* cu pseudonimul *Konrad Albrecht,* număr în care Bolintineanu publica sub semnătura D. Valentin un fragment din romanul *Manoil* și poemul *Luarea Rusciucului.* Sub același nume soseau de la familie și de la prieteni din țară, la Ion Ghica în Constantinopol, scrisori pentru Bălcescu, în anii exilului. Numindu-și astfel eroul celui mai întins poem al său, Bolintineanu s-a gîndit la Bălcescu, stins departe de țară, în exil, ca și eroul poemului. Faptul e precizat, de altfel, de poet, într-o scrisoare către Alecsandri : „Această poemă *Conrad* unde se răsfrînge ceva din caracterul Bălcescului, din viața lui, din inima lui, ți-am dedicat-o împreună cu Negri" [2].

Conrad este un proscris politic, care rătăcește pe meleaguri străine, cu dorul țării în suflet :

„O, țara mea română, nu poci vorbi eu încă
D-o mare cugetare sau de-o durere-adîncă,
Să nu gîndesc la tine, acest antic pămînt
Al unor timpi de viață, dar astăzi un mormînt."

---

[1] Vezi Nestor Camariano, *Primul număr al „României literare" din 1852 a lui Vasile Alecsandri,* în *Revista Fundațiilor,* nr. 10, octombrie 1940.

[2] Coresp. 19 968, B.A.R.

Scanned with OKEN Scanner

Itinerarul său e în parte același ca în proza de călătorii : Marea Egee, Asia Mică, Siria și Liban, Egiptul, la care se adaugă Franța, Anglia, Italia, cu popasuri preferate în locuri purtînd îndepărtate urme istorice, pe care le evocă în accente lirice. Fire sensibilă, dotat cu imaginație bogată, ca și eroul lui Byron, Conrad filozofează în fața naturii, descrisă luxuriant, prefigurînd uneori timbrul eminescian :

„Răsari, bălaie lună, pe cerul tău cel pur,
Lumină calea noastră pe brazdele d-azur !
Te leagănă tu, mare, delicios tezaur !
Sub boarea ce răsfiră acest polei de aur...
. . . . . .
Tu singură sub ceruri robia nu știi încă,
Tu singură, o, mare, puternică, adîncă,
Teribilile flote le-neci sau le zdrobești,
Trufia omenească tu crud o umilești.
Ca cerul, pentru lume, tu ești streină-o, mare...“

Splendida natură sudică, vestigiile istorice — martore ale unui trecut de strălucire — contrastează izbitor cu viața de înrobire și umilință a popoarelor din țările prin care trece. Bolintineanu își exprimă prin eroul său adeziunea la lupta pentru libertate a popoarelor din Grecia, Egipt, Asia Mică, Italia, subliniind, ca la Byron, ideea că națiunile subjugate trebuie ele însești să lupte pentru eliberarea lor, nu să aștepte să le „elibereze“ marile puteri de atunci ale Europei :

„Văzut-ai tu vrodată pe popolii titani
Mergînd să libereze p-alți popoli de tirani,

Scanned with OKEN Scanner

Vărsînd torenți de lacrimi, și cînd îi liberară
A lor chiar tiranie nu fuse mai amară ?
. . . . . .
Cînd vede-această flotă așa Conrad gîndește,
Căci el avea credință că nu se dezrobește
Un popol niciodată de jugul cel mișel
Decît prin sacrifice, decît prin însuși el.“

În Italia, unde poliția îl oprise de a intra, Conrad se întreabă indignat : pînă cînd popoarele vor suporta docile să fie aservite „despoților“, „tiranilor“ ? Ele se vor ridica într-o zi la luptă, într-un torent vijelios, măturînd din cale pe asupritori :

„Veni-vor alte zile... atunci tu vei afla
Ce poate libertatea, făcînd a se mișca
Aceste turme sclave, aceste inimi stinse,
Ucise, degradate, zdrobite și învinse,
Prin spaimă sau favoare, d-acești mici potentați,
Ei înșiși sclavi în viață, deși încoronați,
Aceste turmi de popoli, ce frunțile înclină,
Par că a lor vedere o-ntorc de la lumină.
Dar nu faceți eroare ! în inimile lor
S-ascunde încă viața și-al patriei amor ;
Aceste simțiminte, constrînse de robie,
Vor izbucni odată : vor fi o vijelie.
Amar acelor care n-aud mugirea sa,
Și libertatea încă se-mpotrivesc a da !“

În Franța își exprimă simpatia pentru mișcarea revoluționară de la 1848 și face reflecții sumbre cu privire la contemporaneitate. În Anglia, patria marelui Shakespeare, constată mari progrese în ce privește

Scanned with OKEN Scanner

cultura și civilizația, dar remarcă contraste violente în viața socială, unde „cîțiva burghezi“ își „întind ghearele“ și „despoaie popoarele în numele poporului englez“.

„Europă ! Globul simte de tirania ta...
Dorind tu libertatea în sînul tău s-o ai,
Duci jugul și robia la ceilalți popoli, vai !“

exclamă poetul, adresîndu-se marilor metropole coloniale. Ideea care străbate poemul e că toate națiunile sînt egal îndreptățite să trăiască libere. Asuprirea națională, despotismul sînt plăgi distrugătoare pentru omenire. De aceea, lupta pentru libertate, în concepția poetului, este o necesitate vitală : e preferabilă moartea glorioasă, în lupta cu asupritorii, unei vieți *„de umilință cu fruntea în țărînă“*. Poporul care nu luptă să-și cucerească libertatea *„e mișel și nu merită să trăiască pentru că prin viața lui insultă mîndria omenească“*.

Tablouri de natură superbe, scene și figuri istorice și mitologice, evocate insistent, alternează cu lungi meditații lirice și filozofice, cu dese referiri la patrie, pe care ar dori-o liberă și prosperă. Ca și Byron, de la care motivul a pornit și s-a extins, ca și Cîrlova sau Grigore Alexandrescu, în indignarea resimțită în fața atîtor nedreptăți pe care i le înfățișează în peregrinările sale viața națiunilor, Bolintineanu se adresează creatorului lumii, făcîndu-i, în termeni de loc reverențioși, aspre reproșuri, pentru că tolerează peste tot injustiția și crimele :

„Ești tu un zeu de rele ? un zeu de răzbunare ?
Îți place să vezi omul în suferinți amare ?“

Scanned with OKEN Scanner

cultura și civilizația, dar remarcă contraste violente în viața socială, unde „cîțiva burghezi" își „întind ghearele" și „despoaie popoarele în numele poporului englez".

„Europă ! Globul simte de tirania ta...
Dorind tu libertatea în sînul tău s-o ai,
Duci jugul și robia la ceilalți popoli, vai !"

exclamă poetul, adresîndu-se marilor metropole coloniale. Ideea care străbate poemul e că toate națiunile sînt egal îndreptățite să trăiască libere. Asuprirea națională, despotismul sînt plăgi distrugătoare pentru omenire. De aceea, lupta pentru libertate, în concepția poetului, este o necesitate vitală : e preferabilă moartea glorioasă, în lupta cu asupritorii, unei vieți *„de umilință cu fruntea în țărînă"*. Poporul care nu luptă să-și cucerească libertatea *„e mișel și nu merită să trăiască pentru că prin viața lui insultă mîndria omenească"*.

Tablouri de natură superbe, scene și figuri istorice și mitologice, evocate insistent, alternează cu lungi meditații lirice și filozofice, cu dese referiri la patrie, pe care ar dori-o liberă și prosperă. Ca și Byron, de la care motivul a pornit și s-a extins, ca și Cîrlova sau Grigore Alexandrescu, în indignarea resimțită în fața atîtor nedreptăți pe care i le înfățișează în peregrinările sale viața națiunilor, Bolintineanu se adresează creatorului lumii, făcîndu-i, în termeni de loc reverențioși, aspre reproșuri, pentru că tolerează peste tot injustiția și crimele :

„Ești tu un zeu de rele ? un zeu de răzbunare ?
Îți place să vezi omul în suferinți amare ?"

Scanned with OKEN Scanner

Sensibilitatea poetului vibrează cu intensitate, oscilînd între contemplarea exuberantă a unui spectacol de natură, admirația pentru geniul creator de civilizație și de istorie a omenirii, și reflecția pesimistă, în sens volneyan și byronian, afirmînd zădărnicia, în perspectivă istorică, a oricărui efort al omului spre fericire. Totul este, în ultimă instanță, crede poetul, destinat morții și uitării, iluzie și zădărnicie :

„Om, fiu al periciunii, vezi tot ce a rămas...
Privește aici mormîntul iluziilor tale !“

Format în tinerețe în cultul istoriei și artei clasice a antichității, poetul evocă amănunțit, în accente de odă, locurile păstrînd urme ale artei și mitologiei vechii Elade, evocări care capătă de obicei aspectul unor reconstituiri lirico-documentare. Sub influența stării depresive pe care i-o dădea situația de exilat, silit să rătăcească, ca și Harold, departe de țară, înrîurit de „boala veacului“, poetul convertește adesea odele populate de reminiscențe și nume clasice în elegii romantice (legenda lui Hero și Leandru, legenda lui Sapho ș.a.). Înclinația permanentă spre reverie și meditație, spre vaste tablouri marine, preferința pentru peisajul pitoresc și exotic, pentru ruine, pentru contrastul violent, fac din *Conrad* un poem tipic romantic, deși, cum am amintit mai sus, educația clasică inițială a poetului se resimte în poem. Interesului insistent pentru mitologia greco-latină i se adaugă o anume viziune senzualistă a naturii, determinată, fără îndoială, de structura poetului, dar și de influența literaturii erotice gre-

Scanned with OKEN Scanner

ceşti, precum şi a literaturii neoclasice. Luna, bunăoară, e „amanta soarelui", iar marea, tot amantă (ce „se sărută" cu cerul), e văzută ca o femeie :

„De cîte ori pe sînu-ţi sau dupe-un nalt granit,
Privind cu voluptate cuprinsu-ţi aurit,
Sorbind prefumu-ţi[1] *dulce şi legănîndu-mi dorul,*
N-am revărsat eu lacrimi ce-mi inspirase-amorul !"

Poemul, pe alocurea prolix, conţinînd lungimi inutile, versuri prozaice, este, în ansamblu, o creaţie valoroasă prin problematica interesantă, complexă, cu semnificaţii profund umane, prin unele fastuoase descrieri de natură, anticipînd, prin ambiţiile de vastă perspectivă istorico-filozofică, ca şi prin modalitatea lirico-descriptivă, unele mari creaţii eminesciene. Există în *Conrad* dese momente de inspiraţie scăpărătoare, aşa cum foarte rareori pot fi întîlnite în restul creaţiei poetului. Ca această descriere, cu rezonanţă eminesciană, a unei femei din Tenedos :

„El nu ştia-nainte ce are să admire :
Această formă plină de mare strălucire,
Sau inima frumoasă, sau spiritul gingaş
Acestei dulci fantasme cu chipul drăgălaş.
Aici s-opreşte vasul, debarcă pasagerii ;
El ne recheamă viaţa — imaginea durerii,
Ce-n calea-i înflorită ici-colo, cînd şi cînd,
Depune călătorii pe cîte un mormînt.
Conrad, cu ochii-n lăcrimi, aruncă o cătare
Pe tenedesiana pierind în depărtare ;

[1] Sublinierile noastre.

Scanned with OKEN Scanner

Mult timp, suava umbră din noaptea suvenirii,
Frumoasă şi divină ca umbra fericirii,
P-a lui singurătate venea de multe ori,
Venea precum o rază s-arată între nori.“

Sau evocarea unei furtuni pe mare :

„Colo înalte rîpe se învelesc în nor,
Cu creştetul fantastic, trufaş şi visător,
. . . . . .
Abia un val se sparge de colbul de granit,
Abia se răspîndeşte şi alt val îi urmează,
Urmat de alte valuri ce-ajung, mugesc, spumează
Şi se anunţ departe, pe ceru-mbros albind,
Trufaşe, gemătoare, necontenit venind,
Ai crede că sînt nişte columne de armate
Ce-aleargă să atace, să surpe o cetate.
Un nor trecea pe ceruri, pămîntul aburind ;
Luci pe faţa mării un fulger şerpuind,
Urmat d-un tare trăsnet, făcînd să tacă-ndată
Şi Notus cel sălbatec, şi marea-nfuriată.
O navă-n depărtare, mergînd la ţinta sa,
Cu pînzele ei strînse, la valuri se lăsa,
Imagine fidelă, aicea jos în lume,
A omului ce luptă cu valul său de spume...“

Talentul descriptiv al poetului se afirmă larg şi în *Florile Bosforului*, poezii inspirate din viaţă idilică, amoroasă a Istanbulului, scrise în anii exilului, la îndemnul, după cum mărturiseşte poetul, Alexandrinei Ghica, soţia prietenului său, căreia-i citise poema *Rabié*, în timpul cît fusese găzduit în casa lor, la Babek, pe malul Bosforului. Peisaje exotice su-

perbe, descrise înaintea lui Bolintineanu și de Alecsandri, cu serenade și cîntece de dragoste, cu femei care tînjesc în haremuri și care, atunci cînd sînt surprinse în amoruri ilicite, sînt ucise și aruncate în mare, acestea constituie în esență substanța poeziilor. Unele dintre ele, cele mai multe, cum rezultă din notele autorului care însoțesc culegerea, cuprind episoade extrase din cărțile lui Hammer și din cronicile turcești, altele se referă la întîmplări mai recente, pe care poetul a avut prilejul să le cunoască în timpul ședерii sale în Turcia [1]. În genere, eroinele din *Florile Bosforului* sînt animate de o mare sete de viață, care le face să iubească pătimaș, fără complexiuni sentimentale, să trăiască cu intensitate clipa, disprețuind pericolul de a fi surprinse și ucise. Ideea care străbate întreg ciclul pornește dintr-o filozofie realistă în sensul aceluiași *carpe diem*. Îndemnul la trăirea din plin a vieții, la savurarea fiecărei clipe de desfătare amoroasă, fiindcă viața e scurtă, se repetă des. Ca în poezia *Rabié :*

„Grăbește-te de gustă, cît viața ta lucește,
Această frumusețe ce dulce ne răpește,
Ăst farmec fără moarte, aceste strălucири,
Ce, răsfățîndu-și dulce arzîndele simțiri,
Îmbată al tău suflet și-l face de tresare
Sub mîna providinții, d-amor și desfătare !“

[1] În *Note* se precizează, de pildă, că episodul relatat în *Fatmé* este *„foarte cunoscut la Constantinopol“ ;* același lucru în legătură cu *Dilrubam : „Această dramă este adevărată. Toată Brussa cunoaște trista moarte a acestei femei. Acela care a ucis-o este un mare dignitar.“*

Scanned with OKEN Scanner

Sau în *Ziulé* :

„Frumoşii tăi tezauri ce ai adus din cer
Pari-vor cu-a ta viaţă şi tu vei fi uitată,
Şi soarele tot dulce va arde în eter.“

Prin problematică şi atmosferă, *Florile Bosforului* se apropie de *Orientalele* lui Hugo, apărute în 1829. Unele bucăţi *(Blestemul dervişului, Hial, Se scaldă, Dorinţa)* par a fi inspirate direct din ciclul poetului francez (a se vedea *La malédiction* şi *Le derviche, Fantomes, Sara la baigneuse),* şi faptul că unele din ele *(Blestemul dervişului,* de pildă) sînt omise de autor în culegerea *Brises d'Orient,* apărută la Paris în anul 1866, nu pare a fi întîmplătoare. Poemele orientale ale lui Bolintineanu aduc multă culoare, o anumită muzicalitate şi solemnitate lirică — specifice poetului, dar, în ansamblu, sînt foarte inegale. Tablouri de natură, portrete admirabile alternează cu dulcegării sentimentale, exprimate în versuri plate şi într-o limbă în care plutesc neasimilate expresii neologistice rebarbative (noaptea-i *odorantă,* amanţii sînt în *amoare, surfaţa* Bosforului înfloreşte, sprîncenele sînt *velurate,* îndrăgostitul *trage complîngeri amoroase* ş.a.). Inegalitatea şi prolixitatea multora din scrierile sale se datoresc, în bună parte, concepţiei scriitorului despre ceea ce se cheamă travaliul artistic. Poeziile sale, în genere, sînt scrise în focul primei inspiraţii, fără ca scriitorul să revină pentru a le cizela cu răbdare, aşa cum obişnuia, de pildă, un Alexandrescu în epocă, sau mai tîrziu Eminescu. Conştiinţa de meşteşugar migălos i-a lipsit lui Bolintineanu. Trimiţîndu-i lui Alecsandri, în 1851, poemul

Scanned with OKEN Scanner

Andrei sau luarea Nicopolei de către români, el îi scria, între altele, următoarele semnificative rînduri:

„Dama mea muză luă sujetul acesta și în cîteva nopți de nesomn născu această poemă.

Făcută în trei-patru nopți, va trăi trei-patru zile de viață; în comparație cu o eternitate de moarte, tot este ceva, și iată pentru ce te rog s-o tipărești.

Cît pentru cuvintele ce mă siliră să ți-o dedic ție, sînt mai multe: unul este recunoștința pentru grațioasele și armonioasele tale versuri, ce mă mîngîie în singurătatea exilului meu, altul pentru că poema mea îmi pare slabă, și, prin urmare, are trebuință de protecția numelui tău, într-acea frumoasă Moldovă unde sînt cunoscut mai puțin decît autorul lui Arghir... O să mă întrebi de ce e slabă. Sînt leneș, mai întîi de toate, leneș ca un derviș; apoi, ce vrei? Nu este rău să lase cineva întîia inspirație astfel cum vine.“

Din *Florile Bosforului* pot fi spicuite multe fragmente — mai rar poezii întregi — splendide, ca această euforică descriere a nopții pe Bosfor, în poezia *Ziulé*:

„E timpul cînd pe valuri eterul înstelat
In toată-a sa podoabă se scaldă în tăcere,
Cu murmur dulce vîntul adoarme legănat,
Iar inima mi-e plină d-amor și de plăcere!“

Sau imaginea plastică a „ghiaurei“, care se scaldă în mare, într-o atmosferă paradisiacă, din poezia *Se scaldă*, cu admirabile notații picturale:

Scanned with OKEN Scanner

„Vedeți voi umbra plină
Unor sălcii ce se-nclin
Pe această mare lină
Un corp dulce ca un crin ?

E-o ghiaură, albă, june,
Ce se scaldă, o vedeți ?
Venerea ieșind din spumă
Cu cosiți de aur creți.

Unda bea cu voluptate
Corpul ei amăgitor ;
Ea o sparge și o bate ;
Face spumă din picior ;

Iar prin spumă, capu-i dulce,
Coperit de păr bălai,
Pare luna, vrînd să culce
După codri ninși de plai.

Apa face garofițe
Peste corpu-i răpitor,
Și îi soarbe din cosițe
Aurul strălucitor.

. . . . . .

Singurele ei veștminte
Este apa de cristal,
Iar amorul, cu-ochi fierbinte,
Stă sub flori ascuns pe mal.“

Scanned with OKEN Scanner

Sau, în sfîrşit, portretul din *O noapte de amor :*

„Fruntea ta din negru-ţi păr
Iese ca o dimineaţă
Din a nopţii deasă ceaţă,
Revărsînd lumini din cer.
Dar pe buzele-ţi arzînde,
Sărutări divine cresc
Unele se pîrguiesc,
Şi-altele se nasc plăpînde.“

Prezentarea cadrului exotic, a conflictelor din viaţa de harem, adesea dramatice, sîngeroase, e romantică. În momente de beţie amoroasă, îmbrăţişaţi în lumina lunii, îndrăgostiţii exclamă, traducînd puţin liber celebrele cuvinte ale lui Lamartine din *Le lac („O, temps ! Suspends ton vol...“) :*

„— O, noapte graţioasă,
Opreşte zborul dulce...“

Se simte, însă, de-a lungul întregului ciclu al *Florilor Bosforului,* dincolo de tonul grav al descrierii peisajului oriental şi al evocării episoadelor, de obicei tragice, ale vieţii de harem, o notă uşor frivolă. Îndrăgostiţii cîntă cuplete sentimentale, în genul liricii de curte, galante a secolului al XVIII-lea. Femeilor li se descriu cu insistenţă nurii, iar dragostea este concepută ca o „desfătare“.

O notă aparte aduce poezia *Fata popii,* scrisă în metru popular. Ea aminteşte, îndeosebi în partea finală, cîntecele haiduceşti :

Scanned with OKEN Scanner

„„De-aş fi paşă sau vizir,
N-aş avea sileaf de fir,
Nici seraiul de granit
Cu pridvorul aurit ;
Nici bogate caicele,
Nici eunuci privighetori,
Nici harem cu cadinele,
Nici grădini cu scumpe flori ;
Dar mă jur pe prooroc,
Să mor fără de noroc !
Aş veni la voi aici,
Cu o ceată de voinici,
Şi-aş fura, făr' de păcat,
Fata popii din Galaţi,
Cu păr negru şi bogat,
Cu ochi dulci şi lăcrimaţi !"

În *Florile Bosforului* mai sînt incluse o serie de poezii intime, nelegate prin tematică de Bosfor. Sînt ode şi elegii erotice, poezii de album superficiale *(La doamna I., La doamna Z.)*, cu prozaisme şi ieftinătăţi.

Macedonele, scrise în aceeaşi perioadă, îşi propun să realizeze o frescă a vieţii păstorilor macedoneni. Viziunea idilică a poetului este însă de un convenţionalism supărător. Singura preocupare a ciobanilor e „amorul", pe care şi-l exprimă într-un limbaj salonard. Versurile sînt de obicei sărace, lipsite de vibraţie interioară, ca nişte fade improvizaţii. Diminutivele abundă. De pildă, în poezia *Ziulé :*

„Nu te plînge, o, junică,
Căci nu ai pe sînu-ţi crin,

Scanned with OKEN Scanner

Vioreaua-i ocheşică,
Însă ştii cît o iubim ?“

Pe neaşteptate însă tonalitatea se schimbă şi versurile finale anunţă acorduri eminesciene :

„Nu ştii, dragă, că amorul
Locuieşte-al nopţii sîn ?
Fulgerul îl naşte norul,
Zorile din nopţi lumin.“

Lupta păstorilor este un lung dialog între doi ciobani, pe o temă amoroasă, în genul unor idile ale lui Teocrit. Limbajul erotic e însă preţios, cu efecte rizibile :

„Lupul urmă o căpriţă,
Capra iarba de păduri,
Eu urmez o păstoriţă,
Cu ochi dulci ca două muri.
Lupul s-o mănînce cată,
Capra iarba de păscut,
Eu urmez pe alba fată
Ca să-i dau un drag sărut.“

Episoadele voit tragice sînt în fapt melodramatice, uneori de o naivitate comică. În *Păstoriţa şi miaua*, scrisă în metru popular, oarecum pe tema *Mioriţei*, mioara presimte că va muri şi se tînguie „păstoriţei“ :

„— Smulge florile de fîn
Ce usuci pe albu-ţi sîn !
Nu mai sînt trebuincioase,

Scanned with OKEN Scanner

Nu mai voi ca să trăiesc...
Nu mai am ce să iubesc !"

Păstorul murind înfăţişează un dialog tînguitor între „oiţe" şi păstorul care se stinge fiindcă i-a murit „liliţa". În mod frecvent însă în *Macedone* predomină idilismul erotic, şi, ca şi în *Florile Bosforului,* o predilecţie accentuată pentru senzualitate, pornite dintr-o concepţie hedonistă. Viaţa este plăcere şi omul trebuie să se bucure din plin de ea, fiindcă dincolo nu-l aşteaptă nimic, decît mormîntul.

„O, junie, te grăbeşte !
Viaţa trece, să iubim !
Omul un minut trăieşte...
Timpul nu îl mai găsim !..."

(Amantul Cilii)

Poezia *La ospăţ* cîntă petrecerea orgiastică, în sensul bahicelor anacreontice : *Cîntecul nunţii în Castaria, Cilia culcîndu-se* şi altele abundă în senzualităţi, amintind uneori pe Conachi. Întreg universul din *Macedonele* pare pregătit pentru iubire. Păstoriţele, mai numeroase decît păstorii, sînt graţii cu cosiţe *„auroase"*, cu *„alb sîn"*, *„cam deschis"*, împrăştiind în trecere *„un hor de dorinţe"*. Pastorala clasică, îmbinată cu frivolităţi galante aparţinînd „micii poezii" a veacului al XVIII-lea sînt coordonatele esenţiale ale mediului oieresc din *Macedone.* Autorul însuşi, într-o notă la poezia *Lupta păstorilor,* din ediţia *Poezii,* 1865, face următoarea precizare, semnificativă pentru viziunea clasicistă şi livrescă totodată în care îi apăreau păstorii macedo-

neni : „Nimic nu s-a schimbat de la Teocrite în datinele păstorilor. Lupta cîntecelor există încă ca altădată, şi în limbagiul simplu şi natural al păstorilor români adesea se vede espresiuni mai tot atît de ingenioase ca acele, despre care Teocrite, Bion, Moscus, se servă făcînd să vorbească păstorii“ [1]. În versiunea franceză a aceleiaşi note din *Brises d'Orient,* numele lui Bion şi Moscus sînt înlocuite cu al lui Vergilius [2]. De altfel, un erudit cunoscător al limbii şi obiceiurilor aromâne, Theodor Capidan, a arătat mai de mult că, în descrierea locurilor şi a oamenilor din centrele româneşti ale Macedoniei, Bolintineanu nu a exprimat impresii personale, întrucît, ni se demonstrează, poetul nu a vizitat toate regiunile la care memorialul de călătorie şi poeziile din ciclul *Macedonele* se referă, ci a scris informîndu-se din cărţi, şi, se pare, în primul rînd din cartea francezului T.C.H.L.Pouqueville, *Voyage dans la Grèce,* 5 volume, Paris, 1820—21 [3]. Asta în ce priveşte unele date privind localităţile, pentru că, adăugăm, viziunea de ansamblu, în *Macedone,* cum rezultă din însăşi precizarea de mai sus a poetului, e tributară altor modele.

Cea mai bună din întreg ciclul e *San-Marina,* înfăţişînd un moment tipic : transhumanţa ciobanilor de la munte la şes. Tabloul plecării, cu tot ritualul tradiţional, e înfăţişat plastic, în versuri limpezi, coşbuciene :

---

[1] *Op. cit.*, vol. II, p. 291.
[2] *Op. cit.*, p. 365.
[3] Vezi Th. Capidan, *Scrierile lui Dim. Bolintineanu despre Macedonia,* în *Omagiu lui I. Bianu,* Bucureşti, 1927.

Scanned with OKEN Scanner

„San-Marina astăzi are
Sărbătoare de păstori,
O serbare
De plecare
La Vardar, ce cură-n mare,
Alergînd pe pat de flori.
Se întinde masă dalbă
Pe un plai lîngă Cătun,
Cu smîntînă
De la stînă,
Şi cu fagi de miere albă,
Şi cu vin de la Zeitun.
. . . . . .
Popii binecuvîntează,

Şi atunci toţi s-au mişcat
De plecare,
Către mare,
Turmele înaintează,
Toţi cu totul le-au urmat.
. . . . . .
Mumele, în glugi pe spate,
Poartă prunci cu păr bălai
Sau mioare
Lîncezioare.
Clopotele, legănate,
Sună depărtat pe plai,
. . . . . .
Seara vine, şi păstorii
La pîrîu toţi se opresc,
Şi fac focuri,
Şi fac jocuri,
Pîn'ce visele-aurorii
Peste geana lor plutesc.

Scanned with OKEN Scanner

Astfel trece scurta viață,
De străini neatîrnați,
Ca cocorii
Și ca norii,
Cînd pe cîmpuri de verdeață,
Cînd pe munții cei înalți.“

În *Românele din Cavaia,* ritmica energică și sacadată a versului cu valoare onomatopeică sugerează o vijelioasă cavalcadă feminină :

„Tropotă, bubuie plaiul Candavii
Lîngă Cavaia,
Caii se spumegă, pui ai Moravii,
Răpind bătaia,
Iată-i, alunecă ! umbra pămîntului
Nu îi soseşte :
Coama lor flutură p-aripa vîntului,
Nara lor creşte.
Nu vezi mişcările ce fac picioarele,
Iuți și ușoare...“

Ciclul *Basmelor* adună la un loc poezii cu un caracter eterogen, multe impropriu categorisite în rîndul basmelor. Unele, cum sînt *Fata din Dafin, Șir'te, Mărgărite, Mureșul și Aluta, Peștera muștelor,* sînt scurte basme sau legende populare versificate. Altele *(Doamna lui Negru și bardul, Seneslas)* ar putea fi mai lesne trecute în rîndul legendelor istorice. În fine, o serie au caracterul unor balade fantastice sau al unor simple confesiuni lirice *(Mortul, Mihnea și baba, O noapte la morminte, Lăutarul, Umbra răzbunătoare),* cu atmosferă sumbră, în nota baladelor

Scanned with OKEN Scanner

germane tip Bürger sau Uhland [1]. Abordarea subiectului, adesea folcloric, ca în cazul basmelor sau legendelor propriu-zise, se face de obicei în manieră cultă, cu o anumită predispoziţie spre scenele erotice facile, străine în genere creaţiilor populare. Realizate ar fi unele bucăţi scrise în metru popular *(Şir'te, Mărgărite*, parţial *Ciobanul)*, ca acest fragment cu ecouri din *Mioriţa*, dacă diminutivele n-ar copleşi :

„Oiţă, oiţă,
Cu plete plăviţe,
Ca nişte fetiţe !
Şi voi, crinii mei,
Blînzi ca nişte miei,
Tari ca nişte lei !

Şi tu, Mioară,
Floare lăcrămioară,
Zîna florilor,
Visul zorilor !
Şi tu, maica mea !
Nu mi-ţi mai vedea !

Crivăţ, crivăcior,
De o fi să mor,
Pe-acest colţişor,
Să aduni cu drag,
Sub un verde fag,
De prin colţişoare,
A mele oscioare !

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1941, p. 221.

Scanned with OKEN Scanner

. . . . . .

Stele florişoare,
Ce-ardeţi lucitoare,
În cosiţa serii,
Cînd sînt limpezi cerii,
Voi să-mi fiţi drăguţe,
Mîndre cadelniţe !

Iar voi, vînturleţi,
Seara să plîngeţi,
În brazii măreţi !"

(Ciobanul)

Din rîndul „basmelor" se detaşează *Mihnea şi baba*, propriu-zis baladă fantastică. Motivul pare a fi folcloric (*„după o tradiţie"*, cum specifică subtitlul), dar interpretarea, cu preocupare insistentă pentru aspectele sumbre şi macabre, e romantică. Unele reflexe din *Faust (Noaptea Walpurgiei)*, din Th. Gautier (poemul *Albertus ou l'âme et le péché)*, şi din Gérard de Nerval sînt neîndoielnice, în sensul orientării tematice, al preferinţei pentru fantasticul macabru, şi nu al unor detalii descriptive, cum s-a străduit să arate, prin exces de erudiţie, N. I. Apostolescu, căruia cavalcada fantastică a lui Mihnea, de pildă, i se pare a fi inspirată din Gautier, Nerval şi ... Vergiliu, iar imaginea finală, cu ivirea zorilor şi dispariţia demonilor, aparţinînd de fapt credinţelor populare, ar fi fost luată din două poezii ale lui Nerval *(La danse des morts* şi *Le rêve et la vie)* [1].

Ataşat unei direcţii romantice prin problematică, Bolintineanu rămîne totuşi în *Mihnea şi baba*

[1] N. I. Apostolescu, *op. cit.*

Scanned with OKEN Scanner

un poet original, anticipînd prin atmosferă marele poem eminescian *Strigoii*. Balada este una din cele mai bune realizări ale poeziei bolintinene. Poetul excelează îndeosebi în tabloul final, descriind cavalcada fantastică a lui Mihnea, în versuri onomatopeice :

„Mihnea încalecă, calul său tropotă,
Fuge ca vîntul ;
Sună pădurile, fîşîie frunzele,
Geme pămîntul ;
Fug legioanele, zbor cu cavalele,
Luna dispare ;
Cerul se-ntunecă, munţii se cleatină, —
Mihnea tresare.
Fulgerul scînteie, tunetul bubuie,
Calul său cade ;
Demonii rîseră : o, ce de hohote !
Mihnea jos sare.
Însă el repede iară încalecă,
Fuge mai tare ;
Fuge ca crivăţul ; sabia-i sfîrîie
În apărare.
Aripi fantastice simte pe umere,
Însă el fuge ;
Pare că-l sfîşie guri insetabile,
Hainele-i suge ;
Baba p-o cavală iute ca fulgerul
Trece înainte,
Slabă şi palidă, pletele-i filfîie
Pe osăminte ;
Barba îi tremură, dinţii se cleatină,
Muge ca taur ;

Scanned with OKEN Scanner

Geme ca tunetul, bate cavalele
Ca un balaur.
O, ce de hohote ! rîseră demonii,
Iadul tot rîse !
Însă pe creştetul munţilor, zorile
Zilei venise.“

Scrisă în preajma revoluţiei de la 1848, balada conţine vădite aluzii antifeudale. Referirea, în primul tablou, la „răii“ care

„Fac planuri cum au a reţine.
În barbare lanţuri poporul gemînd,“

ca şi sublinierea apăsată şi insistentă a epitetului „tiran“, atribuit lui Mihnea, ţin de limbajul politic al luptătorilor paşoptişti. Referiri critice, în termeni mai violenţi însă, la cei care asupresc şi dispreţuiesc poporul, apar şi în *Lăutarul*, imitaţie după o baladă a lui Uhland, unde „prinţului“ şi „cavalerilor“ care petrec în desfrîu, în timp ce norodul suferă, li se adresează, ca şi „tiranului“ Mihnea, un puternic blestem :

„Voi, ce tartarul v-a răvarsat
În nopţi fatale de voluptate,
Cu nori de crime şi de păcate,
Pe faţa lumei ce-aţi insultat ;
. . . . . .
Voi, ce cu hulă la cei mai tari,
Tîrîţi josita voastră cerbice,
Şi pentru omul ce neferice
Aveţi dispreţuri crude barbari ;

. . . . . .

S-aveţi repaos într-un mormînt
Numai cînd corpul ars de durere
Răci-va-n lume orice plăcere
Prin desecatul tău osămînt !

S-aveţi vedere ; rău să zăriţi !
Auz, ş-auzul să vă înşeale,
Gură şi vorbe fără de cale ;
Inimi, şi numai chin să simţiţi

Pe cît trăi-veţi p-acest pămînt,
Fapta cea bună ce-ţi face-n lume,
Să se topească fără de nume
Cum piere în spaţiu urma de vînt !"

Un sector întins al operei lui Bolintineanu îl formează satirele, inferioare altor producţii anterioare ale genului (ale lui Alexandrescu de pildă). Tendinţa satirică se accentuează la poet după 1848 şi capătă o direcţie în primul rînd antiboierească. Înfrîngerea revoluţiei, poziţia manifestată în acest timp, ca şi în perioada următoare, a războiului Crimeii, de către păturile de sus, care petreceau cu ofiţerii armatei austriece, staţionată la noi, în timp ce poporul suporta dăjdii grele, supus abuzurilor şi brutalităţii trupelor străine, au umplut inima poetului, luptător la 1848 pentru cauza revoluţiei, de durere şi indignare. În satira *Către boierii români antinaţionali*, scrisă în atare împrejurări, amintind fabula lui Gr. Alexandrescu *Corbii şi barza*, denunţarea trădătorilor ţării se face necruţător, prin apostrofă, cu sarcasm şi invective :

„Voi, cê vindeţi cu ruşine patria nefericită
Şi din lacrima frăţească cu trufie vă-mbătaţi,
Voi, a căror corp e putred şi suflarea otrăvită,
Ascultare mie-mi daţi !

Cînd o armie porneşte, păsările însetate
O urmează de aproape, cu un ţipăt blestemat,
Şi din sîngele ce varsă bravul care se abate,
Ele vesele se-mbat ;

Astfel, cînd porni oştire spre cetatea românească,
Ca acele crude păsări după dînsa aţi părut
Şi pe sîngele cel nobil, şi pe lacrima frăţească,
Sărbători voi aţi făcut ;

Astfel, patrie şi lege, şi familie, şi nume,
La streini ce vă mepriză cu ruşine aţi vîndut ;
Căci voi numai prin vînzare mai puteţi trăi în lume,
Unde crima v-a născut.“

Atitudinea poetului este similară în satira *Către muierile lor.*

În satira *Despre datine,* poetul înfăţişează cu vervă şi spirit caustic moravurile vieţii private a ceea ce se considera elita societăţii. Tineri, care şi-au ruinat averea şi sănătatea în desfrîu, se căsătoresc pentru ca din zestrea soţiei să-şi poată plăti creditorii ; iar cînd au risipit şi averea nevestei, intră în slujbă şi fură banii statului. Mamele îşi educă fetele în sensul gustului pentru lux şi escapade extraconjugale. Frivolitatea, viciul nu sînt prohibite, ci devin norme ale vieţii mondene. Femeia îşi schimbă des amanţii şi faptul pare firesc, deoarece întreaga socie-

Scanned with OKEN Scanner

tate „aleasă“ e o adevărată „prostituţie“. Nimeni, înaintea lui Bolintineanu, n-a rostit la noi sentinţe mai grele în legătură cu moravurile înaltei societăţi. Într-o altă satiră, *Nobili vechi şi noi*, poetul cere, pe linia unor articole ale sale publicate în *Dîmboviţa*, abolirea privilegiilor nobiliare, a dreptului de castă şi statornicirea dreptului de merit. Nobleţea trebuie să însemneze încununarea vredniciei şi a virtuţii, precum altădată în epocile de glorie militară a naţiunii. Ea se dă celui care o merită şi în nici un caz nu se moşteneşte.

Atitudinea marilor proprietari care, văzîndu-şi ameninţate privilegiile de reformele ce se profilau la începutul domniei lui Cuza, încercau să stăvilească orice acţiune înnoitoare îndreptată spre progresul ţării, e deseori vizată în satire *(Două tompatere, Ştiri din iad* ş.a.). În *Spătarul Gurguţă către nepotul său Costache*, un boier ruginit face apologia regimului vechi şi dă sfaturi nepotului, înalt funcţionar, cum să fure statul şi să facă stare. În *Românii de astăzi*, sînt vizate, cu aceeaşi vehemenţă a tonului, atît boierimea, cît şi noua clasă, a „neguţătorilor“, care se ridica :

„Boierul plînge timpul cînd ţara-a lui era
O vacă ce cu lapte pe el îndestula :
El vede cu durere abuzul cum îi scapă
Şi cum altă clasă din zi în zi îl sapă.
Dar şi această clasă ce fuse pînă ieri
Servilă şi tîrîtă, plecată la boieri,
E tot atît de rece şi fără de amoare
La interesul ţării ca clasa care moare.

Scanned with OKEN Scanner

Negustătorii strigă și vor mai bine-a fi,
Dar uită, vai! ei înșiși a se-mbunătăți.“

În alte satire, poetul surprinde bine aspecte ale culiselor vieții politice. Anticipînd pe Caragiale din *Momente*, Bolintineanu înfățișează în satire o întreagă galerie de politicieni parveniți (satirele *La Năstase H.*; *Lui Petre M.* etc.), care fac mult caz de dreptate, de patriotism, dar care, cînd ajung mari dregători, se dovedesc mai zbiri cu supușii și mai necinstiți decît predecesorii. De o mare violență, dezvăluind cu vervă tarele regimului, este satira *Cei ce prădă*, scrisă în ultimii ani ai vieții :

„În cea din urmă rază ce-n viitor apare
Românii se îneacă pe puntea de scăpare.
Junia e coruptă și nu mai adorează
Decît corupțiunea ce-n brațe o dezmierdează
Fii ai corupțiunei, chemați d-acest popor
Să facă României un mare viitor,
Dispun d-un vot în țară, îl vinde la putere,
Pe posturi, pe favoruri — p-o viață de plăcere,
D-orgii, femei pierdute de lux, de desfrînări,
Deci ca să ție-n spate culpabile uitări
Ce fac cei ce-administră această națiune,
Să prade viața țărei, cinici cu toți se pune.
De la cel mare, pînă la vilul dorobanț,
Fur de la milioane și pînă la un sfanț,
Toți cu corupțiunea care tîrăște lanțul,
Dînd mîna și-al lor suflet, trag împreună danțul.
Acela ce are votul se face deputat,
Păduri, moșii și lucruri ia-ndată de la stat,

Scanned with OKEN Scanner

Şi starea de miniştri, sau cea de senatori
Dă drept să nu plătească la stat ce sînt datori.
Aceste stări făcute prin fraude dau preţul
Şi stima tutulora în loc a da dispreţul,
Le dau drept la putere îndată a veni
Şi la controlul public spre a-l nimicnici.
Nepoţii-au drept la pradă — ei nu sînt judecaţi,
Nu află pedepsire decît nevinovaţi.

Clerul e corupt, avid de îmbogăţire, trăind în *„lux şi desfătare“*, lipsit de orice năzuinţă generoasă. O atare convingere exprimată de poet în satira *Clerul*, la începutul domniei lui Cuza, explică fermitatea şi intransigenţa cu care, cîţiva ani mai tîrziu, ministrul Bolintineanu a luptat pentru realizarea secularizării averilor mînăstireşti. Satira este una din cele mai violente pamflete anticlericale din literatura română :

„Dar cauza căderii religiei la noi,
O, preoţi ! o, călugări ! nu sînteţi înşişi voi ?
. . . . . .
Ce faceţi voi în lume ? amorul omenirii,
Al binelui, al păcii, dreptăţii, înfrăţirii,
Al ţării, al măririi, spuneţi-mi, voi veniţi
În inimile noastre cu drag să le sădiţi ?
. . . . . .
În adunarea ţării de drept pe voi vă cheamă ;
Dar ce profită ţara ? ce dor luaţi în seamă ?
Trei-patru umbre negre ce mute stau pe loc,
Cu care retrograzii cum vor aşa se joc !
Ei se atîrn de coada partidei retrograde,
Sperînd să le păstreze merehezul lor ce cade

Scanned with OKEN Scanner

. . . . . .

Dar voi căutați în lume să adunați avere,
Ca prin avere încă să mergeți la putere :
E vorba pentru țară ? voi înapoi vă dați.“

Aria foarte întinsă și variată a aspectelor reflectate, modalitatea directă, folosind expresia frustă și brutală, caracterizează, în genere, opera satirică a lui Bolintineanu. Scrise, cele mai multe, în toiul unor aprinse campanii publicistice, pe care scriitorul le dezlănțuie în epoca Unirii și a primilor ani după detronarea lui Cuza, satirele poartă amprenta unei evidente spontaneități. Poetul nu stăruie mult în a-și cizela versurile, dovedind cîteodată neglijențe șocante. Dincolo de atari asperități, se remarcă în satirele lui Bolintineanu un ton degajat și o vigoare biciuitoare care anunță *Scrisorile* eminesciene.

Bolintineanu a scris și o epopee. *Traianida*, publicată parțial în anul 1866, în *Albina Pindului*, tipărită în volum și în versiune definitivă în 1870, este prima epopee a literaturii noastre apărută în formă integrală (*Țiganiada* lui Budai-Deleanu se afla încă doar în manuscris și nu era cunoscută, iar încercările lui Negruzzi și Heliade n-au fost duse pînă la capăt). Alcătuită din șapte cînturi, epopeea lui Bolintineanu își propune să evoce luptele romanilor cu dacii, viața și moravurile de pe teritoriul dac, personalitatea eroică a lui Decebal și a lui Traian. În relatarea desfășurării generale a evenimentelor — conflictul și luptele romanilor cu dacii, înfrîngerea și supunerea Daciei — autorul, pornind de la date în genere cunoscute, nu încalcă adevărul istoric. Încercarea însă de a reconstitui viața intimă a

Scanned with OKEN Scanner

epocii, fără o intuire mai adîncă a specificităţii momentului istoric, este în ansamblu ratată. Eroilor săi, daci şi romani, le lipseşte autenticitatea. Ei par mai curînd nişte cavaleri medievali, gata să cînte serenade femeilor frumoase, să le facă lungi şi apoase declaraţii de dragoste şi să se avînte apoi în lupte ca într-un turnir. Culoarea locală lipseşte sau e cu totul palidă. Încercarea de a crea o mitologie dacică se face pastişînd, cu unele libertăţi, mitologia greco-romană. Zamolxis, stăpînul zeilor, este un fel de Jupiter. Eudochia sau Dochia, zeiţă a dragostei pătimaşe, este de fapt Venus. Fiul ei, Phosphoros sau Făt-Frumos, poartă arc cu săgeţi, îndeplinind întocmai atribuţiile lui Amor. Decebal aduce jertfe înainte de bătălie lui Mars, zeul războiului. Cosînzeana, zeiţa munţilor, a muzicii şi poeziei, cumulează funcţiile Dianei şi ale lui Appollo. Isis, numele cunoscutei zeiţe egiptene, devine „zeiţa pizmaşă" a dacilor, iar Osiris un fel de Hades, zeu al adîncurilor şi al iadului. Apar şi ursitoarele :

„Ursitoarele s-arată, iar una furca ţine
În brîu. Ea e tăcută, privirile-i senine.
A doua trage firul din aer din cîrjeu.
A treia înfăşează pe fusu-i firul său."

Zeii, ca şi în epopeele tradiţionale, participă la evenimente, iau parte chiar la lupte, unii de partea dacilor, alţii a romanilor, provoacă încurcături sentimentale între muritori. Episoadele dramatice ale luptelor alternează cu altele idilice. Zeiţa Eudochia se îndrăgosteşte pătimaş de dacul Oneu, care însă iubeşte pe Lazea, sora lui Decebal. Aceasta iubeşte şi e iubită

Scanned with OKEN Scanner

de Massiam, unul din conducătorii armatei romane, care-i cîntă noaptea pe lună, la poarta „castelului", cuplete amoroase, în notă galantă. Decebal e iubit de Tilia, soţia regelui iasigilor ; Lucius Maur, comandant roman, se îndrăgosteşte de o tînără „vergură", fiica unei căpetenii dace şi-i împărtăşeşte iubirea în stihuri lăutăreşti :

„Ah ! suspinul care trece
Meargă la inima-i rece !
Să-i spuie crudu-meu dor
Că mă usuc, gem şi mor."

În general, intrigile şi scenele amoroase, asupra cărora poetul insistă cu predilecţie, se desfăşoară într-o atmosferă de galanterie şi senzualitate. Îndrăgostiţii dispun de o mare verbozitate erotică, de obicei prozaică şi obositoare. Scene de desfrîu, ca cea la care se dedau credincioşii în templul Eudochiei, sau ospeţele orgiace ale conducătorilor romani, patronate de însuşi imperatorul, sînt descrise detaliat, cu o anume participare lirică. Se manifestă aici influenţa unor lecturi clasice şi neoclasice, din anii tinereţii îndeosebi, dar şi spiritul său, am văzut, în genere dispus, în erotică, spre idilism şi senzual. Tilia, frumoasa regină a iasigilor, îndrăgostită de Decebal, îşi exprimă iubirea într-un limbaj care aminteşte focurile pasionale ale lui Sapho :

„Cînd el vederilor pare, mă farmecă,
Cînd el vederilor scapă, mă omoară.
Sufăr cînd nu-l văd, geme-adînc sufletul.

Scanned with OKEN Scanner

Frigul și flacăra corpu-mi alerg.
Plîng și suspinele-mi sînul meu valură,
Nu mai știu ce vorbesc, nu mai știu unde merg.
Mînele-mi buclele strîng și desfășură;
Florile rînduie p-a mea cunună,
Și iar seceră și le-mprăștie,
Și iar coamele-mi ele le-adună.
Cînd îl văd tot așa suferă sufletu-mi.
Inima-mi tremură și amuțesc,
Voi să zic, se-ngîn vorbele. Spiritul
Pierde chiar bunul simț. Nu mai gîndesc.
Plîng și cu mîinile îmi ascund fețele,
Ce ard ca flacăra, tremur, mi-e cald.
Nu știu ce suferă inima, sufletul,
Un șir de lacrime ochii îmi scald.“

Imitînd pe Vergiliu și Dante, Bolintineanu își poartă eroul, pe Decebal, în iad, apoi în rai, descriind cele văzute și făcînd unele aluzii critice la societatea contemporană. În iad stau trădătorii de patrie, cei care stăpînesc și „robesc“ popoarele, ca și cei care suportă, supuși, *„al tiranilor lanț“*. De asemenea, jefuitorii țării și

„Cei ce joc la noroc ale lor stări,
Cei ce din misia înaltă a funcții lor
Își fac mijloacele de desfrînări,
Cei ce pe oamenii virtuoși disprețuiesc
Și din a furiilor cauză fac
Cauza dreptului și a suveranului.

[...] ai popoarelor
Regi ce le cuceră și din pămînt,

Scanned with OKEN Scanner

Fără misie mare şi nobilă,
Fac naţiunilor un trist mormînt.“

Raiul, unde petrec după moarte cei buni, între ei acei conducători care dau popoarelor *„viaţă liberă, drepturi, mărire“*, este conceput ca un loc al desfătărilor voluptuoase. *„Fecioare nude, cu braţele lor drăgălaşe“*, i-aşteaptă pe fericiţi.

„Sărutări, dragostea turburînd inima,
Nu-nşeală, n-are ea aici finit.
Nu cunosc chinurile şi suferinţele ;
Dragostea rîură numai plăcere.“

Dacii sînt învinşi cu sprijinul zeiţei Eudochia, care intervine deseori în lupte în favoarea romanilor. În final, sprinţara zeiţă îşi oferă graţiile lui Zamolxis, în schimbul consimţămîntului acestuia la supunerea Daciei de către romani. Astfel se consfinţeşte în epopeea lui Bolintineanu tragedia poporului dac.

Epopeea este în ansamblu greoaie, necizelată. Ultimele cînturi, foarte reduse ca dimensiune, în comparaţie cu primele trei, care cuprind aproape trei sferturi din epopee, întăresc şi mai mult impresia de scriere alcătuită în grabă, nefinisată. Versurile sînt în general plate, expresia săracă (epitetul *dalb*, de pildă, e folosit în mod abuziv şi aproape fără sens : *„numele dalb de român“*, *„stat dalb de român“*, *„stat dalb ca luceafărul“*, *„Oriintele dalb“*, *„dalba învingere“*, *„lacrime dalbe“*, *„dalbe surîsuri graţioase“* etc.). Franţuzismele, precum şi o uşoară înrîurire a grafiei italienizante, preconizată de Heliade *(torinte,*

Scanned with OKEN Scanner

lamente, ardinte etc.) dau un aspect pestriț și greoi limbii, marcînd un sensibil declin al artistului.

Din ansamblul prolix pot fi spicuite, ici-colo, fragmente fericit inspirate, ca această sugestivă și viguroasă evocare a unui moment de luptă :

„Zboară cohortele, caii se leagănă,
Lăncile scînteie, vijiu, străpung.
Caii lor tropotă, apoi se-nfurie,
Pintenul pîntecul crud îi împung.
Bubuie, ropotă fața terîmului,
Vuvuie aerul, geme pămîntul ;
Urlă deșertele cerului, muntelui
Coamele cailor leagănă vîntul.“

În prefața la volumul *Poesii din tinerețe nepublicate încă,* autorul afirmă că poeziile pe care le prezintă cititorilor au fost scrise „în frageda tinerețe“ [1], că „nu au nici un raport cu viața autorului“, ele fiind „o vibrațiune a hymnilor greci și latini care fac și astăzi literatura și poesia tuturor națiunilor Europei“. Cum se vede, poetul recunoaște că orientarea inspirației sale se află sub auspicii clasice și acest lucru ține să-l sublinieze cu un sentiment de vădită mîndrie, întrucît „educațiunea literară a națiilor din Europa este greacă și latină“, că e vorba anume de „școala elegantă și amoroasă în care a strălucit Sapho, Bion, Theocrit, Alceu, Horace, Ca-

[1] Volumul cuprinde și poezii scrise mai tîrziu. De pildă *La Cuza Vodă, La Ion Ghica,* precum și unele bucăți din cele dedicate Alexandrinei Ghica, se referă în mod clar la evenimentele petrecute după 1866, unele în chiar anul publicării volumului, 1869.

tulle, Propers, Tibul și alții". Că o atare poezie, erotică prin excelență, „delicată și suavă", reprezentată cu deosebire de Anacreon, s-a scris și la noi de poeți ca Văcărești și Conachi, care „împleteau pe razele Grecii crinii Carpaților". Ea a fost înlocuită treptat de o poezie mai viguroasă, cetățenească ar vrea să spună poetul, impusă de necesitățile epocii. Autorul însuși a publicat astfel de poezii care cîntau „faptele strălucite ale eroilor noștri", pe care „spiritul timpului le preferă". Cele mai multe însă din poeziile tinereții, scrise sub impresia eroticei „nemuritorului Anacreon", le dă la iveală abia acum. Există în prefața acestui volum, dincolo de aprecierea și justificarea poeziei romantice militante, pe care autorul însuși a reprezentat-o cu strălucire în epocă, o profesie de credință clasicistă. Elogiile aduse poeziei greco-latine, lui Anacreon îndeosebi, a cărui școală de naturală gingășie, crede poetul, a fost părăsită la noi, înlocuită cu o direcție apăsător pesimistă, frizînd nu o dată artificiul, sînt în acest sens concludente. Autorul are în vedere, evident, poezia de tip epigonic din preajma anului 1870, vizată și de Eminescu în *Epigonii*. „Eroii gracioși și drăgălași ai lui Anacreon — scrie el în concluzia prefeței — cu buzele de trandafiri, cu buclele de aur sau de ebin căzînd pe sînul lor de alabastru, nu mai există ; în locul cosițelor s-a pus cocul de păr de mort, și în locul roselor și crinilor naturali pe fețe, a venit fardul. Astfel această școală poetică a nemuritorului Anacreon și-a pierdut strălucirea sa." În numele simplității și firescului pe care poetul le consideră un atribut major al poeziei clasice, el polemizează cu romantismul epigonic din epoca ultimilor ani ai vieții sale. Aproape toate poe-

Scanned with OKEN Scanner

:ziile volumului (peste 250 !) vădesc o orientare clasică. Evident, uşoare adieri romantice se resimt ici şi colo. Predilecţia pentru natură, pentru peisajul nocturn vine din romantism. Cîteva bucăţi *(Lacul de la Drăgoiesci, Radu Şerban, Mihai la Călugăreni, Domnul Leon şi românii, Banchetul Hangerliului)* sînt inspirate din istoria naţională şi au caracterul legendelor istorice. În *Epopeea de la Tîrgovişte* şi *Tîrgovişteа* sînt evocate ruinele vechii capitale a Ţării Româneşti. În spiritul altor poeţi (Cîrlova, Alexandrescu, Heliade) care au scris elegii pe aceeaşi temă, Bolintineanu omagiază strălucirea de altădată a acestor locuri şi deplînge starea lor actuală. Elegiile lui Bolintineanu nu au însă patosul profund al elegiilor celorlalţi trei poeţi. Tributar manierei galante, Bolintineanu e atras cu deosebire, în evocarea epocilor de strălucire, nu atît de aspectul eroic, ci mai ales de fastul vieţii de curte, de frumuseţea şi graţia doamnelor :

„O, Lyră ! Cîntă astăzi Tîrgovişteа căzută,
E o virtute încă să cînţi ce a trecut.
Colo vezi tu palatul, ruină abătută
Acolo altădată vederei a părut
Ghirlandă gracioasă arzînd de strălucire,
Atîtea doamne june, splendoare şi mărire !
Virtute şi nobleţă, amor şi dulci colori,
Pluteau pe a lor cale sub paşii lor de flori...
Pe tron demn ce de crime şi laşităţi amare
Nu se-njosise încă. Pe lîngă domni eroi
Luceau ca nişte iederi în flori, de desfătare
Pe înalţi stejari, dulci doamne române, fragezi roi.“

Scanned with OKEN Scanner

Maniera e a lui Delille, care, la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, evocase la rîndu-i (în poemele *Les Jardins, L'imagination)* ruinele vechilor castele ale Franței, pe „mîndri paladini", care luptau pentru religie, pentru monarhi și pentru dulcineele din castele :

„Là, nos fiers paladins, à la gloire fidèls,
Combattaient pour leur Dieu, leur monarque et leur belle." [1]

Uneori *(Elegie* ș.a.) poetul, rămas orfan, se simte singur și fără rost pe lume, sau, decepționat în dragoste, exprimă sentimente de amărăciune, totul însă pe un ton discret, fără poză și fără patosul grav al romanticilor. Covîrșitoarea majoritate însă a bucăților din volum, în genere erotice, sînt de factură clasică și neoclasică. Numeroase poezii, avînd caracterul unor dedicații de album, similare multor poezii de ale Văcărești lor, Momuleanu, Conachi ș.a., poeziei neoclasice galante a veacului al XVIII-lea *(Elia, Amelia, Milia, La Silica, Evelina, Adica, Druza frumoasa, Lucia, La Tilia, La Gorela, Tedica, Helisa, Lusica, Liala, Zorela, Luisa, La doamna..., La cea mai iubită femeie, La Bila, La Dila, Elora, La Ada, Ofelia, Dalia* etc.). Atrage atenția, ca și la Conachi — menționat de altfel în prefață, și de care Bolintineanu, cu un limbaj ceva mai evoluat, se apropie prin concepție și temperament erotic — numărul mare al muzelor inspiratoare, abundența neobișnuită a numelor feminine evocate de poet în poezia sa, care ni-l arată

[1] *„Acolo, mîndrii noștri paladini, credincioși gloriei, Luptau pentru Dumnezeu, pentru monarh și pentru frumoasa lor."*

Scanned with OKEN Scanner

fluctuant și nestatornic în iubire. Reproșurile adresate femeii iubite sînt în maniera lui Conachi :

„O leoaică-ți este mumă,
Tu ce vezi cît sufăr eu !
Vezi dorul ce mă consumă
Rece e sufletul tău !
N-ai pietate de mine
Crudă ! Dar eu lîncezesc
Sufletu-mi trece-n suspine
. . . . . .
De ce nu-mi iei viața mie
Tu ce pacea mi-ai răpit,
La mîndria ta să fie
Triumful mai strălucit ?“

Dragostea e senzuală, „voluptoasă“, fără complicații sentimentale. Îndemnurile la trăirea clipei revin frecvent și aci :

„Vin și de plăceri te-mbată,
Și mă strînge p-al tău sin
Vino pînă nu s-arată
Moartea să ne zică : Vin !“
(Vin !)

Poetul descrie cu insistență grația femeii, concepută ca o Veneră (*Adica, Cosînzeana dormind, Regina lui Candaule, Vitica* ș.a.). Portretele de femei, sugerînd voluptatea, sînt numeroase :

„Cu mîna virginală ea p-a sa frunte pune
Coroana gracioasă de păr, de bucle brune :

Scanned with OKEN Scanner

În verdele şi fraged sîn al acei grădini,
Îi place a sa cosiţă să-o facă a da lumini.
Ea are sîn d-ivoriu, şi coama castanie,
Şi gura ei e fagul ce naşte ambroasie,
Al ei sîn fuse templul de grecii odorant
Şi gura-i este-o cupă din care-al ei amant
Nectarul voluptăţii bînd şi făcînd să bea,
Uita pămîntul, cerul, şi-n vise se răpea.“

În genere, predomină un aer de mondenitate frivolă în nota poeziei de curte neoclasice. Precursorul îndepărtat al unei atari poezii e, evident, Anacreon, iar la români Conachi, amîndoi, se pare, maeştrii lui Bolintineanu în poezia erotică.

Tendinţa de filozofare didactică asupra rostului vieţii, al iubirii, în spiritul veacului al XVIII-lea, apare în unele poezii *(Virtutea, Trandafirul, Frăgezimea omului* etc.). Numeroase idile (24) amintind pe Teocrit (una chiar e tradusă din poetul elen), dar mai ales de pastoralele epocii rococoului, consemnează scene convenţionale din viaţa ţăranilor români. În sfîrşit, un ciclu de ode, dedicate unor colegi de generaţie (N. Bălcescu, Ion Ghica, Alexandru Cuza, pictorul Aman etc.), omagiind meritele lor în cadrul istoriei şi culturii naţionale, se înseriază aceleiaşi direcţii neoclasice.

Numeroase poezii evocă scene din mitologia sau istoria greco-latină *(Cypria şi Leucada, Cinga Cytherei, Cosiţa Berenicei, Aspasia, Cleopatra şi Marc Antoniu, Moartea lui Adonis* ş.a.). În *Ambroasia* poetul îi ţine iubitei o întreagă dizertaţie lămurind-o în legătură cu miraculoasa băutură a zeilor în antichitate, precum şi cu modul în care au cîntat-o poeţii (Ho-

Scanned with OKEN Scanner

mer, Vergiliu). Formația poetului este atît de îndatorată culturii clasice, încît elemente ale mitologiei acesteia îi vin poetului sub condei chiar și atunci cînd evocă episoade ale istoriei naționale *(Banchetul Hangerliului* ș.a.).

2 PROZA

Bolintineanu este un pionier al romanului românesc. Romanul *Manoil,* publicat în 1855 în *România literară* și separat în volum, era scris cu cîțiva ani înainte și, la sfîrșitul anului 1851, se afla în posesia lui Alecsandri, care urma să-l publice în revista proiectată să apară atunci. Așadar, după încercarea lui Ion Ghica *(Istoria lui Alecu),* scrisă înainte de 1848, dar rămasă în manuscris și care e doar o schiță de roman, după fragmentul *Tainele inimii* de Kogălniceanu, *Manoil* este prima încercare de roman terminat în literatura noastră.

Ca roman epistolar sentimental, el se înscrie în tradiția *Noii Eloise* a lui Jean-Jacques Rousseau, a *Suferințelor tînărului Werther* de Goethe, a lui *René* de Chateaubriand, a romanelor Doamnei de Staël. Forma lirică-epistolară, preferată de romancieri în epoca preromantismului și a primei perioade a curentului romantic, era prielnică prezentării eroului nou : sentimental, melancolic, adesea pesimist, predispus spre lungi divagații lirice. Mai tîrziu, tot în romantism, la un Musset *(Confession d'un enfant du siècle)* de pildă, sau George Sand, în locul formei

Scanned with OKEN Scanner

epistolare, va fi folosită narațiunea la persoana întîi, gen confesiune.

Manoil e un erou romantic. Suflet pur, cinstit, fire sensibilă, bănuitoare, înclinat spre melancolie și pesimism, dezgustat de viață, el e înrudit îndeaproape cu Werther, cu René, avînd față de ei ascendentul unui patriotism ardent și sentimente demofile susținute cu pasiune (în prima parte a romanului). Tristețea în care se complace de obicei eroul are, evident, unele temeiuri reale (tînăr orfan, cu o avere foarte modestă, în mijlocul unei boierimi bogate și adesea disprețuitoare, decepționat în prima iubire); ea e afișată însă cu ostentație, căpătînd aspect de poză, tipică eroilor romantici. „*Un deșert amar* — se confesează Manoil — *este în inima mea !... — aș voi să mor !... Nimic nu mă ține pe pămînt !...*“ În divorț cu societatea, care nu-l înțelege, el caută alinarea în natură. Are convingerea lui Rousseau că civilizația și cultura au corupt omul și l-au făcut nefericit. De aceea condamnă „cărțile“ și proslăvește „simplicitatea“ omului simplu. „*O, cărțile !... iată începutul durerilor mele... cum aș fi voit să fiu muncitor de aceia care-și trec viața în simplicitate și nu se comunică cu cugetările altora !...*“ În probleme religioase are idei liberale și momente de răzvrătire față de ordinea „divină“. Atari idei sînt mai accentuate la Alexandru C., care combate concepția în legătură cu nemurirea sufletului.

Intriga erotică e în bună parte naivă și convențională. Manoil se îndrăgostește de Marioara, fata unor moșieri, care-l înșală însă. Decepționat, pleacă în străinătate la studii, unde duce o viață de desfrîu, întorcîndu-se peste doi ani complet schimbat.

Scanned with OKEN Scanner

Tînărul onest, visător, patriot a devenit un stricat cinic, manifestînd dispreț pentru tot ce reprezintă sentiment curat și aspirație generoasă. *„Acolo unde mi-e bine și acolo unde-mi place, acolo este patria mea și este de prisos ca s-o iubesc, căci ea poate exista și fără iubirea mea“*, spune el, zeflemisind cu cinism ideea de patriotism. În București continuă viața pe care a dus-o în străinătate. Este salvat, pe ultima treaptă a decăderii morale, de Zoe, fata cu care se logodise înainte de a pleca din țară și care-i păstrase tot timpul o dragoste statornică. Romanul cuprinde, îndeosebi în partea a doua, multe incidente nesemnificative, aspecte senzaționale (acuzația de crimă adusă lui Manoil, arestarea, eliberarea neverosimilă, căsătoria cu Zoe și transformarea lui radicală), vădind influența romanelor de mistere gen *Misterele Parisului* de Eugène Sue, sau *Misterele Londrei* de Paul Féval. Atari romane aveau să apară și la noi, cîțiva ani mai tîrziu *(Misterele din București* de M. Bujoreanu, *Misterele Bucureștilor* de G. Baronzi, *Misterele căsătoriei* de C. D. Aricescu). Acțiunea nu evoluează în mod firesc ; deznodămîntul, idilic, ca în romanele pastorale, e surprinzător, nerezultînd dintr-o logică internă a desfășurării evenimentelor. Personajele sînt slab conturate, neadîncite psihologic, grupate în două categorii caracterologice aflate la antipozi, în contrast ireductibil : personaje pozitive care întrupează numai calități, la superlativ (Manoil — în prima parte — Zoe, Smărăndița, Ana etc.), și personaje negative, însumînd doar vicii, tot la superlativ (Alexandru C. e *„un monstru de cinism și mîrșevie*, Marioara e cea mai mare prostituată, *„nebiruita“)*. Autorul lucrează, am

Scanned with OKEN Scanner

spune, cu două culori : alb-negru, fără să le îmbine vreodată pentru a obține nuanțe intermediare. Caracterizările, îndeosebi la femei, sînt plate, uniforme, folosind de obicei epitete generale și aproape identice. De pildă, aceste „portrete" ale principalelor personaje feminine, schițate la începutul romanului, a căror diferențiere e aproape imperceptibilă : (Smărăndița) *„Are douăzeci și cinci de ani, și este un tip de frumusețe ; fără exagerare, o frumusețe rară, dar seamănă cu o floare ce în dimineața vieții sale se înclină melancolică !... un suflet plin de blîndețe ; o inteligență superioară ; multe cunoștințe, mai ales pentru o damă din timpul și din viața noastră !... Nu sînt mare cunoscător de femei, dar Smărăndița mi se pare femeia ce am visat".*

„Zoe este nepoata Smărăndiței : o copilă de cincisprezece anișori ; chipul mătușe-sei, dar strălucitor de frăgezime. Ai semăna-o cu un bobocel de roză pe care fluturii încă nu-l bagă în seamă ; plină de spirit și de inimă..."

Aceleași epitete se repetă și în descrierea țărăncii Tudora : *„bălaie și rumenă ca o roză sălbatică, plină de frăgezime și de sănătate".*

Cînd se încearcă crearea unui personaj mai complex, a lui Manoil, schimbările caracterului acestuia se petrec brusc, fără o motivare psihologică și fără a se schița măcar procesul schimbării, încît personajul apare schematic în evoluția lui : la începutul romanului întrunind doar calități la superlativ, pe la mijloc total viciat, și la sfîrșit din nou personaj pozitiv, de o perfecțiune angelică. Cele două culori rămîn strident distincte, de astă dată pe traiectoria evoluției aceluiași personaj.

Scanned with OKEN Scanner

Romanul, deficitar din punct de vedere compoziţional, al creării şi individualizării personajelor, e interesant ca atmosferă. Unele aspecte din viaţa boierimii române de la mijlocul veacului trecut sînt descrise veridic, în tablouri vii, pline de culoare. Semnificative, în această privinţă, sînt discuţiile despre literatură, în care Manoil combate vehement părerile dispreţuitoare ale unor boieri în legătură cu literatura naţională, scena de la mînăstire cu călugărirea forţată a celor două fete, surori ale cinicului Alexandru C., sau descrierea mediului viciat al aristocraţiei bucureştene, cu petreceri deşănţate, cu jocuri ruinătoare de cărţi, la care se antrenează toată lumea, inclusiv femeile şi copiii etc. De pildă : *„M-am dus în casa domnului A... unde auzeam că joacă cărţile. În asemine casă nu are nevoie cineva să fie prezentat ; poate intra cineva ca într-o cafenea, fără a se adresa măcar către gazdă.*

Cît mi-a săltat inima, intrînd în casa aceasta, de bucurie, trebuie să ştiţi că mult m-am căit de timpul ce am pierdut prin străinătate ; acolo, dacă intri într-o casă de joc, eşti tot cu frica-n spate ; poliţia, îndată ce ar simţi, îndată mi-ţi confiscă banii şi arestează giucătorii. Aice, din contra ; libertate absolută ! Ş-apoi încă ne mai plîngem de regimul guvernului !

Închipuieşte-ţi o sală mare şi alte patru odăi lăturale, pline de mese de cărţi, şi la toate mesele, jucători de toate colorile, de toate vîrstele şi toate jocurile. Aici se joacă Préférence illustrée... Dincolo preferanţ simplu... mai încolo vist... apoi vist-preferanţ... mai dincolo pichet, mai dincolo otuz-bir... albţvele... ecarte... sfichiu... panţarola... giordum...

Scanned with OKEN Scanner

stos... şi altele multe, de care, deşi învăţasem multe pe unde, am umblat, dar, drept să-ţi spun, nu le ştiam pe toate.

Ce coup d'oeil *frumos ! pe fiecare masă cîte două lumînări ; împregiur jucători şi spectatori, bărbaţi, copii şi femei... Ce ? crezi că copiii şi femeile nu joacă ? te înşăli, frate ; acel ce nu joacă cărţile nu ştie rostul vieţii... Nu ştie a trăi...*" Atari tablouri dovedesc spirit de observaţie, talent de evocator. În roman există referiri la viaţa grea a ţăranilor (un ţăran este închis de cîrmuire pentru că nu putuse plăti o datorie arendaşului moşiei ; fata ţăranului, Tudora, necinstită de boierul Alexandru C., înnebuneşte), la caracterul precar al învăţămîntului, orientarea cosmopolită în educarea fetelor din pensioane (*„în pensionatele unde învăţăm noi* — spune Zoe — *cîrmuirea nu s-a îngrijit ca să statornicească o educaţie şi o instrucţie naţională... Nu învăţăm decît nişte limbi străine, şi cînd ieşim, abia ne putem scrie numele nostru“*), la fumurile nobiliare de care suferea boierimea, la lipsa de patriotism (*...„ce principii are acest Alexandru ?*“ — conclude Manoil. *„Sînt mai mulţi ca el aicea ; oameni pentru care morală, onor, patrie, nimic nu sînt !...“*) etc. Asemenea simţăminte şi idei care străbat cartea, tablourile care întregesc în mod veridic, deşi insuficient de adîncit, cadrul social al epocii, fac din romanul lui Bolintineanu, cu toate neajunsurile ţinînd de intrigă şi compoziţie, relevate mai înainte, o scriere interesantă totuşi, o încercare meritorie în perioada de pionierat a romanului românesc.

Mai izbutit este *Elena*, cel de-al doilea roman, apărut în anul 1862. În schiţarea intrigii sentimen-

Scanned with OKEN Scanner

tale, autorul a fost înrîurit de romanul lui Balzac, *Le lys dans la vallée*. Destinul Elenei — femeie frumoasă, superioară, căsătorită, împotriva voinţei sale, la o vîrstă foarte tînără, cu parvenitul postelnic George, un om *„bătrîn, rău crescut, fără spirit, fără învăţătură, încărcat de defecte fizice şi morale“* — seamănă pînă la un punct cu al Henrietei, eroina romanului lui Balzac. Cartea lui Balzac, de altfel, este lectura de predilecţie a Elenei. Elescu o găseşte pe masă în camera ei şi face următoarele semnificative reflecţii, exprimînd, totodată, opinia autorului : *„Iată un roman ce arată mai bine decît toate operile filozofilor ce este o femeie. Elena a trebuit să-l citească, să-l simtă... este o mare asemănare între aceste două suflete de femei“*. Asemănarea se datoreşte nu unei simple coincidenţe, ci influenţei evidente a cărţii lui Balzac în conturarea de către Bolintineanu a caracterului şi destinului Elenei. Înrîurirea pare a se resimţi chiar şi în unele detalii. Ca şi Henrietta, Elena este o moşiereasă caritabilă, care ajută pe săteni, înzestrează pe tinerii săraci, înlesnindu-le căsătoria. Conacul moşiei sale, de la Fănești, unde-şi petrece viaţa alături de prozaicul şi bătrînul postelnic, este aşezat pe o înălţime, cu perspectivă spre „valea“ unde curge Prahova (la Balzac valea Indrului). Şi nu sînt singurele atari „coincidenţe“. Influenţei lui Balzac i se adaugă, mai puternică, influenţa romanului sentimental. Elescu şi Elena capătă trăsături de eroi romantici. Elena notează pe scoarţa romanului lui Balzac reflecţii în spiritul „bolii veacului“ : *„Sufletul meu este trist, în mijlocul bucuriilor. Mă întreb pentru ce, şi nu găsesc cauza. Mi se pare că viaţa îmi lipseşte... Şi ce este mai rău că nu poci a mă plînge, căci ce poci să zic,*

dacă nu știu pentru ce sufer. Și către cine mă voi adresa ? inima mea, sărmana mea inimă, sparge-te în lacrimi. Iată singura consolațiune ce poți afla în viață !... oh ! aș dori să mor !..." Elescu este un spirit onest, superior, neînțeles într-o societate pe care-o condamnă, certat cu „omenirea". Înainte de a se îndrăgosti de Elena, afișează pentru iubire o inimă „*moartă*", „*înghețată*". Intriga erotică, urmărită de Balzac cu o mare finețe, evoluează în romanul lui Bolintineanu într-o direcție tenebroasă. Tiradele sentimentale abundă, în special în partea finală a romanului. Eroii sînt dotați cu o mare sensibilitate. Un moment de gelozie, o scrisoare îi fac totdeauna să verse șiroaie de lacrimi, să leșine. Iubirea lor cunoaște treceri brusce, parcurgînd fulgerător distanțe astrale ; de la exaltare și delir, la stări depresive, dominate de obsesia morții, și invers. Ea sfîrșește tragic. Elena moare bolnavă de tuberculoză în brațele iubitului ei, ca o nouă Damă cu camelii. Cu tot melodramatismul intrigii sentimentale, romanul *Elena* e superior lui *Manoil.* Există în roman, deși stîngace, o predilecție pentru analiza frămîntărilor sufletești, a psihologiei iubirii, pentru zugrăvirea nuanțată a sufletului feminin. În această privință, Bolintineanu îi premerge lui Duiliu Zamfirescu, pe a cărui eroină, Tincuța din romanul *Tănase Scatiu,* Elena o prefigurează. Conflictele sociale și politice ale epocii, doar ușor schițate în *Manoil,* sînt de astă dată mai insistent și uneori cu spirit pătrunzător înfățișate. Primele capitole, de pildă care se referă la întîlnirea musafirilor și discuțiile lor în casa postelnicului George, sînt o bună frescă de moravuri. Scriitorul descrie cadrul, consemnează aprinsele dispute politice, schițează biografii, portrete, în-

Scanned with OKEN Scanner

tregind o adevărată galerie de siluete din viața socială și politică în primul an după Unirea Țărilor Române : parveniți îmbogățiți prin mijloace necinstite, în serviciul statului, ca postelnicul George sau ca Serescu, un adevărat Dinu Păturică : *„Dînsul începuse cariera sa ca băiat în casă* — ni se spune — *la un boier mare ; mergea după caleașcă și ducea ciubucul boierului. După un serviciu de mai mulți ani, fuse numit copist la o cancelarie, unde, prin protecția stăpînului său, în cîțiva ani ajunse la cele mai mari funcțiuni și-și făcu o avere în moșii de optsprezece mii galbeni venit pe an. Acest om avea facultatea excepțională de a deveni un instrument răufăcător. Viața lui politică și socială era un șir de trădări, de intrigi, de lașități, de abuzuri“)* ; „prinți“ ruinați, ca Iordache, afișîndu-și cu ostentație ifosele nobiliare, un demagog politic, Talangiu, prefigurînd pe Cațavencu etc., toți suferind de orgoliu nobiliar, viciați pînă la cinism, considerînd, ca și unii eroi din *Ciocoii vechi și noi* ai lui N. Filimon, că jaful, afacerile necinstite, prin care s-au îmbogățit în timpul cît au fost în slujba statului, sînt lucruri firești, de care n-au de ce roși cînd oameni onești ca Elescu le aruncă adevărul în față ; toți reacționari în politică, dușmani ai Unirii și ai oricărei idei înnoitoare, dorind intrarea în țară a armatelor străine care, sperau ei, ar reîntrona vechiul regim și ar consolida vechile privilegii ale boierimii amenințate de reformele care erau pe cale de a se înfăptui sub regimul lui Cuza. Alături de ei, Elescu, tînăr întors din străinătate, cinstit, patriot, dornic de progres. El combate părerile denigratoare în legătură cu literatura națională, făcînd elogiul acesteia, vorbește entuziast despre virtuțile patriotice și cetățe-

Scanned with OKEN Scanner

neşti, deplînge lipsa înaltelor idealuri ale generaţiei sale, polemizează violent cu adversarii lui Cuza, apărînd regimul acestuia cu argumente din articolele lui Bolintineanu publicate în *Dîmboviţa*, în anii care preced apariţia romanului *Elena*. De pildă :

„Aceştia sînt nişte fanţi, care nu ştim pînă la ce punct pot să fie exacţi. Cu toate acestea care sînt cauzele lor ? (a stării grele în care se găsea ţara — n.n.). *Sub domnia lui A. Ghica aţi redigeat o doleanţă care începea : Ţara este îngenunchiată. Casa statului este falită etc. O ştii, căci ai suscris-o atunci. Aceea ce-aţi zis atunci, ziceţi şi acum, aveţi un tipic.*

De trei ani nu s-a făcut nimic, este adevărat ; care este cauza ? Spuneţi-mi, ce aţi făcut de trei ani în adunările despărţite ? V-aţi certat necontenit cu ministerile ; nu aţi suferit pe nici unul ; la fiecare le-aţi rădicat prestigiul ce ar fi avut în ţară, autoritatea. Aci condamnaţi un minister că opreşte libertăţile, aci pe altul că toleră acele libertăţi. Nu aţi votat nici o lege de interes vital, aţi căutat a uzurpa drepturile celorlalte puteri ale statului ; aţi agitat spiritile, speriindu-le că liberalii or să răpească proprietăţile. Aţi făcut ca diplomaţia, îmbrăcată cu prestigiul reprezintaţiei naţionale, să slăbească acest sacru sacerdoţiu. Care vă este scopul, a discredita regimul convenţional şi a cere trecutul cu ideile lui, cu oamenii lui ?

Dacă ţara este îngenuncheată, pentru ce ? Pentru că nu este sub ocupaţiune streină ? Sau pentru că o clasă a pierdut privilegiile sale ? Pentru că românii au devenit egali înaintea legilor ? Pentru că au pierit persecuţiunile, arestele, arbitrariul ?

Scanned with OKEN Scanner

Vorbiți în numele nobleții ! dar știți care sînt obligațiunile unei clase nobile ? Știți că nu poate exista niciodată drepturi fără datorii ! Unde sînt străbunii voștri morți pentru patrie pe cîmpul luptelor ? spuneți-mi numele lor ! Unde sînt sacrificele ce ați făcut pentru țară ? S-a făcut un împrumut național. Ei, bine ! cum ați răspuns voi, ce vă ziceți nobili, marii proprietari ? Nu ați dat nimic, ca să dovediți că în națiunea română nu este viață !"

Altă dată, ţintuind în spirit pașoptist lipsa de idealuri a generației sale, exprimă în stilul *Cîntării României* încrederea în viitorul senin al poporului său :

„Tu nu mai crezi în nimic, o, România ! în deșert viitorul tău îți surîde în grațioasele versuri ale nobililor tăi poeți, istorici, ziariști ce mai au inimă pentru tine... tu întorci capul către mormînt, ca un bolnav ce, lovit de moarte și chemat să respire aerul, se înturnă către patul său de durere ! Mîne vei trimite în exil pe cei ce te cheamă la viață, să expuie faptele lor generoase alături cu criminalul. Gîzii tăi, în numele fericirei tale, vor veni în fața ta să hulească pe cei ce și-ar da viața lor pentru tine, și tu nu vei avea curajul a fulgera pe ucigătorii tăi ! vei crede sau nu vei crede, tu vei lăsa pe fiii tăi în prada enimicilor. Niciodată streinii nu te-au învins, o, țară a luptelor ! ei nu au trebuință de arme ca să te supuie. Ei se servă pentru aceasta însuși cu fiii tăi cei vitregi. (...)

Către acestea, o, România, tu erai odată frumoasă, strălucită, plină de viață, de frăgezime, ca o dimineață ce se rădică...

Tu mai ai însă două vine în care a mai rămas energie ! Una este desperarea poporului tău, ceialaltă

Scanned with OKEN Scanner

amorul pentru desfătări al celor mari, desperarea întărește sufletul : populul poate găsi într-însa o nouă viață. Plăcerea slăbește inima. Cei mari ai tăi sînt amenințați să piară. Ei vor pieri neapărat, căci astfel au pierit toate societățile ce au căzut în moliciune.

Este însă o speranță pentru tine, o, Românie ! este o viață nouă, este un viitor... Aceste bunuri sînt ascunse chiar în fundul cupei tale cu amărăciuni ? Ca să o găsești, trebuie să bei cupa amărăciunilor pînă în fund."

Există în roman unele scene care dezvăluie asuprirea țărănimii iobage : țăranii sînt disprețuiți, bătuți cu biciul de către boieri și de autorități. Pentru principesa Iordache, ei nu sînt decît „*niște ființe ce mănîncă mămăligă*", „*care n-au decît figura omenească*", niște „*mojici*".

„— *Lasă-mă cu mojicii !*" — ripostează ea cu cinism Elenei și lui Elescu. „*De cînd cu regimul de libertate s-au obrăznicit și ei ! nu poți să-i mai iei la lucru fără să le mai plătești... și dacă pui să-i bată, se laudă că o să se plîngă la cîrmuire...*" Episoadele care se referă la viața grea a țărănimii iobage (scena biciuirii țăranilor din Brebu, de pildă, de către boierul deputat, apoi de către subprefect) sînt însoțite uneori de comentariul autorului indignat, iarăși în spiritul publicisticii sale : „*Convenția a făcut pe români deopotrivă înaintea legii, Camera a făcut pe boieri deopotrivă înaintea legii ; țăranii nu se bucură de principii de civilizare din Convențiune. Ei sînt încă priviți ca o clasă de servi, bătaia există încă pentru dînșii.*" Totuși concepția lui Bolintineanu, în ce privește emanciparea țărănimii, exprimată direct sau prin intermediul eroilor săi preferați, Elescu și Elena, rămîne, ca și în

Scanned with OKEN Scanner

Manoil de altfel, în esență filantropică. Elena înzestrează un țăran din Brebu spre a se putea căsători cu aleasa inimii lui, dar cînd aceasta, bătută de un boier și de oamenii stăpînirii, se plînge de grelele poveri care-i apasă pe clăcași, de nedreptatea legilor, Elena o consolează recomandîndu-i credință în Dumnezeu. Elescu, care cheltuiește o parte din venitul averii sale în acte filantropice, în discuțiile violente pe care le are cu boierii retrograzi se revoltă doar împotriva tratamentului inuman al țăranilor pe moșiile boierești, nu și împotriva stării de iobăgie. E ciudat faptul că, scris și publicat în primii ani ai domniei lui Cuza, cînd se discuta cu aprindere problema emancipării țăranilor, împroprietărirea lor, în roman nu se pomenește nimic de acest lucru.

Romanul mai conține scene privind moravurile vieții de familie ale boierimii. Femeile au amanți cu consimțămîntul tacit al soților (Zoe), participă la petreceri care se transformă în adevărate orgii. La fel procedează și bărbații. Faptul, departe de a scandaliza opinia înaltei societăți, pare firesc. De reținut și un tablou al Bucureștiului, cu mizeria și atmosfera lui dezolantă, de tîrg fără perspectivă, la jumătatea veacului trecut : *„Starea stradelor, pline de pulbere vara, noroi toamna, paveul mizer ce face de scrîntește picioarele pietonilor, de rupe roatele trăsurilor, de zdruncină oasele locuitorilor, nu sînt oare niște piedici pentru plăceri? plăcerile, cu galoșii în picioare și stropite de tină, sînt niște plăceri grosolane... Capitala României nu are nimic pentru dînsa, fondatorul ei a trebuit să fie orb. Acest oraș se întinde pe lunca umedă a Dîmboviței, un rîu ce descrește din zi în zi, ca și speranța în inima acestor lo-*

Scanned with OKEN Scanner

cuitori; lăcomia proprietarilor de mori pe dînsul este cauza principală a scăderii lui. Regulamentul Organic prevăzuse lărgirea rîului prin tăierea acestor mori; dar este în România o voinţă mai mare decît a legilor, voinţa favoarelor. Acest oraş este mai atît de întins cît şi Parisul, deşi are o populaţiune mică, din cauza grădinilor şi curţilor sale. El recheamă oraşele din timpii patriarhali. Capitala întinsă, veniturile municipale mici sînt cauza mizeriei acestui oraş".

Superior lui *Manoil*, fără a fi totuşi o creaţie care să presupună maturitate artistică, romanul *Elena* este interesant prin ideile generoase de care e străbătut, prin unele tablouri înfăţişînd societatea românească din perioada Unirii Principatelor. Stîngăciile ţinînd de compoziţie în ansamblu (incidente şi episoade convenţionale, urmărind senzaţionalul, confecţionate sub influenţa romantismului facil) şi de limbă (expresii adesea greoaie, artificiale, traduse inabil după topica limbii franceze : *devotul, surfaţa, companionii, rezonul, a atrista, îţi cer pardon, ia posesiune de patul meu)* se datoresc, evident, limitelor talentului de prozator al autorului, dar şi epocii, inexperienţei literaturii române într-o specie în care abia atunci se făceau primii paşi.

Doritorii nebuni, publicat în anul 1864 în *Dîmboviţa*, era proiectat, se pare, a fi un vast roman social-politic de moravuri, un fel de replică la *Ciocoii vechi şi noi* apărut cu doi ani înainte. Romanul, din care autorul n-a realizat decît prima parte, e interesant ca problematică, dar, în genere, inferior celorlalte două anterioare.

Scanned with OKEN Scanner

Acțiunea se desfășoară pe două planuri, în două momente istorice relativ îndepărtate : 1821 și 1837. Eroul principal, tînărul Dem, poet apreciat, este fiul unei căpetenii de panduri, mort eroic la 1821, în lupta cu turcii. Rămas orfan, este crescut de o văduvă săracă, Elenca, care lucrează bonete pentru diverse case boierești și-l întreține în școală la Sf. Sava. Intrat în slujbă, ca funcționar mărunt, duce o viață de boem, e visător și poet. Se îndrăgostește de o fată care însă preferă pe un bătrîn de 60 de ani, milionar, cu care se și căsătorește. Umilit pentru sărăcia lui, dat afară din slujbă, Dem se decide să se înscrie în *Regenerațiunea*, societate politică secretă, urmărind scopuri revoluționare. Ura lui împotriva boierimii și-o exprimă violent : *„M-ai insultat, o, clasă aristocratică, clasă fără viață și fără viitor ! Dar va veni o zi cînd te voi goni cu biciul din înălțimea ta...“* Curînd e arestat și închis în „Pușcăria de la Sfîntul Antoniu“, apoi eliberat. Urmărind accelerarea evenimentelor, *Regenerațiunea* trimite pe unul din membrii săi în Moldova, pentru a cîștiga noi aderenți și a agita spiritele, un altul, în același sens, în Muntenia. Acțiunea conspiratorilor urmărea răsturnarea regimului feudal și Unirea Țărilor Române. Romanul se referă, pe de o parte, la frămîntările politice din preajma anului 1840 în Muntenia, atunci cînd acțiunea unor societăți secrete cu scopuri revoluționare se intensifică, iar, pe de altă parte, la răscoala lui Tudor Vladimirescu. El începe cu descrierea unui loc de plimbare pe dealul Mitropoliei, unde lumea „bună“ a Bucureștiului vine seara la promenadă. „Elita“ Capitalei e înfățișată panoramic, cu obiceiurile și îmbrăcămintea ei pestriță : boieri bătrîni cu işlicuri și giubele, alături

Scanned with OKEN Scanner

de tineri pedanți, îmbrăcați europenește. Aici își dau întîlnire și conspiratorii grupați în societatea *Regenerațiunea*, care ține ședințe acasă la Cheren (probabil Cîmpineanu). Între membrii participanți la ședințele *Regenerațiunii*, este și un oarecare Edem, în care recunoaștem pe Eliade („*Urăsc tirania, dar mi-e frică de anarhie*", sînt cuvintele sale de ordine). La ședințele societății se țin discursuri incendiare despre revoluție. Iată-l pe unul din conspiratori, Vel, vorbind :

„— *O, revoluțiune ! zise Vel, cu scopul de a da țărei drepturile sale naționale, în afară ; libertatea, egalitatea și dreptatea înîntru ; contra cui ? mă întrebați ; Contra legilor ce ne apasă. [...] Prada tuturor e munca țăranilor. Oamenii guvernului îi prădez, proprietarii de moșii îi prădez, devor tot ce mai rămîne de la secetă... Cel puternic are totdeauna dreptate. Toate aceste rele sînt urmările naturale ale unui sistem de corupțiune. Acest sistem trebuie lovit.*"

Cînd Edem (recte Eliade) încearcă să tempereze elanul oratorului, urmărind să abată acțiunea de la țelurile ei revoluționare, vorbind despre necesitatea de a-i lumina și moraliza pe țărani și apoi a le da drepturi și a-i scăpa de asuprire, Vel ripostează categoric : „*Boala este grea și bolnavul merge repede înspre moarte. O vindecare lină îl ucide, o vindecare repede poate ca să-l scape. Această vindecare repede este revoluțiunea politică și socială*".

Paginile numeroase din roman dedicate luptei intelectualilor patrioți din preajma anului 1840 împotriva regimului feudal din Țara Românească sînt deosebit de interesante. Frămîntările politice din această perioadă apar, astfel, pentru prima dată în

Scanned with OKEN Scanner

proza noastră. Romanul lui Bolintineanu va fi continuat, în acest sens, mai tîrziu, de Grandea, cu romanul *Vlăsia*. Nu lipsite de interes sînt și capitolele referitoare la răscoala din 1821.

Merită a mai fi reținute cîteva imagini privind aspectul edilitar al Bucureștiului dinainte de 1840, moravurile lumii mondene, petrecerile din saloane, îmbrăcămintea ; un capitol intitulat *Teatrul Național* descrie o reprezentație teatrală, un altul numit *Pușcăria de la Sfîntul Antoniu* schițează atmosfera din închisorile valahe.

Romanul, interesant în ansamblu, are o construcție șubredă. Întrepătrunderea celor două planuri se face artificial, nesudat într-o unitate compozițională. Stilul e stîngaci. Scriitorul avea desigur intenția să revină asupra romanului, de vreme ce nu l-a tipărit în volum. În 1870 el publică în *Dîmbovița* un fragment revăzut, fără a mai duce munca pînă la capăt, împiedicat probabil de starea precară a sănătății.

Scrierea și publicarea impresiilor de călătorie ale lui Bolintineanu, în special cele referitoare la locuri depărtate : Egipt, Palestina, Asia Mică, Macedonia se înscrie în tradiția preromantică și romantică. Volney *(Voyage en Syrie* [1]*)*, Chateaubriand *(Itinéraire de Paris à Jérusalem* [2]*)*, și îndeosebi Lamartine (*Souvenirs, impressions, pensées et paysages, pendant un voyage en Orient* — 1832—1833 [3]), ca și Gérard de Nerval *(Voyage en Orient* [4]*)* urmează, înaintea lui

---

[1] *Călătorie în Siria.*

[2] *Itinerar de la Paris la Ierusalim.*

[3] *Amintiri, impresii, gînduri și peisaje, în timpul unei călătorii în Orient.*

[4] *Călătorie în Orient.*

Scanned with OKEN Scanner

Bolintineanu, în parte același itinerar, colorîndu-și impresiile, ca și poetul român, cu lungi divagații lirice. Proza de călătorie a poetului român păstrează unele trăsături comune cu ale scriitorilor mai sus amintiți (ura împotriva despotismului, cu alunecări spre meditații sumbre, ca la Volney, din care va reproduce lungi citate, descrieri de natură fastuoase, cu predilecție spre peisajul marin, apropiate de maniera Chateaubriand, observație atentă, cu oarecare dispoziție spre ironie ușoară, în genul lui Nerval), avînd însă caracteristic, ca și în poemul *Conrad*, un patriotism vibrant care se manifestă în lungi efuziuni, ori de cîte ori poetul, parcurgînd meleaguri străine, se gîndește cu dor și întristare la țara lui supusă unui regim despotic.

Există în *Călătoriile* lui Bolintineanu pagini de reușită evocare a locurilor vizitate, a peripețiilor ivite pe parcursul itinerariului, a vieții și moravurilor locuitorilor. Valoroase sînt, în acest sens, paginile care se referă la înăbușirea revoluției de la 1848 din Muntenia de către armatele turcești, la peripețiile conducătorilor revoluției, arestați și transportați într-o gimie pe Dunăre ; de asemenea, cele referitoare la mizeria populației turcești, la ospitalitatea țăranilor bulgari, la viața femeilor arabe etc. Scriitorul descrie atmosfera orașelor prin care trece : cartierul Pera din Constantinopol, de pildă, cu preocuparea și mentalitatea excesiv mercantilă, unde totul, chiar și dragostea, se măsoară cu bani, Ierusalim, cu forfota pelerinilor și cupiditatea călugărilor, Beirut, Cairo, capitala Moldovei, unde ia parte la o ședință a divanului ad-hoc etc.

Scanned with OKEN Scanner

În evocările satirice, el folosește adesea ironia, ca în cazul descrierii mînăstirii de lîngă Jaffa, unde fu crunt ciupit de *„pureci călugărești“*, sau a ridicolei baroane perote, obișnuită să se laude cu frumusețea și averea ei, cu genealogia nobiliară a familiei, și care, după opinia scriitorului, era *„urîciunea încarnată; nimeni nu putea să o apropie, însuși malul mării* (răul de mare — n.n.) *fugea de dînsa, pentru care lucru noi o numirăm «malul mării»*. Sau schițarea, într-o scenă savuroasă, plină de vervă, a figurii boierului moldovean (se pare cunoscutul antiunionist Alecu Balș) incult și, ca și partenera sa de discuție, doamna perotă, lăudăros cu imensa-i avere și strălucita-i genealogie în care intră *„trei împărați“*, *„șase domni“* și o sumă de *„generali mari, ce s-au bătut cu turcii și unii din ei cu americanii din Statele Unite, sînt acum o mie de ani“*, pentru care pămîntul, cum scrie la scriptură, stă *„pe apă“* și nu se învîrtește, pentru că, în cazul acesta, *„noi am cădea cu case cu tot sau ne-am îneca în apă“*. În descrierea ascensiunii pe muntele Olimp, autorul face, la un moment dat, următoarea reflecție: *„închipuiți-vă că acesta este Olimpul, unde zeii se adunau în consiliu și mai ales încă, în banchete, unde curgea nectarul în cupe de aur, unde mirosea a ambrozie! După spusa poeților antici, locul zeilor trebuie să fi fost în vîrful muntelui. Dar acest vîrf este acoperit de nea; aerul înghețat, zeii și mai ales zeițele nu erau bine acoperite; dimpotrivă, lăsau să se dorească mult sub acest raport. Poate că acea adunare se făcea mai jos, în locul mănăstirii de astăzi, spre exemplu? Oricum va fi adevărul, noi nu mai puturăm a lupta cu frigul și coborîrăm, plîngînd pe bieții zei, expuși la nea și la*

Scanned with OKEN Scanner

frig". Atari pagini dau *Călătoriilor* o notă de prospeţime şi savoare.

Talentul scriitorului se dezvăluie în *Călătorii*, cum relevă T. Vianu [1], îndeosebi în sens descriptiv şi liric. Tablourile de natură sînt numeroase, însoţite de obicei de efuziuni sentimentale. De pildă, ţărmul mării, lîngă cetatea Edesei : „*Nici o dată în viaţa mea nu am văzut un loc mai frumos : nu se poate vedea. Aici natura parcă a decis a face să se apreţuiască toate frumuseţile sale. Închipuiţi-vă o luncă lată şi lungă de cîteva ore, ce se pierde în depărtări în mare, coperită cu sate, cu dumbrăvi, rîuleţe, grădini, cu lacul Enige la mijloc. La capătul ei un munte cu rîpe ; pe marginile unui taler al muntelui Volvoră, douăzeci de cascade ce se varsă şi se împreună pe vale, ca să se scură în lacul cel mare ! Spre răsărit, din vîrful unei măguri, cade o mare cascadă de apă, fără să-şi mai atingă rîpa, într-o scobitură ce şi-a săpat jos. Acest taler de munte este destul de înalt, şi vărsînd din rîndul său apele, aceste ape se lovesc de alt taler mai jos, de unde iară cură şi formează două rînduri de cascade. Tărîmul dintre aceste cascade, de sus pînă jos, este coperit cu arbori verzi. Pe talerul de sus se văd asemenea arbori. La mijlocul talerului de deasupra se înalţă un chioşc, de unde vederea este minunată.*

Cine nu a văzut acest loc nu poate să zică că cunoaşte frumuseţile naturii. În poalele cascadelor se formează un loc împodobit cu arbori rîzători".

Marele neajuns al prozei de călătorii a lui Bolintineanu îl constituie supraîncărcarea ei cu date

[1] T. Vianu, *Arta prozatorilor români*, Bucureşti, 1941.

Scanned with OKEN Scanner

istorice. Scriitorul simte de fiecare dată nevoia să facă un istoric larg al țărilor și localităților pe care le vizitează. La Nicopole, de pildă, se relatează amănunțit, pe baza unor date arhiștiute, bătălia cu turcii, la care a luat parte și Mircea, domnul Valahiei ; la fel se procedează și în cazul altor orașe. În Palestina se schițează istoria țării și a localităților vizitate pe baza datelor din Biblie. Atari reconstituiri istorice, care ocupă mai mult de jumătate din textul *Călătoriilor*, obosesc pe lector și dau cărții un caracter didacticist. Proza de călătorie a lui Bolintineanu e interesantă prin paginile consemnînd impresii directe ale autorului despre locurile vizitate, în legătură cu natura, moravurile, viața oamenilor. O atare lectură interesantă se realizează prin lăsarea la o parte a unei bune părți din text, adică aceea ce reprezintă date și evocare istorică livrescă.

3 SCRIERI DRAMATICE

Dramele istorice, în versuri și în proză, scrise în ultimii ani ai vieții, au, în mai mare măsură decît *Traianida*, caracterul unor improvizații. Conflictul și caracterele personajelor nu sînt de loc adîncite, realitatea istorică este adesea denaturată, anacronismele abundă ; dialogul este stîngaci, iar în scenele erotice de-a dreptul supărător. Piesele prezintă interes doar pentru înțelegerea gîndirii scriitorului în ultimii săi ani. *Alexandru Lăpușneanu*, dramă în trei acte, în proză, tipărită în 1868, are în centrul ei figura cu-

Scanned with OKEN Scanner

noscutului domnitor moldovean care a inspirat lui C. Negruzzi o capodoperă. Datele esențiale cu privire la urcarea pe tron a Lăpușneanului, la cruzimea sa față de boieri, în a doua domnie, precum și la moartea sa, otrăvit de doamna Ruxandra, sînt luate, ca și în nuvela lui Negruzzi, din cronica lui Grigore Ureche. Unele personaje, ca Moțoc, Spancioc, Stroici, cu rol important în nuvela lui Negruzzi, nu mai apar în piesa lui Bolintineanu, ei fiind fugiți, în timpul celei de a doua domnii a Lăpușneanului, în Polonia, unde sînt decapitați, cum precizează cronica și cum se menționează și în piesă. Bolintineanu adaugă în schimb unele episoade erotice romanțioase : iubirea statornică a domniței Ruxandra pentru stolnicul Lăpușneanu, care aspiră la tronul Moldovei ; mai tîrziu, Ruxandra, soția Lăpușneanului, ajuns domn al țării, e iubită de un tînăr boier muntean, Ștefan Căpitanul, și de Maluk, omul de încredere al domnitorului. Ruxandra, care nu-și mai iubea soțul din considerente „patriotice", promite lui Ștefan Căpitanul să-i devină soție, dacă acesta va izbuti să-l omoare pe Lăpușneanu. Scenele erotice abundă în dulcegării, uneori de o banalitate țipătoare. *„Știi tu ce este o femeie ?"* — i se adresează Ruxandra lui Ștefan Căpitanul. *„Este o floare, floarea învietuiește la razele soarelui, femeia vietuiește la răsfățarea amorului. Amorul este viața ei, și viața ei este de o zi ; floarea nu poate a se întoarce de la razele soarelui, nici femeia de la alintările amorului"*. Figura lui Lăpușneanu, sobru și viguros conturată în nuvela lui Negruzzi, este schematică și convențională în piesa lui Bolintineanu. Încălcînd adevărul istoric, autorul pune în gura eroului său idei și simțăminte proprii, larg dez-

voltate în publicistica și cărțile sale de meditație politico-filozofică. Lăpușneanu înfierează cu vehemență boierismul și privilegiile de castă, pledînd, în termeni foarte moderni, pentru dreptul de merit. *„Dar țara Moldovei nu este făcută de acești boieri"* — spune el. *„Ce vor este să li se uite izvorul de unde au ieșit, să facă parte din oameni născuți cu dreptul de a cărmui numai ei, să facă din țară o moșie numai a lor, drepturi să aibă numai ei și nici o datorie, și toți cîți nu vor fi din ei, să aibă numai datorie și nici un drept. Meritul, hărnicia, cinstea să nu fie nimic, tot să fie nașterea. Ești născut din ei, ai toate aceste lucruri și cînd nu ești născut din ei, nu ai nici unul din aceste lucruri, nici cînd le ai. Doamna Ruxandra, viță de domni ai Moldovei despre tată, viță de domni ai Serbiei despre mamă, se răsfață în aceste idei, unde nașterea dă dreptul de om, și ar vrea să întemeieze aristocrația, această datină care nu este lumina viitorului lumii aceștia. Oamenii nasc toți deopotrivă și nu poate fi deosebire decît între omul cinstit și cel necinstit, învățat și neînvățat."* Alteori, referindu-se la clerul viciat, el vorbește, în stilul lui Lamennais, despre ștergerea diferențelor sociale : *„Nu-mi mai vorbi de călugări. Ei nu mai înțeleg doctrina Evangheliii, frăția, sărăcia, umilința. Ei se leagănă în avuții, ridică fruntea astăzi. O să netezesc eu toate aceste brasle..."* Ruxandra este la fel de convențională ca și personajul central. Ea ține discursuri patriotice, îl înfruntă pe Lăpușneanu, aliindu-se cu boierii împotriva lui și otrăvindu-l în cele din urmă din proprie inițiativă. *„Eu nu voi mai împărtăși patul cu un domn care și-a vândut, pe un tron, puterile patriei lui"* — spune ea. *„Ruxandra sau Lăpușneanu trebuie*

Scanned with OKEN Scanner

să moară. Voi da mîna cu boierii, împotriva soţului meu."

Aceleaşi stridenţe şi aceeaşi atmosferă convenţională şi în celelalte drame istorice. *Ştefan Gheorghe-Vodă sau voi face doamnei tale ce ai făcut tu jupănesei mele,* dramă în cinci acte şi în versuri, referitoare la domnia lui Vasile Lupu şi al lui Ştefan Gheorghe, este extrasă din *Letopiseţul Bălenilor* şi *Cronica* lui Miron Costin. Vasile Lupu, domn al Moldovei, întreţine legături de dragoste cu soţia unuia din dregătorii săi, Ştefan Gheorghe. Acesta, aflînd, hotărăşte să se răzbune, gîndindu-se să-şi facă din doamna ţării amantă şi să ia locul pe tron celui care i-a ademenit jupîneasa. El izbuteşte într-adevăr în planurile sale de domnie ; inima soţiei celui uzurpat nu va reuşi însă s-o cucerească, ea dovedindu-se mai rezistentă decît tronul Moldovei. Piesa conţine dese referiri critice la adresa boierimii corupte şi trădătoare, precum şi la adresa despotismului. Culoarea locală lipseşte ; gesturile şi vorbirea personajelor sînt anacronice. Limbajul erotic este afectat, galant şi franţuzit (*„sînt junǎ, mult mai junǎ şi poate mai frumoasǎ*" — spune una din eroine), discuţiile politice, de asemenea, afectate şi străine de epocă. Eroii piesei sînt preocupaţi, de pildă, de ideea Unirii Ţărilor Române, sprijinind-o sau combătînd-o cu argumente vehiculate în perioada luptei pentru Unire şi în anul 1866, cînd, după detronarea lui Cuza, s-a produs mişcarea separatistă de la Iaşi. Un erou al piesei, duşman al Unirii, Ghinea Ţucală, „ministrul" lui Matei Basarab, se exprimă aşa :

Scanned with OKEN Scanner

„Matei se face tare ; românii se măresc,
La cei de peste Milcov acum ei iar privesc !
Ideea de Unire a lui Ştefan cel Mare,
A lui Mihai Viteazul, besmetică visare,
Coprinde mare parte din inimile lor !
Eu cată s-o împiedic... gîndirea mea mi-o cere,
Unirea îmi va pierde din mînă a mea putere,
Nu voi să se mărească acest român popor ;
Prin dezbinare, ură, eu voi ca să-l omor.“

Matei Basarab, voievod viteaz, cu dragoste de ţară, foloseşte în vorbire stilul afectat şi ieftin al unor publicaţii patriotarde din a doua jumătate a veacului trecut, satirizate cu vervă de Caragiale. Simţăminte patriotice, idei democratice, se degradează în bună parte în piesele lui Bolintineanu din lipsa unei juste intuiri a realităţii istorice, precum şi a retoricei facile. Dramele istorice sînt scrieri hibride, situate la periferia creaţiei scriitorului. Afirmaţia lui Aron Densusianu, la sfîrşitul veacului trecut, că scrierile dramatice reprezintă *„tot ce* (Bolintineanu — n.n.) *a scris mai bun în anii săi din urmă... superioare piesele lui Alecsandri“* [1], rămîne cu totul de neînţeles.

[1] Aron Densusianu, *Istoria limbii şi literaturii române*, ed. a II-a, Iaşi, 1894, p. 319.

Scanned with OKEN Scanner

IV ÎNCHEIERE

Autor al unei opere deosebit de întinse, dar inegală ca valoare, Bolintineanu rămîne în istoria literaturii noastre prin cîteva contribuţii importante. El a introdus şi consacrat în literatura română o serie de specii noi, cum sînt legenda istorică şi poemul de dimensiuni mari epico-liric, a lărgit problematica poeziei noastre. Poeziei meditative îi dă, prin *Sorin*, dar mai ales prin *Conrad*, mai multă adîncime şi o mai largă perspectivă istorico-filozofică, iar celei descriptive, prin ciclul *Florile Bosforului* şi prin *Conrad*, multă culoare. Satira îşi lărgeşte sfera tematică şi cîştigă în vigoare, iar în ce priveşte romanele, cu toate stîngăciile lor, *Manoil* şi *Elena* marchează, împreună cu alte cîteva încercări contemporane, începuturile romanului românesc. Un rol important a avut Bolintineanu la dezvoltarea simţului muzical în poezie, prin ritmicitatea, sonoritatea şi, în genere, muzicalitatea versurilor sale. Atari contribuţii, într-o fază încă incipientă a dezvoltării literaturii noastre moderne, îndreptăţesc situarea lui Bolintineanu între scriitorii importanţi ai patrimoniului nostru literar. Alături de aceste merite, se mai impune conştiinţei noastre imaginea exemplară, lu-

Scanned with OKEN Scanner

minoasă a omului și artistului patriot, care și-a iubit cu ardoare poporul și a luptat cu nestinsă înverșunare și consecvență pentru emanciparea lui. În ultimii ani ai vieții, poetul, aflat în mizerie și bolnav, exprima, vizionar, gînduri ca acestea, pline de încredere în rațiunea creatoare a omului, în lupta pentru libertatea națiunii sale :

„*Toate libertățile ce lipsesc și care se sustrag vor fi complecte într-o zi. Vom avea libertăți politice și filozofice chiar prin trebuința atît de simțită de popor pentru libertățile casnice. Viitorul este în lumea fizică, în aburi și mașini. El va schimba tot, va abate orice piedică pusă libertății. Prin mișcarea fizică va mișca ordinea morală. Omul îl va schimba, căci prin mașini se scade importanța brațelor și se ridică aceea a spiritului. Femeile, ieșind din starea de lucruri la care sexul lor este condamnat de prejudecăți, vor lua datinele omului și vor deveni utile societății. Toată România se va cunoaște, se va iubi, căci prin căile de comunicație se vor restrînge și apropia între ele inimile, interesele tuturor românilor, locul cel mai depărtat va fi vecinătatea noastră*“.

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE

OPERA SCRIITORULUI

Colecţie din poeziile domnului D. Bolintineanu, Bucureşti, în tipografia lui C.A. Rosetti şi Vinterhalder, 1847.

Cîntece şi plîngeri, Edate sub îngrijirea D. G. Sion, Iaşi, Tipografia Buciumului român, 1852.

Les Principautés Roumaines, Paris, 1854.

Manoil, Roman naţional, Iaşi, 1855.

Poesiile veki şi noue... Edate sub îngrijirea D. G. Sion, Bucureşti, 1855.

L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques par M. B. Paris, 1856 (Autorul identificat de G. Bengesco în Bibliographie franco-roumaine, II-e ed., Paris, 1907, p. 50).

Călătorii în Palestina şi Egipt, cu o prefaţă de G. Sion, Iaşi, 1856.

Călătorii pe Dunăre şi în Bulgaria, Bucureşti, 1858.

Legende sau basne naţionale în versuri, nr. 1—2, Bucureşti, 1858.

Melodii române, Bucureşti, 1858.

Cîntarea României de N. Bălcescu, tradusă în versuri de ..., 1858.

Bătăliile românilor (vol. I : **Fapte istorice),** Bucureşti, 1859.

Istoria lui Herodote, tomul I, luna I, Bucureşti, 1859.

Vizita domnitorului Principatelor Unite la Constantinopole,

Scanned with OKEN Scanner

Alexandru Lăpușneanu, dramă în trei acte și **După bătaia de la Călugăreni,** dramă în trei acte în versuri, București, 1868.

Ștefan Gheorghe-vodă sau Voi face doamnei tale ce ai făcut tu jupânesei mele, dramă historică în cinci acte, București, 1868.

Cartea poporului român. Cugetări philosophice și politice în raport cu starea actuală a României, București, 1869.

Domnii regulamentari și Historia celor trei ani de la 11 februariu pînă astăzi, București, 1869.

Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate la români, București, 1869.

Poezii din tinerețe nepublicate încă, București, 1869.

România roabă la austro-maghiari ?, București, 1869.

Traianida. Poemă epică, Broșura I, București, 1869.

Viața lui Cuza-Vodă. Memoriu istoric, a doa ediție, București, 1869.

Viața lui Traian August, fondatorul neamului românesc, București, 1869.

Cleopatra, regina Egyptului, București, 1870.

Cuza-Vodă și oamenii săi. Memoriu istoric, a patra ediție revăzută și adăogată, București, 1870.

Menadele. Satyre politice, sociale, București, 1870.

Plîngerile României, București, 1870.

Traianida. Poemă epică națională, București, 1870.

Viața lui Vlad Țepeș-vodă și Mircea-vodă cel Bătrîn, ediția a II-a, București, 1870.

Viața și faptele lui Mihai Viteazul, ediția a II-a revăzută, schimbată și adăogită, București, 1870.

Viața și faptele lui Ștefan-vodă cel Mare, ediția a II-a revăzută și corectată, București, 1870.

Scanned with OKEN Scanner

Opere alese, vol. I—II, studiu introductiv de D. Păcurariu, text stabilit de Rodica Ocheşeanu şi Gh. Poalelungi, Bucureşti, Editura pentru Literatură (Scriitori români), 1961.

Legende istorice şi alte poezii, prefaţă şi note de Ion Roman, tabel cronologic de Aurel Martin, (Bucureşti), Editura pentru Literatură, 1965.

Legende istorice, ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Victor Crăciun, (Bucureşti), Editura tineretului, 1967.

Călătorii, vol. I—II, ediţie îngrijită, prefaţă, tabel cronologic, note şi glosar de Ion Roman, (Bucureşti), Editura pentru Literatură, 1968.

DESPRE AUTOR

Gr. H. Grandea, **O vizită la Bolintineanu,** în **Familia,** VII, 1871, p. 224.

George Popescu, **Dimitrie Bolintineanu. Viaţa şi operile sale,** Bucureşti, 1876.

Anghel Demetriescu, **Dimitrie Bolintineanu,** în **Revista literară,** VI, 1885, n-rele 9, 11, 12, 14, 17, 18, 19 (republicat şi în **Analele literare,** nr. 2, 15 ian. 1886, p. 67—99).

Aron Densusianu, **Istoria limbii şi literaturii române,** Bucureşti, 1885, p. 244.

P. Chiţiu, **Dimitrie Bolintineanu,** Craiova, 1886.

V. D. Păun, **Bolintineanu,** în **Literatură şi artă română,** n-rele 11, 12, 1900—1901, p. 783—786.

N. Iorga, **Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea,** vol. II, Bucureşti, 1908, pp. 186—194 ; vol. III, Văleniі de Munte, 1909, p. 37—41, 193—195, 212—215.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

I INTRODUCERE	5
II VIAȚA. PUBLICISTICA. MONOGRAFII ISTORICE DE POPULARIZARE	8
III OPERA LITERARĂ	56
1 Poezia	58
2 Proza	115
3 Scrieri dramatice	135
IV ÎNCHEIERE	140
BIBLIOGRAFIE	143

Scanned with OKEN Scanner

D. Bolintineanu
(Biblioteca
Academiei)

Scanned with OKEN Scanner

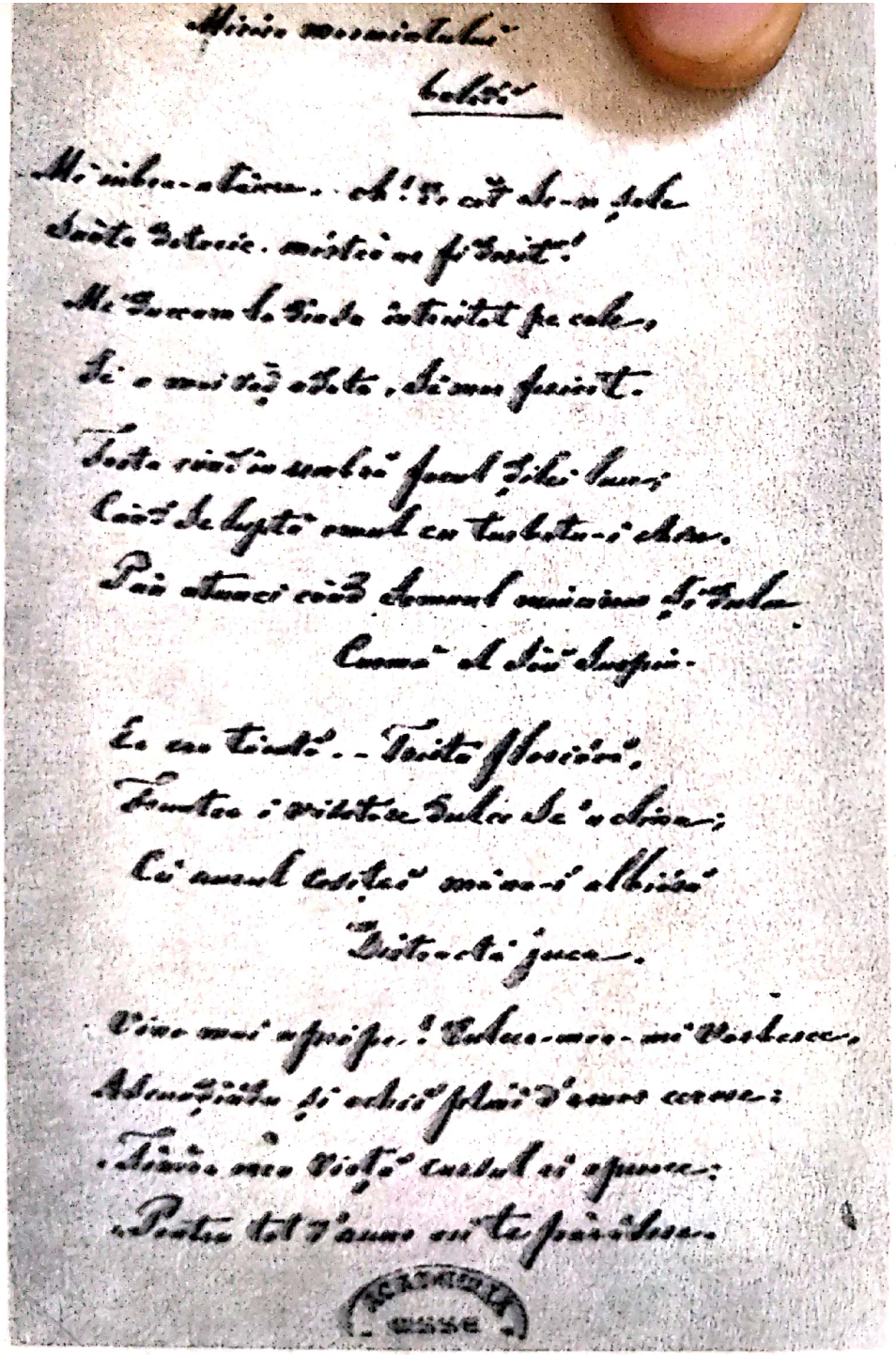

Mireasa mormîntului

Balad

Mi-aduc aminte... Ah! Și azi de-aș fi fost
Încă în viață. mititică și frumușică!
Mi-aș avea și eu casa mea întocmită pe cale,
Și-aș mai trăi încă, de nu aș fi murit.

Toată viața unde-aș fost și-aș lucrat;
Cât de bine-aș mai cu toți-aș dat.
Pân-atunci când domnul cuminte și-a luat
Cum îl știți dumneavoastră.

Și cu toți... Toți sfârșim,
Fiecare își vrăjește sufletul să-l aline;
Că numai ostașii mi-au răpit
Viața ca o jucărie.

Vino mai aproape! Tu-mi-mi-l asculta,
Ascunzătoarea și ochii plini d'amor arde:
Inima mea vie-ți cântul îi spune:
Pentru tot d'auna ești pierdută.

BIBLIOTECA ACADEMIEI

Cât nu-ți vreau viața mea să fie
Cu ochii plini de lacrimi pe al meu mormânt;
Decât ca m'apoi să uiți ca pe-o străină

Pe unul pământean

Bucuroasă mă duc de dimineață
Să lucrăm împreună, în grumazi cântând.
Ochii plini de milă și de lacrimi,
De n'aș fi ca cuminte și bună.

Când de cineva tuge-n Tudora cu vitrie
De ochii aș pune un pliu de amor
Pe ai lui ochi și gâtul să-mi întoarcă
Și să mă-nțeleagă.

1853 - mai - Buzău

D. Bolintineanu

Manuscris al poeziei Mireasa mormîntului (Biblioteca Academiei).

Scanned with OKEN Scanner

Manuscrise ale poeziilor *Elegie* și *La stele* (Biblioteca Academiei)

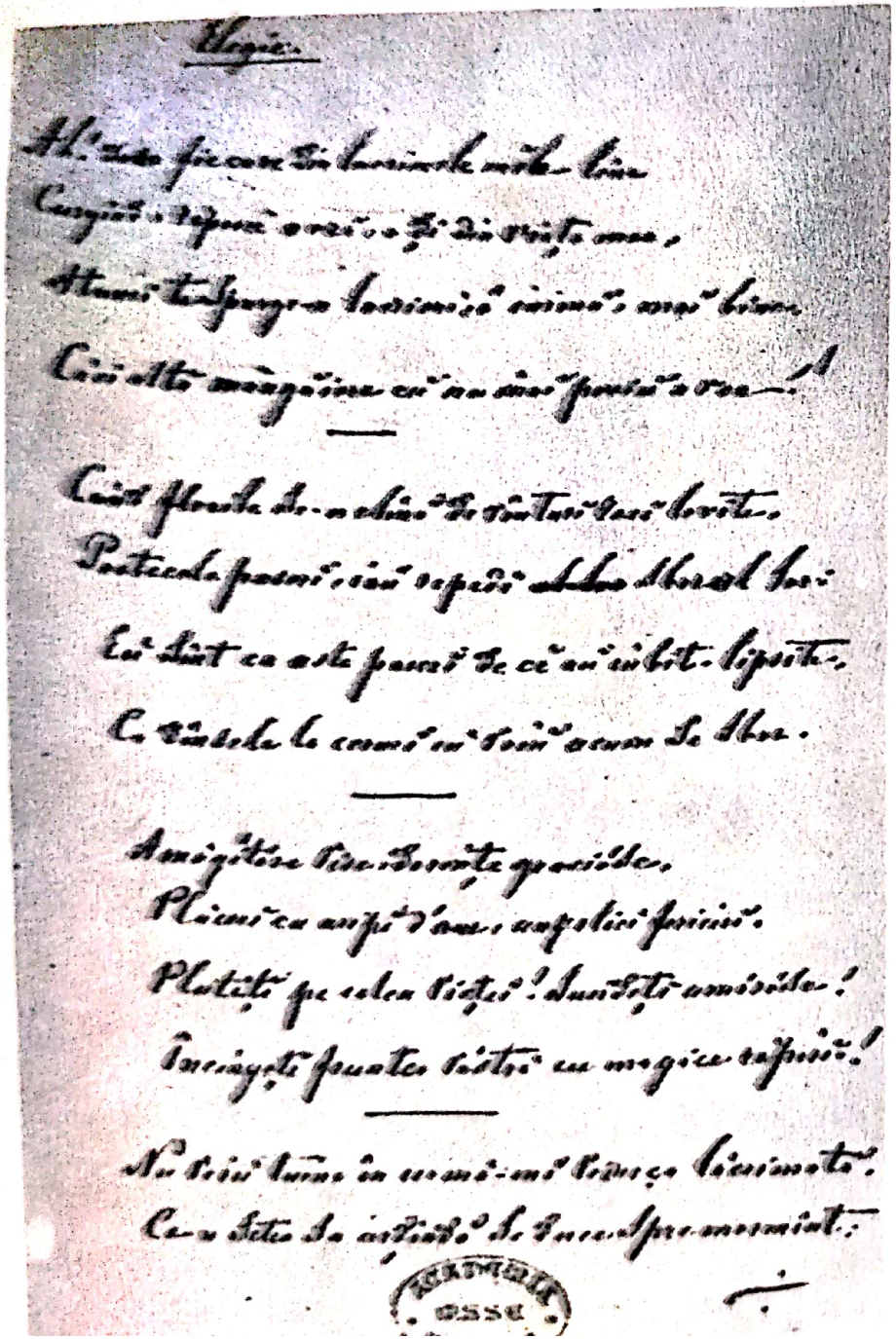

Elegie.

Al'zilei foc cu lacrimile mele line
Cuprins, topesc ovezi, și zi cu viscol vine,
Atunci te-ntorci la lacrimile-amorei mele bine
Cînd altă mîngîiere eu nu mai pentru a ta vine!

Cînd floarea de-a vieții de viscol va fi lovită,
Pasarea pasului său repede de bine-l va lovi,
Cu dînsa ca este pasul de ce au iubit lipsite,
Cu vîntul le-a trecut în veci acum de-a lor.

Amiezile vin bogate grozăvie,
Plecat cu aripi d'aur, aripile furtunii.
Plătiți pe-a lor vieți! Sunteți amărîte!
Înmiați fruntea voastră cu mîngîiere zăpezii!

Nu știu lume în mormînt-mi lumină liniștită,
Ce-a stelei de aur! de pace! Spre nemurire!

ACADEMIA RSSR

La stele.

Stele spumoase ca niște flori
Ce cresc aripile ca parfumate
Înmiază-n noi bucuria voastră
Luminii voi înmiilor lumi!

Lin mi-e lumina lină-n lume
Pînză în aripile nemuririi d'aur
Nici o mireasă de mărgăritare
Nu vreau înșirată A lui cătare

Somnul în lume își face loc!
Singur în noapte, fără de rugăciune
Pentru face altfel cînd de dimineață
Ochii mei s-au lacrimi în fac

Inimă-mi bate ca mai lucrează
Prin umbra stelei-strălucirii mele

Stelele, de-a mea mîndre flori d'aur
Dacă le-ați parfumă și pace
Oare să bucuri cheruvice,
Înțeleg-o stele cu-a mea!

Cu-aripi ca lilii cu lin tremur
Împinse cu grăbire la pieptul
Îl repeză un cînt de lumină
Ce-a mîntuit cu-a lui mîntuire

Au Somnul toate ființe de vînt;
Mai dorul je vrăjile lui la tărîm;
Cu pași je prime: ma pașnice
Gîndul je plăcerile lumii lângă!

Mi-lumină e stăpînă de lumină
Mi-aș vrea l'umbra de mea flori

ACADEMIA RSSR

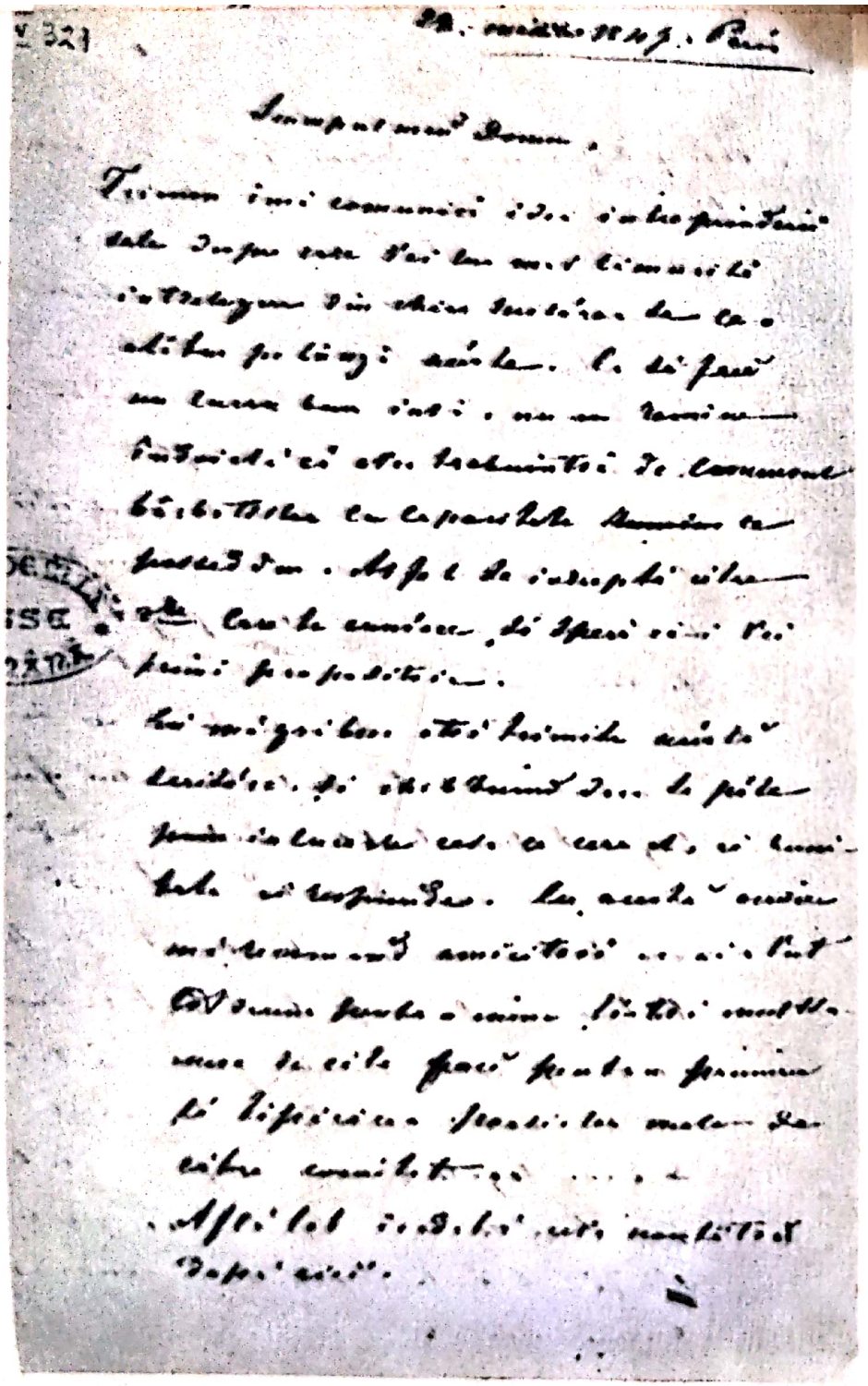

O scrisoare către Ion Ghica
(Biblioteca Academiei)

Scanned with OKEN Scanner

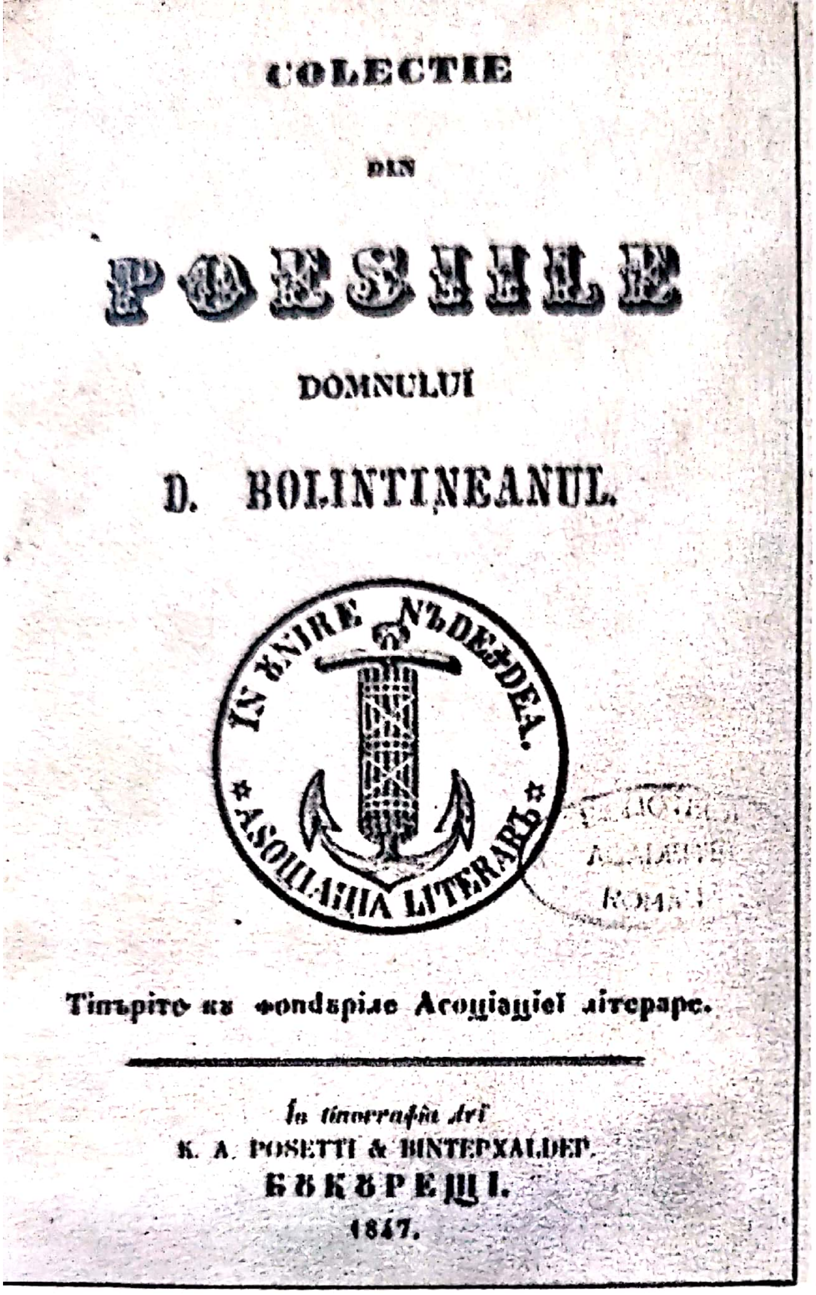

COLECTIE

DIN

POESIILE

DOMNULUI

D. BOLINTINEANUL.

IN ѸNIRE NЪDEЖДЕA.

ASOЦIAЦIA LITERARЪ

Тіпъріто кѕ фондѕріле Асоціаціеї літераре.

Ін тіпографіа луї

K. A. РОSETTI & ВІNТЕРХАLDЕР.

БѸКѸРЕЩІ.

1847.

Coperta volumului
Colecţie din poesiile...

Coperta cărţii
Les Principautés Roumaines.

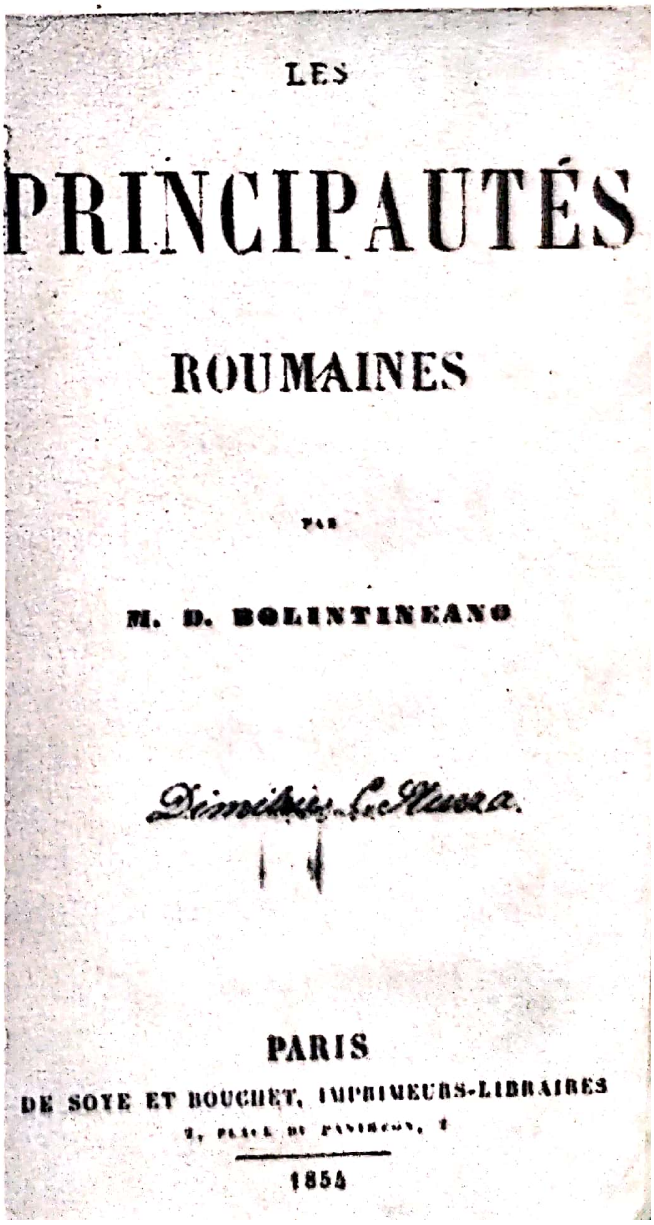

LES

PRINCIPAUTÉS

ROUMAINES

PAR

M. D. BOLINTINEANO

PARIS

DE SOYE ET BOUCHET, IMPRIMEURS-LIBRAIRES

2, PLACE DU PANTHÉON, 2

1854

Scanned with OKEN Scanner

POESIILE

VEKI ŞI NOUE

ale D-lui

DIMITRIE BOLINTINEANU.

Edate sub îngrijirea D. G. Sion.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

BUKUREŞTI,
TIPOGRAFIA BISERICEASCA DIN ST. MITROPOLIE.
1855.

Coperta interioară
a culegerii
Poesiile veki şi noue...

I°
103065

MANOIL.

ROMAN NAŢIONAL

DE

D. Bolintineanu.

BIBLIOTHECA ACADEMIEI ROMÂNE

IASSI.
Tiporgrafia Romano-Francesc
1855.

Coperta primei ediţii
a romanului *Manoil*.

Scanned with OKEN Scanner

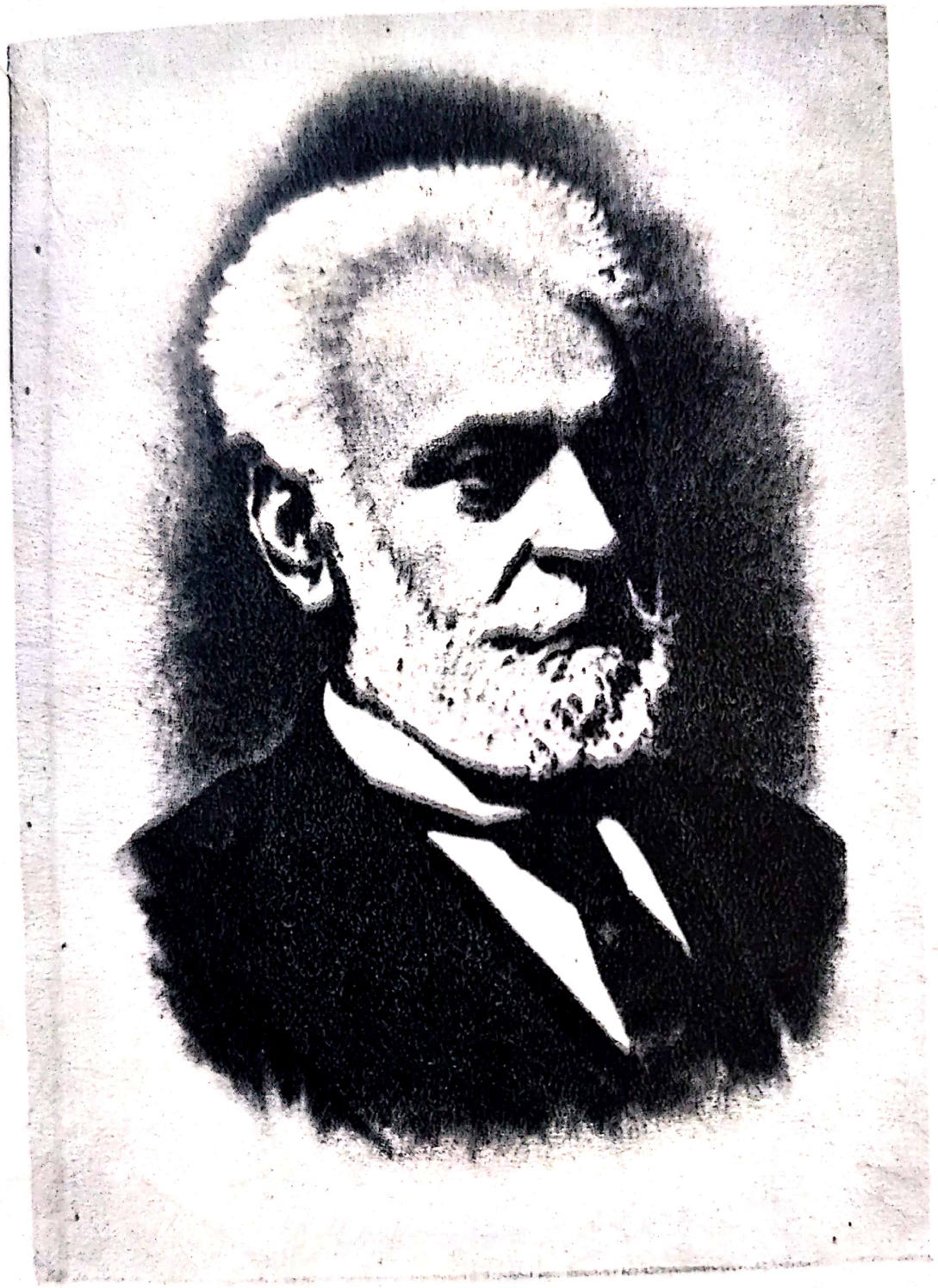

Scriitorul G. Sion
(Biblioteca Academiei)

Scanned with OKEN Scanner

O scrisoare către Ion Ghica
(Bibliioteca Academiei)

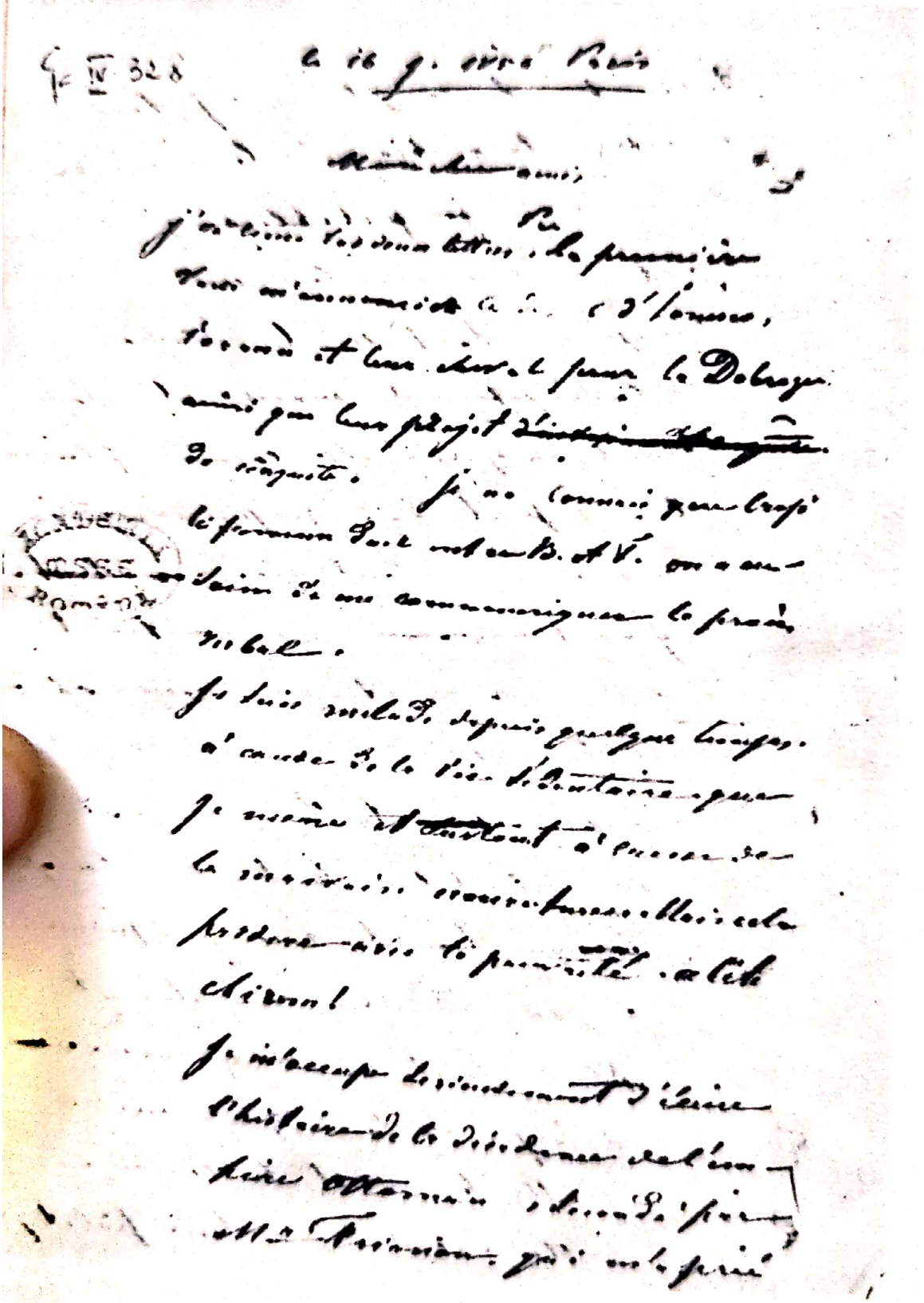

O scrisoare către Christian Tell
(Biblioteca Academiei)

10 Dechem. S. n. 1856. Tel[illegible]
ianua trimisa prichol. la Doc. prin Gio
vanaki.

Domnul meu

În fine, cum zice Eliade, și comp. am avut ore plăcerea
a primi scrisoarea de la d-ta. Ași mai spune cât de mulțumit
am fost [illegible]; nu pociu însă să nu exprim a-ți mulțu-
mi pentru tot ce ai avut bunătate a trimite: este
excelent, mai bun de cât acela ce fuma Marin și care
în mărirea lui, îl plătea 100 lei oca.

Pentru 1. Zapiscicul care în adevăr este un băiat fără
[illegible] și domn de [illegible] și stimă, nu poci să-i dau alt
de cât complimente. Scrisoarea de la [illegible] este peste putință
și iată pentru ce: [illegible] secretarul acestui domn, după
cerea ce-i făcuse Zanne, îmi trimisese, în numele dmi,
o scrisoare la [illegible] pentru consulul de acolo. Când
a înțeles [illegible] ce aceasta, a sărit în grinzi, s-a
turburat și a mustrat pe al său secretar care-și în-
drăznit de a recomanda oameni ce nu-i la [illegible] con-
sulii. Închipuiește-ți dar dacă pociu să-i cer o scri-
soare de recomandație pentru altul!

Zanne este amărât rău; dar nu are ce să facă; suferă și
[illegible] până când a lumina și pentru el soarele patriei
lui.

Știrile ce primim din țară sunt foarte proaste. Lucrurile
ce ne vin de la Moldova sunt grele; dar cele mai amare
sunt acelea ce mai în jos ne dau. Se vede că Dumnezeu

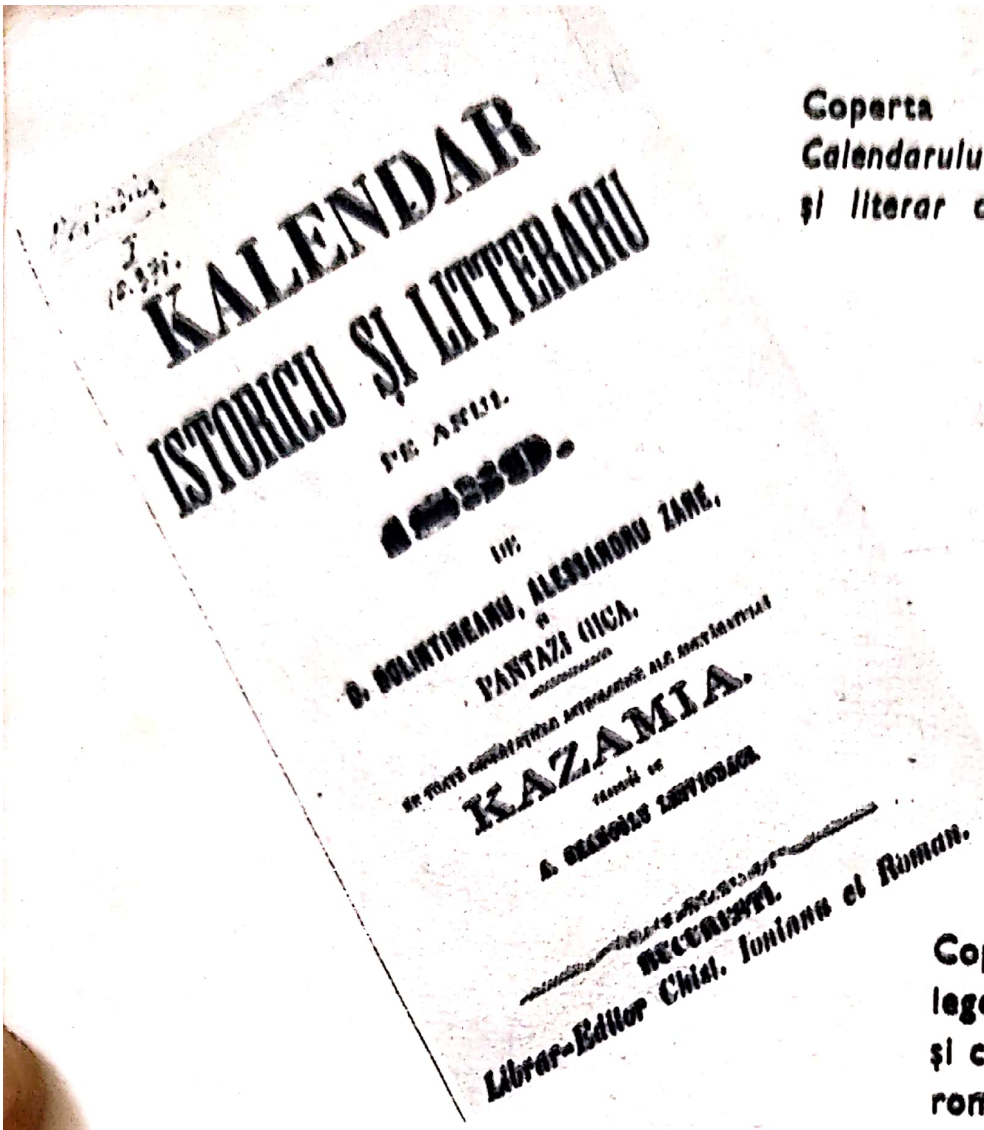

KALENDAR
ISTORICU ŞI LITTERARU
PE ANUL.
[illegible].
DE
D. BOLINTINEANU, ALESSANDRU ZANE,
ŞI
PANTAZI GHICA.
CU TOATE CHELTUIELILE ANTREPRINSE ALE ANTEIULUI
KAZAMIA.
TIPĂRIT DE
A. GEORGIUS LEFTEROIU.
BUCUREŞTI.
Librar-Editor Chiriac, Ioniano et Roman.

Coperta
Calendarului istoric
şi literar din 1859

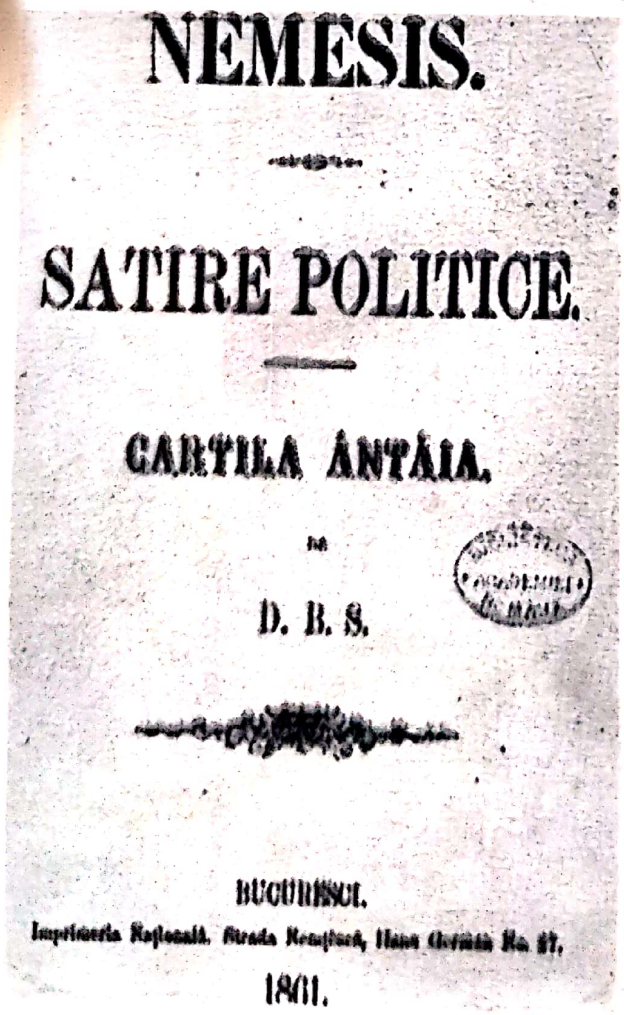

NEMESIS.

SATIRE POLITICE.

CARTILA ÂNTÂIA.

DE

D. B. S.

BUCUREŞCI.
Imprimeria Regională, Strada Românică, Hanu Germăn No. 37,
1861.

Coperta interioară a culegerii de satire *Nemesis*, şi coperta primei ediţii a romanului *Elena*.

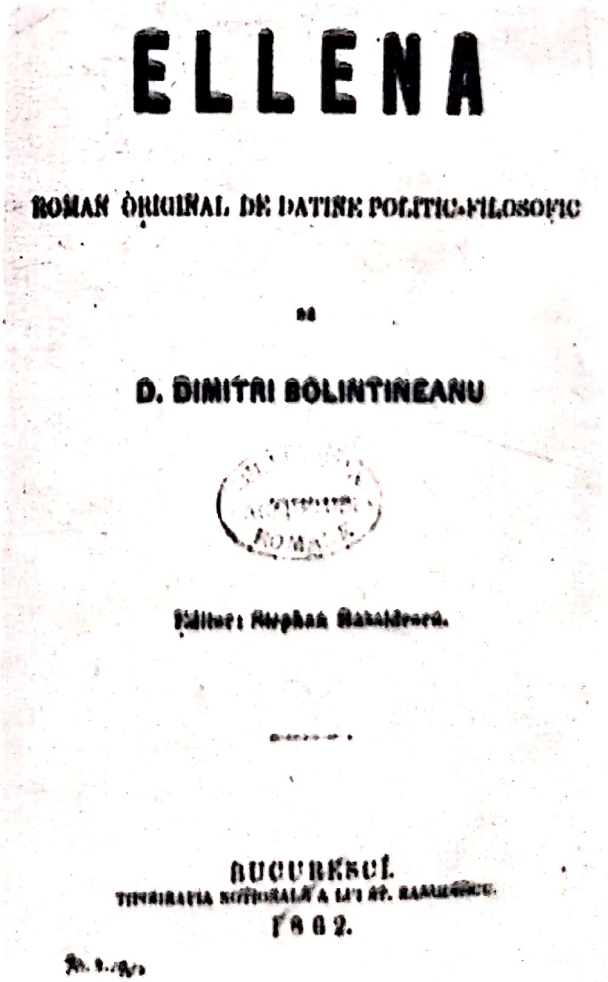

ELLENA

ROMAN ORIGINAL DE DATINE POLITICO-FILOSOFIC

DE

D. DIMITRI BOLINTINEANU

[illegible]

Editor: Stephan Basaldoreu.

BUCUREŞCI.
TIPOGRAFIA NAŢIONALĂ A LUI ŞT. BASALDOREU.
1862.

Scanned with OKEN Scanner

103016

IAȚA

LUI

MIHAI VITEAZUL

făcută pentru înțelegerea poporului

de

UN ANONIM.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

BUCURESCI

IMPRIMERIA NAȚIONALĂ A LUI STEFAN RASSIDESCU.

1863.

Coperta lucrării
Viața lui Mihai Viteazul,
1863.

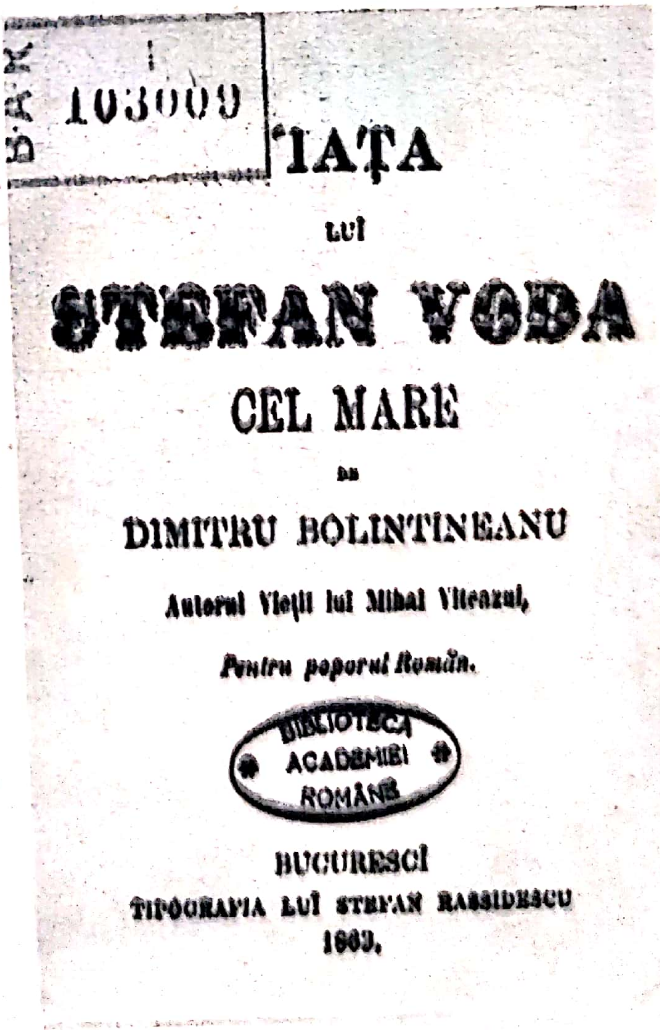

BAR 103009

IAȚA

LUI

STEFAN VODA

CEL MARE

DE

DIMITRU BOLINTINEANU

Autorul Vieții lui Mihai Viteazul,

Pentru poporul Român.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

BUCURESCI

TIPOGRAFIA LUI STEFAN RASSIDESCU

1863.

Coperta lucrării
Viața lui
Ștefan Vodă cel Mare.
1863.

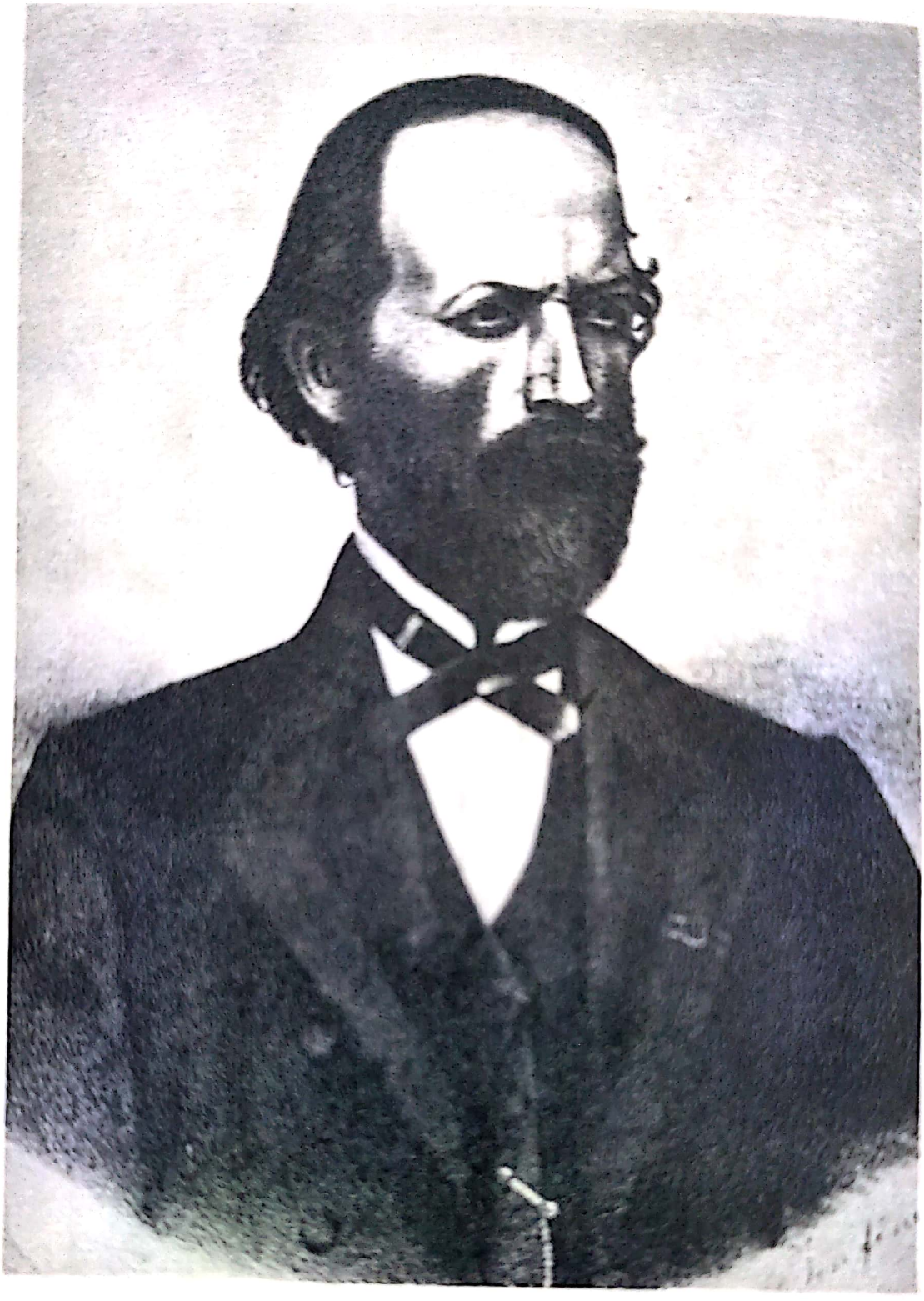

D. Bolintineanu
(Biblioteca Academiei)

Scanned with OKEN Scanner

D. Bolintineanu
(Biblioteca Academiei)

Scanned with OKEN Scanner

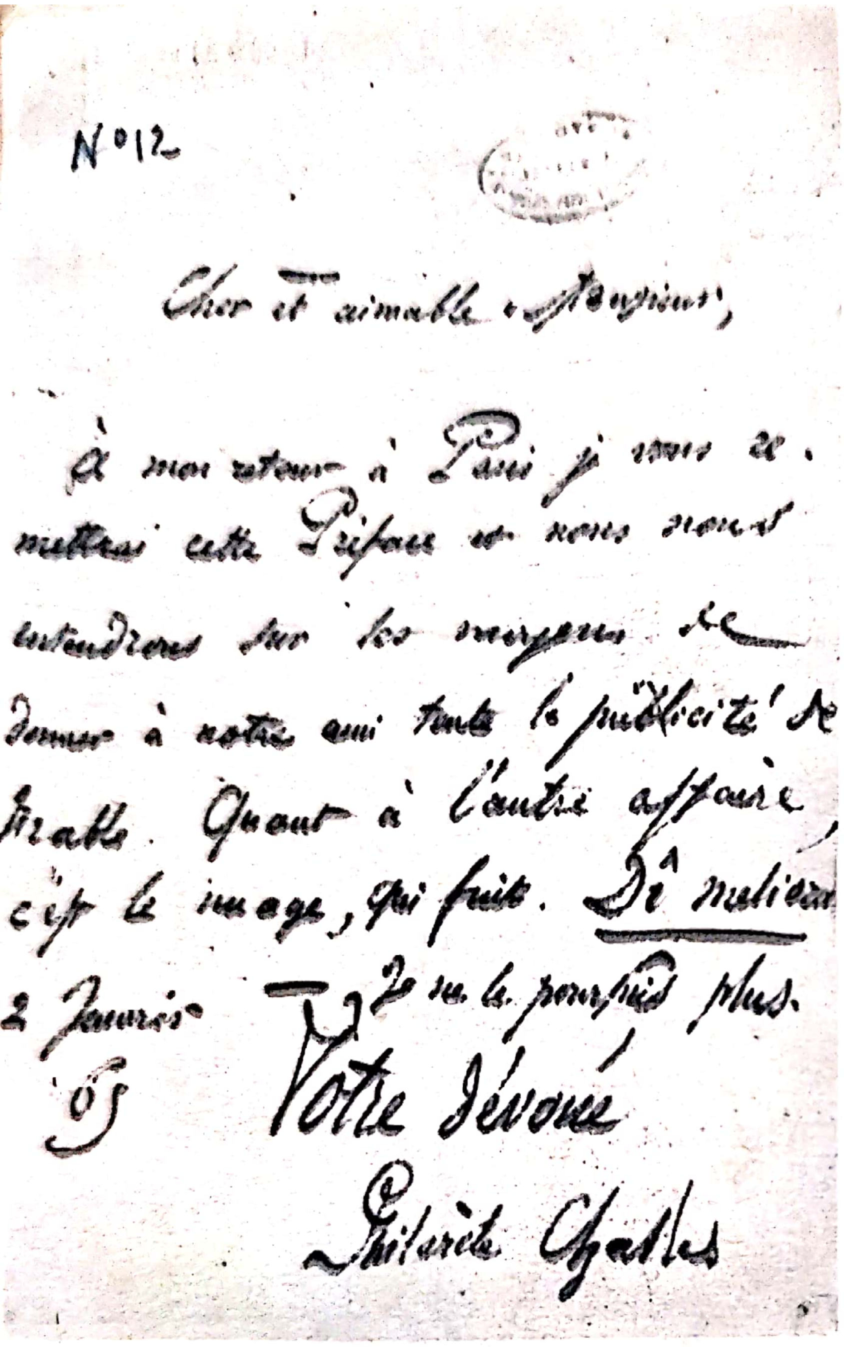

N° 12

Cher et aimable Monsieur,

À mon retour à Paris je vous remettrai cette Préface et nous nous entendrons sur les moyens de donner à notre ami toute la publicité de[illegible]rable. Quant à l'autre affaire, c'est le image, qui finit. Dé molière je ne le poursuis plus.

2 Janvier '65

Votre dévoué

Philarète Chasles

O scrisoare a lui Philarète Chasles către G. Marian (Biblioteca Academiei).

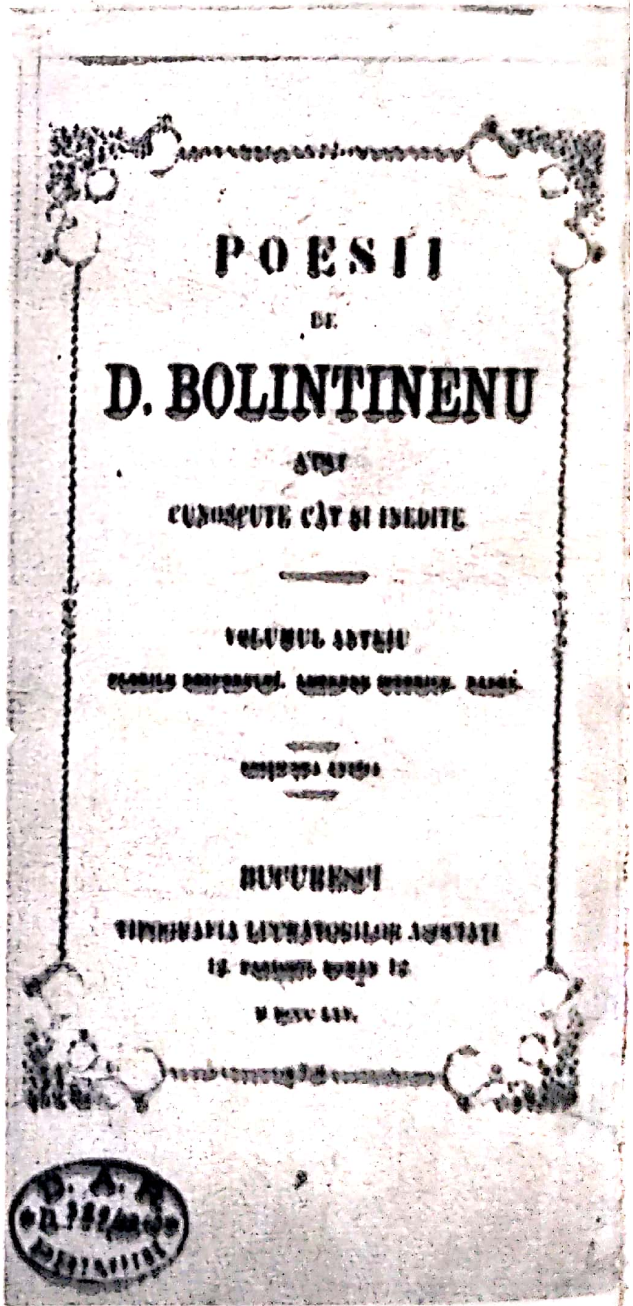

POESII

DE

D. BOLINTINENU

ATAT

CUNOSCUTE CÂT ŞI INEDITE

VOLUMUL ANTÂIU

BUCURESCI

D. A. R.

Coperta ediției de *Poesii* din 1865.

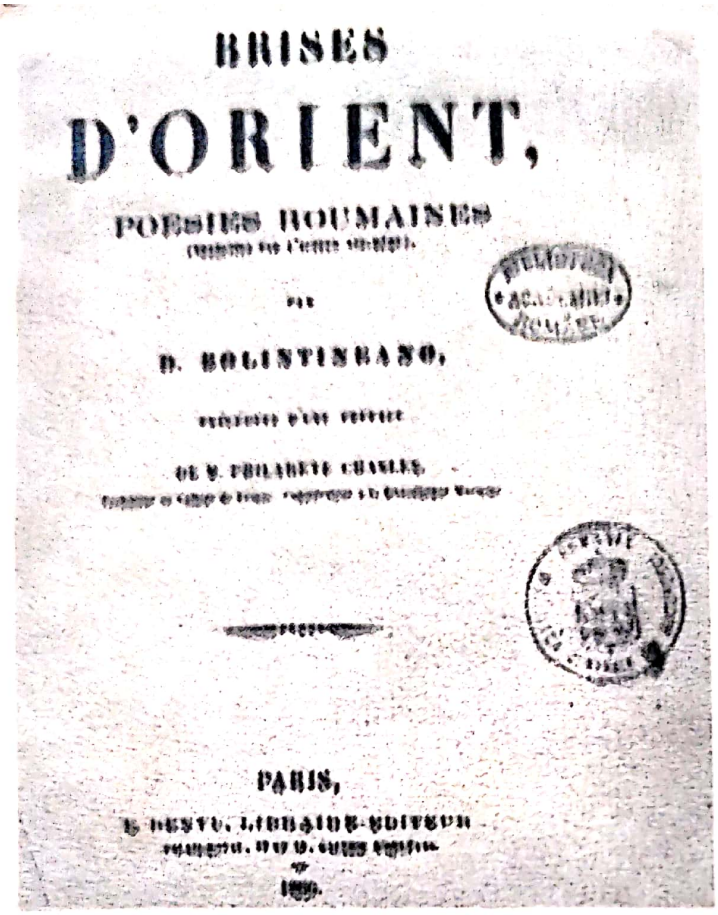

BRISES

D'ORIENT,

POESIES ROUMAINES

PAR

D. BOLINTINEANO,

PARIS,

1854.

Coperta volumului
Brises d'Orient.

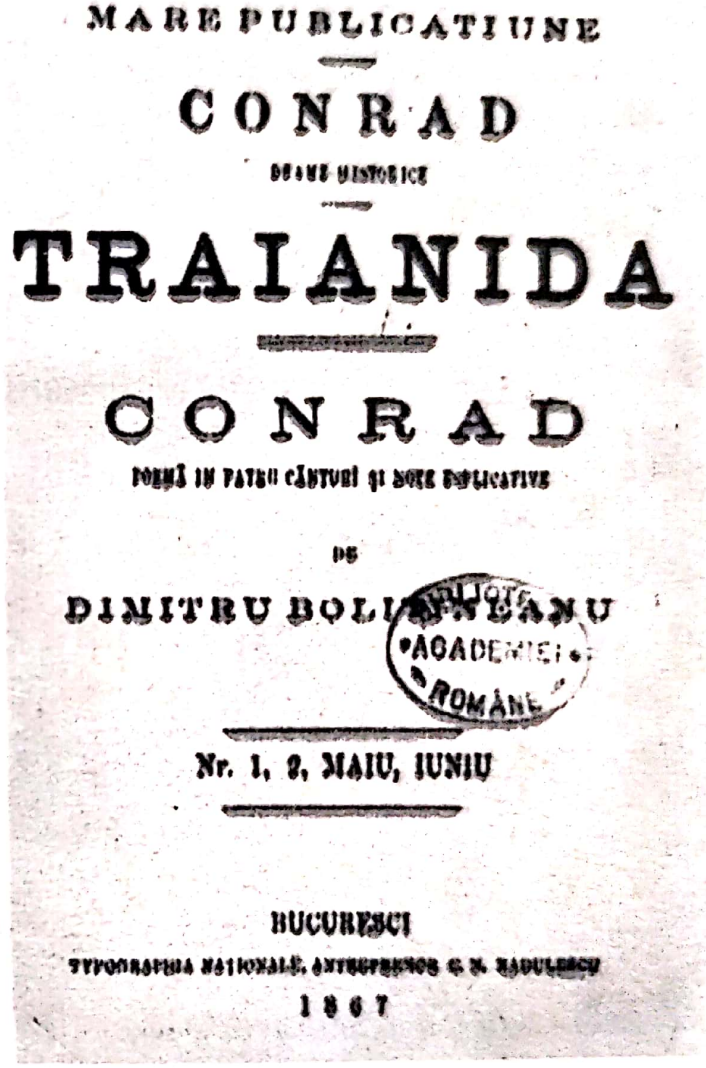

MARE PUBLICATIUNE

CONRAD

DRAMĂ HISTORICĂ

TRAIANIDA

CONRAD

POEMĂ IN PATRU CÂNTURI ŞI NOUĂ EPILOGATIVE

DE

DIMITRU BOLINTINEANU

Nr. 1, 2, MAIU, IUNIE

BUCUREŞCI

1867

Coperta interioară
a primei ediţii
a poemului *Conrad*.

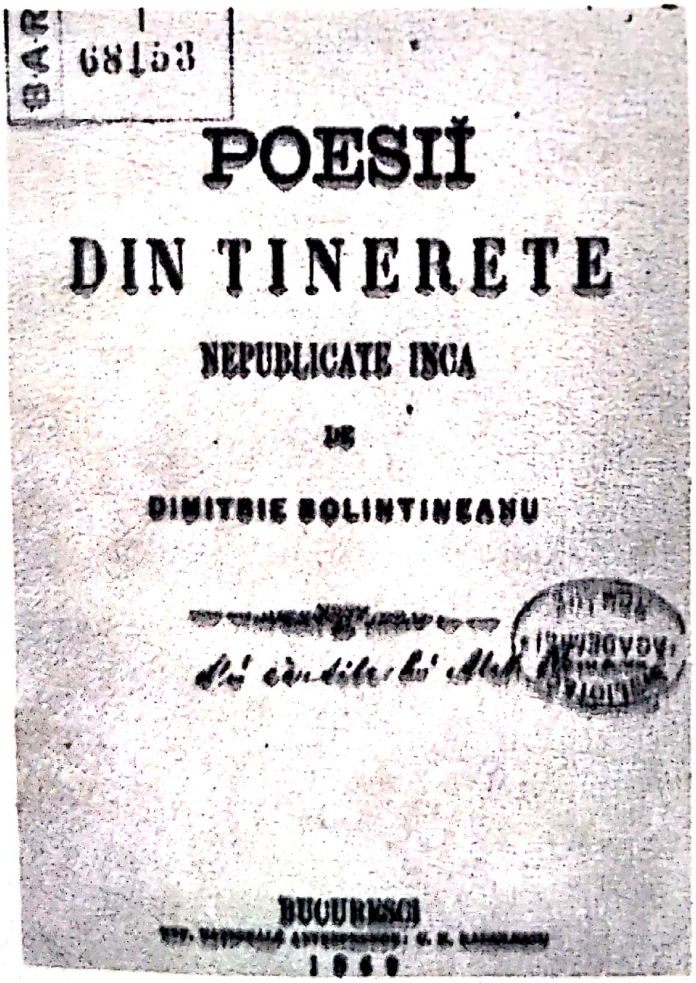

BAR 68153

POESIĬ

DIN TINERETE

NEPUBLICATE INCA

DE

DIMITRIE BOLINTINEANU

BUCUREŞCI

1868

Coperta volumului
Poesii din tinerețe
nepublicate încă.

Scanned with OKEN Scanner

Redactor: VIRGILIU ENE
Tehnoredactor: VALERIA POSTELNICU

Dat la cules 16.12.1968. Bun de tipar 06.04.1969. Apărut 1969
Comanda nr. 9 175. Tiraj 23 140. Hirtie tipar înalt A de
80 g/m² 700×1000/32 Coli editoriale 5,5. Coli de tipar 4,75
A. 16.508. C. Z. pentru bibliotecile mici 8 R-31

Tiparul executat sub comanda nr. 90.040, la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii, Piața Scînteii Nr. 1, București
Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner

Lei 3,75

EDITURA TINERETULUI

Scanned with OKEN Scanner